

Az iskolai olvasmányok szerepe a nevelésben
1945-1990

B Ö L C S É S Z D O K T O R I D I S S Z E R T Á C I Ó

Készítette:

Csabai Valéria

1992

Bevezetés

Az irodalom, a történelem olyan tantárgyak, amelyek miközben "feltételezik" egymást, a humán műveltség és a helyes erkölcs megalapozói lehetnek. Miközben az irodalom a művészeti képzésben is részt vesz, sőt jelenleg a szakközépiskolában az egyetlen olyan kötelező tárgy, ami az olvasmányok és az olvasás által az előbbi ismereteket és hatásokat hordozhatja.

Mégis talán a legnehezebb napjainkban a magyar és a történelem tanítása, hiszen a természettudományok sem újulnak olyan erővel, mint a bölcsészettudományok ezen részei. S mégsem mondhatunk le arról a követelményről, hogy lépést tartsunk az idővel, korrigáljuk és javítsuk az oktatást, nevelést.

Ugy gondolom, hogy a magyartanítás központi kérdésévé kell tenni az olvasástanítást, olvasásképzést, s nem csak a tanulás kezdetén kell kiemelten kezelni, hanem az iskolai tanulás valamennyi szintjén!

A megfelelő minőségű anyanyelvi olvasási készség elérése nélkül lehetetlen bármilyen tantárgy szaknyelvét tanulni, elsajátítani, struktúráját megérteni. Másrészt a tantárgyi-irodalmi koncentráció alkalmazása itt az irodalmi olvasmányok felhasználása más oktatásban, a történelem, de más diszciplína tanítását is segítheti. S mindenféle ismeretközlésnek támaszkodnia kell a tanulók olvasottságára!

Az iskolai olvasástanítás az oktatás és nevelés kulcskérdése, a személyiségfejlesztés legnagyobb lehetősége! Ugyanakkor köztudott, hogy a múltban az önálló személyiség fejlesztése háttérben volt, sokan eszmények, példakép és érzelmek nélkül nőttek fel, morális tartást nem ismerve, miközben más vonatkozásban a magyartanításra, s például a kötelező olvasmányok számának növelésére, elég nagy súly helyeződött.

A tanulók egy része egyre gyengébben és egyre kevesebbet olvas, még a középiskolában is, s sokan nem ismerik az olvasás örömét! Messze elszakad egymástól a kívánt cél valamint az eredményesség a legfontosabb tanulási eszköz, az anyanyelvi olvasás művelésekor.

A tantervi anyagban lévő követelmények rendszerét, ^{O.k., de} a kötelező olvasmányokat minden iskolatípusban felül ^{mint?} kell vizsgálni! Valamint az irodalom tankönyvek is ellenőrzésre szorulnak!

Olyan és annyi irodalmi alkotást szükséges olvasztatni, amelyek komplex módon segíthetik a személyiség oktatását és nevelését is, s amelyek egy része alkalmas tárgyi koncentráció létesítésére a történelemmel, esetleg más tárgyakkal. Meg kell tanítani a gyermekeket az általános iskolában olvasni, szöveget értelmezni, a könyvekből önállóan tanulni, okulni. Az olvasást és a könyvek általi nevelést pedig gyakoroltatni kell minden évfolyamban rendszeresen és következetesen. Hogy egyre jobbra váljon a készség, hogy sikerélményhez juthassanak általa. Ezáltal fog megvalósulni az olvasóvá nevelés.

Napjainkban, amikor Magyarország politikai, gazdasági, társadalmi változásban van, alakulnia, fejlődnie kell az oktatásnak és a nevelésnek is. Az iskolai magyar- és történelemtanítás nehéz feladat elé állítja a tantervek, tankönyvek készítőit és azokat a tanárokat, akiknek naponta meg kell küzdeniük bizonyos felmerülő nehézségekkel. Valamennyiüknek szeretnék gondolatokat, adalékokat nyújtani munkámmal.

^{Dolgozatomban} Vizsgáltam a magyar irodalom tanterveket, útmutatókat, a tankönyveket, tanulmányoztam a szakkönyveket, hogy bizonyítsam állításaimat a követelményekkel, a tananyaggal kapcsolatban. Valamint hirdessem az olvasás nagy jelentőségét. Kikérdeztem ismerőseimet, szaktanár kollégáimat, felmértem az olvasási helyzetet. Erről is kívánok tájékoztatást nyújtani.

^{helyzet?}
Interjú vagy vélemények!

Feltárom elképzeléseimet arról, hogy melyek lehetnének a legfőbb elvek, teendők és módszerek napjaink forradalmian változó, ugyanakkor "a múlt téves útjait, bajait feledni nem akaró" társadalmi, közoktatási helyzetében.

Előzetes munkám során az empirikus módszerek közül az interjúra, a kérdőíves módszerre és a felmérésre került sor. Mintegy 50 felnőttet "kérdeztem ki". Ebből 40 főt /minusz 10 fő szakembert/ kérdőíveztem. Mértem a képzett felnőttek olvasási szokásait, felfogását. A tanulók korosztályát illető olvasási helyzetről vallott megállapításait összevetettem az iskolások olvasottsági érték terén tett kutatásaimmal ill. saját tapasztalataimmal.

2 Ngy
"elem"

→ ilyen felmérés?

Tanulók?

A felmérésben részt vevő iskolák:

- 4-8-as sz. Általános Iskola,	Békéscsaba:	19 fő
- Belvárosi Általános Iskola,	"	27 "
- 2-es sz. Általános Iskola,	Békés	: 20 "
- Vajda Péter Gimnázium,	Szarvas	: 50 "
- Rózsa Ferenc Gimnázium,	Békéscsaba:	29 "
- Vásárhelyi Pál Műszaki Szakközépisk.	"	: 56 "
- 611-es sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet	"	: <u>51 "</u>

Összesen : 252 "

Hálával gondolok azokra az ismerősökre, kollégákra, akik segítettek nekem, mert kikérdezhettem őket és a felmérés során rendelkezésemre álltak.

Az eredmény, úgy vélem, tanulságos. Az az érzésem, hallva és olvasva sok-sok véleményt, a magyar társadalom egészen biztosan tisztában van azzal, hogy az anyanyelvű olvasásért valóban többet kell tenni a következő évek során. Hogy a kultúrának ezen a fő területén sem engedhetjük meg tovább magunknak az elszegényedést, az elsi-
városodás pusztító erőinek működését!

Teljes

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Lapszám

I.1. Történeti adatok	
/Az iskolák megnyitása, fejlesztése ,tan- tervi célok, feladatok ,lehetőségek/	7.
2. Az útmutatók forrás értékű kritériumai	
Olvasási követelmények	23.
3. Következtetések a tantervi anyagra , a kö- vetelményekre és a tankönyvekre vonatkozó- an	42.
II.1. "A rejtőzködő világ" feltárásának szüksé- gessége	
/Gondolkodók a művészeti, irodalmi nevelés fontosságáról/	55.
2. Az olvasás a tudás rendszerében	63.
3. Az olvasás "fiziológiája",hatása és "eszkö- zei"	80.
4. Az anyanyelvi nevelés és az anyanyelvi ol- vasás értéke	93.
III.1. A felnőttek olvasási szokásai ,nézetei és tapasztalatai	97.
2. Szakemberek olvasási helyzetről vallott vé- leménye	113.
3. Az iskolás korosztály jelenlegi olvasási képességeinek megítélése	130.
4. Teendők az olvasni tanítás érdekében	139.
IV. Politikai , társadalmi változások, új isko- lapolitika, az olvasás és az olvasásnevelés lehetőségei	150.

Függelék:

I. Adatok	172.
II. Jegyzetek	191.
III. Kérdőívek	204.
IV. Szakirodalom	239.

I. 1. Történeti adatok

/Az iskolák megnyitása, fejlesztése,
tantervi célok, feladatok, lehetőségek/

Az általános iskola

1945. aug. 16-án lépett életbe az Ideiglenes Nemzeti Kormány dokumentuma a 8 osztályos általános iskoláról. Ezt az intézményt 1945 szeptemberétől kellett megnyitni, amikor meg kellett szüntetni a népiskola felső, a gimnázium alsó tagozatát és a polgári iskolát.

A magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter 75 000 / 1946. V.K.M. sz. rendelete alapján /mely a 6 650 / 1945. M.E. sz. rendelet 1. §-nak 2.bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján született meg/, az általános iskola I-VIII. osztályos tantervét kellett alkalmazni az 1946-47-es tanévtől a megnyiló általános iskolai osztályokban.

Dr. Keresztury Dezső magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1946. július 6-án keltezett "Tájékoztató az általános iskola tantervéhez" c. alatt a művelődéspolitikai feladataként jelölte meg az alábbiakat:

- A neveléstudomány legkorszerűbb eredményeit nyújtani,
- A tehetséggondozást előtérben tartani,
- A tantárgyak közül fontosnak jelölte a hit- és erkölcs-tant, a magyar nyelv- és irodalmat, a művészeti tárgyakat, a hazai történelem tanítását, melyek elvezetnek az általános emberéhez.^{1.}

Az 1946-ban bevezetett általános iskolai tanterv szerint :

"Az általános iskola feladata , hogy a tanulót egységes, alapvető, nemzeti műveltséghez juttassa, mindenirányú továbbnevelésre és önnevelésre képessé tegye, a közösségi életünk erkölcsös tagjává nevelje."^{2.}

A magyar és a történelem óraszámára növekedett. Az erkölcsi kérdésekkel - a vallástanon kívül - ezek az ismeretanyagok is kapcsolatba kerültek.

Dr. Keresztury Dezső miniszter hangoztatta azt is,

hogy a magyar nyelv és irodalom tanulása a 6-10 éves gyermek számára az írás és olvasás elsajátítása kell legyen és minél nagyobb szókincset felölelő beszélgetés.

1950-ben azonban már változtatásra került sor.

Darvas József vallás - és közoktatásügyi miniszter - hivatkozva a 6 650 / 1945. M.E. sz. rendelet 1.§ 2. bekezdésére - , az 1 220-10 / 1950. V.K. M. sz. rendelettel 1950. szeptember 1-vel életbe léptette az általános iskola új tantervét.

1950-ben az új általános iskolai tanterv célmeghatározása egyértelműen politikai jellegűvé vált.

Kimondta, hogy az általános iskola célja:

"hogy tanulóifjúságunkat népköztársaságunk öntudatos , fegyelmezett állampolgárává, a dolgozó nép hűséges fiává, a szocializmus építőjévé nevelje." ³.

Viszont ez a tanterv is megemelte a magyar nyelv- és irodalom óraszámát. /A magyar nyelv- és irodalom tanításakor 10 / 6 / 6 / 6 óra állt rendelkezésre .Ahol orosz nyelvet nem tanítottak, azokban az osztályokban ennél több./

Ugyanitt az általános iskola feladata :

"hogy megadja az általános műveltség alapjait, küzdjön a babonák , a reakciós előítéletek és minden maradiság ellen..." ⁴.

Az 1950-es általános iskolai tanterv megkivánta magyar irodalmi vonatkozásban:

- A helyes magyar beszédet, írást és olvasást,
- Az önálló szóbeli és írásbeli kifejezőképesség fejlesztését,
- A magyar irodalom és a világirodalom klasszikusainak , a haladó szellemű magyar irodalom és az élenjáró szovjet irodalom jelentős alkotásainak megismertetését.
- Az irodalom szeretetére nevelést.

- Az irodalom nevelőerejének felhasználását az ún. szocialista ember alakításában. 5.

A szocialista általános iskola tantervi reformjai: az 1950-en kívül , az 1956-58-as , az 1963-as és az 1978-as .

Az 1956-58-as dokumentumokban /alsó ill. felső tagozat/ megjelentek a tantárgyankénti , évfolyamonkénti követelmények, a nevelési, metodikai utasítások.

Az 1963-as tanterv az 1961. III. törvény köznevelési reformja keretében korszerűsített.

Ezután két év múlva kiadták az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programját.

1956-ban az I-IV. osztály, 1958-ban az V-VIII.osztály számára készült az új tanterv.

Sajátosan politikai szemléletű az 1958-as cél- és feladatrendszer :

"Az általános iskola nyújtson minden tanulónak a dialektikus materialista világnézetet megalapozó egységes alapműveltséget ...,fejlessze bennük a kommunista ember erkölcsi tulajdonságait, jellemvonásait, magatartását , tegye képessé őket arra, hogy szocializmust építő hazánk művelt, mindenoldalúan fejlett , öntudatos dolgozóivá és védelmezőivé váljanak. Az általános iskola alapvető feladata a tanulók kommunista nevelése."6.

Az 1958-as általános iskolai tanterv szerint a Magyar nyelv - és irodalomtanítás feladata: ismereteket nyújtani:

"Nemzeti irodalmunk, valamint a szovjet irodalomnak az adott életkorban feldolgozható legkiválóbb alkotásaiból és az irodalmi művek tudatos olvasásához szükséges legfontosabb irodalomelméleti alapfogalmakról..járuljon hozzá világnézetük megalapozásához és a kommunista emberre jellemző erkölcsi vonások kialakításához. "

A továbbiakban fontos készségekre hívták fel a figyelmet ebben is:

"El kell érni, hogy a tanulók gondolataikat szóban és írásban értelmesen, szabatosan és választékosan fejezzék ki, sajátítsák el a kifejező olvasást, a folyamatos írást.." stb.⁷.

Miközben azonban a fentieket kívánták elérni, az óraszám csökkent a tárgy tanításához!

Ezt követően a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény 1. § /3./ bek. alapján Ilku Pál művelődésügyi miniszter által az új tantervet és óratervet 1963-64-től vezették be az általános iskola részére.

/Hatályát veszttette a 62 / 1956. / O. K. 16./ O.M.sz. és a 153 / 1958. / M. K. 13./ M.M.sz. , valamint a 126 / 1961. / M. K. 10./ M.M. sz. utasításokkal kiadott ill. módosított általános iskolai tanterv és óraterv./

Az 1963-as tanterv a természettudományos tárgyakra, a nyelvoktatásra, a gyakorlati foglalkozásra helyezte a nagyobb hangsúlyt.

A szilárd ismeretek és a készségek kialakítását állította előtérbe. Csökkenteni kívánta a túlterhelést és az életkori sajátságoknak meg nem felelő anyagrészeket.

Az 1963-as tanterv 5-8.osztályra vonatkozó célkitűzése igen sokoldalú, csak általános.

Eszerint a magyar irodalom tanításának feladatai az 5-8.osztályban:

- A nemzeti irodalom és a haladó világirodalom adott életkorban feldolgozható, a nevelési cél szempontjából legértékesebb műveinek ismertetése,
- Az olvasáshoz szükséges irodalomelméleti alapfogalmak nyújtása,
- A valóságra, a társadalomra vonatkozó tudás gazdagítása,
- Az emberi jellem humanisztikus irányban való fejlesztése,

- A rendszeres olvasókká nevelés .^{8.}

Néhány év múlva megint újabb átalakítás következett. Az 1972-es politikai indíttatású tantervi reform az egész iskolai pedagógiai dokumentum-rendszert átalakította. Alapelveket adtak ki, ez megalapozta a tanterveket, de a harmadik dokumentumhoz: a tanítási órán és iskolán kívüli nevelés tervéhez is kapcsolódott.

A legnagyobb horderejű tanügyi változások az utóbbi évtizedekben az 1978-as tantervi rendelkezések.

Dr. Gosztonyi János oktatási minisztériumi államtitkár 1977. június 3-án a 33 /1971. /XI.3./ Korm. sz. rendelet 4. §-ban foglaltak alapján rendelte el az általános iskolákban az 1978-79. tanévtől megjelenő nevelési és oktatási terv alkalmazását.

Az 1978-as korszerűsítéskor így szüntették meg a tantervek és a nevelési terv korábbi kettősségét.

A tantárgyi tantervekben 3 műfaji változás van: a tananyagot differenciálták, a követelmények taxonómiai elrendezése, a taneszközök integrációja.^{9.}

De az 1978-as általános iskolai tantervi törekvések is megmaradtak az elvont, politizáló és általános jellegnél, az anyanyelv - és irodalomtanítás jelentőségét viszont hangsúlyozzák.

Az 1978-as Magyar irodalom tanterv : 5-8.osztály:
Cél és feladatok:

- A dialektikus materialista világnézet, a szocialista hazafiság, a proletár internacionalizmus szellemében szeretné felkészíteni a tanulókat,
- Közösségi ember nevelése a célja,
- Az esztétikai fogékonyság alakítására törekszik.^{10.}

A gimnázium és egyéb középiskolai oktatás

Az általános iskola létrehozásakor megszűnt a 8 osztályos gimnázium, ill. fokozatosan 4 évfolyamúvá vált.

Nőtt a magyar nyelv- és irodalom, a történelem órászáma az átszervezett iskolákban.

1949-ben valamennyi középiskolát gimnáziummá formáltak át és a V.K.M. hatáskörébe kerültek. Megalakultak az általános gimnáziumok reál és humán tagozattal /a humán tagozat: a nyelvi-, társadalomtudományi, művészeti irányú művelődés érdekében/, valamint a szakgimnáziumok /pedagógiai, közgazdasági, ipari, mezőgazdasági/.

Az általános gimnázium számára 1950-ben Darvas József, vallás- és közoktatásügyi miniszter 1280 - 10 /1950. V.K.M. sz. rendeletére jelent meg tanterv. /Ezzel egyidejűleg vesztették hatályukat a 37 000 /1945. V.K.M. sz. rendelet gimnáziumi óratervre vonatkozó része, a módosító rendeletek./

Az akkori politikai helyzetnek megfelelően - az 1950-es tantervben - a gimnázium célja:

- A fegyelmezett állampolgár, a szocializmus építőjének kinevelése,
- Aki szereti a munkát,
- Aki a dolgozók nemzetközi harcában önfeláldozásra kész,

Az általános gimnázium feladatai közt alapvetőek:

- "A reakciós idealista szemlélet" elleni harc,
- Tudassa a társadalom fejlődésének törvényeit,
- "Ismertesse meg a magyar és az egyetemes emberi kultúra és történelem haladó és demokratikus hagyományait, küzdjön a polgári nacionalizmus és a kozmopolitizmus ellen." ^{11.}

A magyar nyelv - és irodalomtanítás célja:

- Helyes magyar beszéd- és íráskészség fejlesztése ,
- A magyar irodalom kiemelkedő alkotásainak megismerése,
- Megmutatni , hogy az irodalomban "hogyan tükröződik a kor , a társadalom, az ember."
- "A világirodalom - elsősorban a szovjet irodalom - kiemelkedő műveinek megismerése. A szocialista realizmus , az irodalmi pártosság alapkérdéseinek fellelítése .."
- A helyes irodalmi izlés alakítása ,
- "Az alkotó munka hősiességére , a béke harcos védelmére , a nép ügye iránti hűségre, szocialista hazafiságra nevelés." ^{12.}

1950 szeptemberre készült el az általános gimnázium tanterve és óraterve, decemberre a rendtartása . Az óraterv a természettudományos tárgyakat részesítette előnyben . A túlterhelés elleni harc jegyében csökkentették az óraszámot, kimaradt a fizika, földrajz, ének , rajz, az ókori irodalom története minimumra szorult. ^{13.} Ezután , az 1950-es években gyakran követték egymást az óratervek, a tananyagbeosztások.

1955-,1957-ben az általános gimnáziumokban tananyagbeosztás helyettesítette a tantervet. Ez adta meg az iskolai kötelező és ajánlott olvasmányokat és a könyvnélkülieket . Utasított az óraszámról. A dolgozatok számáról. /Míg 1955-ben még 4 3 4 4 volt az óraszám magyar nyelv- és irodalomból, addig 1957-ben már csak a III.és IV. osztály humán tagozatain maradt az óraszám 4 , a többi osztályban és a reál tagozaton csak 3 órában oktatják a tárgyat./

Az 1961. évi III. törvény szerint a Magyar Népköztársaság középfoku oktatási intézményei : a gimnáziumok, a szakközépiskolák , a technikumok . ^{14.}

A gimnázium olyan iskolatípus, amely általánosan művelő középiskola, ez a megjelölés azonban csak nehezen akart érvényre jutni.

A gimnáziumban 1963-64-től megszűnt a humán és a

reál tagozat, egységessé vált az iskolatípus ./1963-ban az óraszám - a III.osztályos humán tagozatos kivételével - 2-,3-ra csökkent .De 1964-re visszaállt az osztályonkénti heti 4 órára./

1965-től a gimnáziumok számát csökkentették, s emelték a szakmai intézmények számát.

A Tantervi irányelvek az 1961. III. törvény alapján a tervezett változásokhoz az alábbiakat tűzte ki célul:

- A tantárgy irodalomtörténeti jellege maradjon meg,
- De az irodalomban az irodalmi nevelés erősítése kerüljön előtérbe,
- A nemzeti irodalomtörténet csomópontjainak megragadása a cél,
- Növelni kívánták a XIX. és XX.század irodalmának ,a mai magyar irodalomnak az arányát,
- Az adott művek legyenek nevelési cél szempontjából értékesek,
- Fontos az olvasás megszerettetése,
- Küzdeni kell a túlterhelés kóros szimptomája ellen,
- Az általános iskola végezze el az alapozást a nevelésben és az oktatásban, a gimnázium ezekre építsen.^{15.}

Némi kiegészítéssel, változtatással ugyan, de az előbbiek szerint alakult 1962-ben a Tantervi tervezet.

A középiskolai irodalomtanításról szóló 1962-es Tervezetben hangsúlyozták , hogy az irodalomtörténetiség irodalomtörténeti jelleg , nem pedig teljességre törő irodalomtörténeti oktatás.

Az irodalmi tananyagot monográfikusan /élet- és pályarajz/ ill. "áttekintő témákkal" lehet felépíteni. //A korszak reprezentáns írói csak szemelvények alapján kerülnek elő./Monográfikusan: Csokonai, Vörösmarty,Petőfi, Arany, Jókai ,Mikszáth,Ady, Móricz,József Attila. ^{16.}

A gimnáziumi irodalomtanítás feladata
/az 1962-es Tantervi tervezet alapján / :

- Szilárd ismeretek nyújtása irodalmi szövegek olvasása és elemzése során: a nemzeti irodalom fontos korszakairól , a kiemelkedő írók eszméi, művészi törekvéseiről , a legkiválóbb alkotásokról, irodalmi irányzatokról . Irodalmi alapfogalmak megismertetése.
- Támogassa az iskola erkölcsi nevelő munkáját az irodalomtanítás.
- A nyelvtani tanulmányokkal összefonódva fejlessze a tanulók kifejezőképességét,
- Neveljen az irodalmat értő, élvező olvasókat. 17.

Az elkötelezett , marxista oktatási cél és nevelési eszmény jutott kifejezésre a leendő tantervben is. De az oktatási reform alapján az új dokumentum egyre nagyobb gondot kívánt fordítani az alapkészségek

- folyamatos írás, értelmes, kifejező olvasás, jó kifejezőképesség , a helyesírási készség - fejlesztésére.

Az 1965-ös gimnáziumi Tanterv és utasítás a magyar irodalom tanításának feladatairól így rendelkezett:

- Szilárd ismeretek nyújtása a nemzeti irodalomról , a világirodalom olyan alkotásairól, amelyek a nemzeti irodalom fejlődése szempontjából fontosak, irodalomelméleti kérdésekről,
- A szépirodalmi alkotások erkölcsi tartalmával való foglalkozás,
- A tanulók esztétikai befogadóképességének , irodalmi ízlésének fejlesztése,
- Az irodalomtanítás segítsen a kifejezőképesség művelt köznyelvi szintre való emelésében,
- Olvasóvá nevelés . 18.

Az 1965-ös gimnáziumi történelem tanterv felfogásának egy-két kitétele témánkkal kapcsolatban:

/Természetesen politikai indíttatású ez a követelményrendszer is , pedig az alapvető elvekre épített./

- A történelemtanítás járuljon hozzá az általános

műveltség kialakításához ,

- Továbbá a személyiség formálásához:

Fordítson gondot a hazaszeretetre, a népek közti barátságra, a humanizmusra való nevelésre,

- Alapozza meg a humán tárgyak társadalomszemléletét.^{19.}

Dr. Polinszky Károly miniszter a 27 / 1965. /XII.1./ Korm. sz. rendelet 13. §-ban való felhatalmazás alapján elrendelte, hogy az 1979-80. tanévtől a gimnáziumokban ismét új tantervet kell alkalmazni, s a fakultatív rendszerű oktatás bevezetésére sor kerül. /Arról, valamint a szakosított tantervű osztályok működéséről, s a nemzetiségi gimnáziumok óratervéről külön utasítás rendelkezik./

Az 1978-as gimnáziumi nevelés és oktatás terve

- az oktatási miniszter 124 /1978. /M.K.14 ./ O.M.sz. utasítás alapján - Dr. Polinszky Károly miniszter kezdeményezésére bevezettetett.

Ebben a gimnázium célja:

"az általános iskolai nevelés és oktatás eredményeire építve folytassa, kiegészítse és elmélyítse a szocialista ember személyiségének ... alakítását." ^{20.}

Az 1978-as tanterv és utasítás addig soha nem láttott részletezettséggel rendelkezett továbbá az oktatásról és a nevelésről.

Ennek alapján alapelvekként fogalmazták meg többek közt, hogy :

- A gimnázium folytassa a személyiség alakítását ,
- Készítsen fel továbbtanulásra,
- Fejlessze az önművelés igényét,
- Nyújtson korszerű műveltséget ,
- Az I. osztályban folyjék felzárkóztatás , a II. osztályban orientáció , a III. osztályban választhatnak fakultatív tantárgyat.
- Fontosnak tartották az intellektuális képzéssel együtt az érdeklődés fejlesztését , az érzelmek alakítását stb.

- A nevelés hagyományos területein részletezték a feladatokat. Így kitértek az értelmi, erkölcs-politikai , esztétikai stb. nevelésre.

Például: Az értelmi nevelésben nagy súlyt kívántak helyezni /az önálló ismeretszerzési képesség alakításán kívül / a problémafelismerő és megoldó fejlesztésre , az értelmező és ítélőképesség alakítására , az aktív , alkotó változásra. ^{21.}

Az 1978-as gimnáziumi magyar irodalom tantervben tanterviró a magyar irodalomtanítás célját és feladatát jelölte meg először. Gondolatai közül kiemelni kívánom a következőket:

- Mutassa meg a világ megismerésének az irodalomban rejlő lehetőségeit,
- A társadalmi fejlődés és az irodalom szoros kapcsolatát,
- Tanítsa megkülönböztetni az értékes és értéktelen alkotást. ^{22.}

Egyéb középiskolák

A középfokú ipari szakoktatás érdekében 1947-ben hívták életre a műszaki középiskolát , ami technikus-i címet adott.

A középfokú szakoktatási intézmények 1949-ben a VKM felügyelete alá kerültek . 1950-től az ipari, mezőgazdasági gimnáziumok technikummá alakultak.

1955-ben ismét sor került a középfokú ipari szakoktatás reformjára. Miközben csökkentették a szakok számát, s magasabb elméleti képzést nyújtottak, az általános műveltség biztosítása is cél lett.

Az 1957- es technikum-i magyar irodalom tanterv néhány kitétele:

I. Cél:

- A nyelvi kifejezőkészség biztosítása ,
- Az értékes irodalmi művek iránti olvasási igény felkeltése ,
- Irodalomelméleti ismeretek nyújtása,
- Irodalomtörténeti tájékozottság.

II. Feladatok:

- A beszéd-készség , olvasási készség fejlesztése,
- Helyesírási tudnivalók elsajátítása,
- Egyszerű, "gyakorlati hasznú" írásművek szerkesztése.

III. Alapelvek:

Többek közt részletezi az olvasmányokkal kapcsolatos elveket:

- Az irodalmi olvasmányok /szemelvények/kiválasztásában a legfőbb szempont : "az illető mű nevelő hatása és művészi értéke , az értékes, haladó, erkölcsös és szép megszerettetése , a világnézeti, erkölcsi és esztétikai szempontból negatív jelenség elutasítása ."

A téma tekintetében - folytatja a tanterv - igazodtak "a tanuló fejlődő érdeklődéséhez", a művek hangnemét is szemügyre vették.

Biztosítani akarták a változatosságot /komoly ünnepélyesség, tréfa, derü./²³.

Az 1957-es technikumi magyar tanterv írói az alábbiakban folytatták:

"A nevelőhatás leghatékonyabb eszközeként kerültek kiválasztásra ...a pozitív eszményképeket megtestesítő irodalmi hősök."

Konfliktusokat elemeztek, ami a tanulót problémái, konfliktusai felülvizsgálására készíthette. Ugyancsak a nevelőhatás érdekében valóságos életrajzok biztosítása is cél lett.²⁴.

A szakközépiskolát 1959-ben kezdték szervezni. A technikumokat alakították át szakközépiskolákká, részben felsőfokú technikummá.

A szakközépiskolai tanterveket is kiadták /1961., 1966./, az általános műveltségi anyag és a szakmai ismeretanyag aránytalanul oszlott meg ezekben. Csak 1972 után próbálták korrigálni a tananyagot.

Az, hogy minden korosztálynak és foglalkozásnak szüksége van általános műveltségre, a művelődési készségek megszerzésére, ez már régen nem vitakérdés. Minden közoktatási fórumon megfogalmaztak és hangoztatnak ilyen jellegű célokat, követelményeket. S kitérnek a szakmunkástanulókkal szemben támasztott igényekre is.

A szakmunkástanuló-képzésre 1949-ben hozott az országgyűlés ipari törvényt. A tanonc helyett ipari- és kereskedelmi tanuló elnevezés lépett életbe és iskolarendszert bontakoztattak ki. Közismereti, szakmai elméleti, gyakorlati oktatás folyik az iskolákban.

A szakmunkások képzése az 1961. törvény szerint az általános iskolára és néhány szakmában érettségire épül. 1969-ben meg akarták reformálni a szakmunkásképző iskolát A/ és B/ szintűre, de végül maradt egységes a munkásképzés. Nem túl nagy sikerekkel.

Az 1974-75-ös tanévtől az érettségivel együtt

szakmunkásbizonyítványt is adnak az ipari és mezőgazdasági szakközépiskolák. Sőt az utóbbi években még új, technikusképzés is folyhat szakközépiskolában.

De az általános műveltségi képzés kellő színvonala még 1991-ben sem biztosított sokukban!

Ennek egyik oka természetesen a tantervi cél-, feladatrendszer, a tanterv összeállítása! A szakközépiskolai tantervek is ugyanolyan világnézeti elvek szerint készültek, mint más iskoláké! Ugyanakkor nincsenek tekintettel a szakközépiskolák speciális képzési jellegére! Ahol a gyermekek nem a humán tárgyakért tanulnak, de az alapkészségeket, képességeket be kellene gyakorolniuk! Természetesen az ilyen iskolákban az a fő baj, ami a szakmunkásképző intézetekben, hogy sok gyenge tanulót is felvesznek. /Mert a gyermekeink többsége ma elég gyenge tanuló ./

Az 1978-as szakközépiskolai magyar irodalom tanterv :Cél és feladatok:

- Nyújtson esztétikai élményt az irodalomtanítás ,
- Formálja a személyiséget,
- Alakítsa a műalkotási elemző készséget,
- Fejlessze az izlést, az ítéletalkotó képességet ,
- Alakítsa a kifejezést,
- Adjon alapot a továbbtanuláshoz. 25.

Az elemző készség fejlesztése nem kellene ,hogy alapvető legyen a szakközépiskolában. A továbbtanuláshoz pedig olvasási, beszéd- és íráskészség nélkül ugy sem juthat el! /A szakközépiskolai tanulók általában szakirányban tanulnak tovább./

A Minisztertanács 3379 /1982. sz. határozata alapján a technikusok képzését a műszaki szakközépiskolai oktatás során kell megszervezni. A műszaki szakközépiskolai képzés 1985-86-ban indult meg. A műszaki szakközépiskolának új tanterv és tankönyv készült./A tankönyvek 1987-88-tól folyamatosan kerülnek bevezetésre! /

Az új tanterv kialakításában két fő szempont érvényesült: a gimnáziumot és a szakközépiskolát közelítsék egymáshoz és az 1977-78-as tantervi reform által aránytalanul alakított tananyagfelosztás, tantárgystruktúra változtatása. 26.

Az 1985-ös szakközépiskolai magyar tanterv a Cél és feladatokban nagyon tömören és lényegre törően fogalmazza meg az irodalomtanítás célját:

"Az irodalmi művekben meglévő szellemi, esztétikai és erkölcsi értékek létének és jelentőségének meggyőző feltárása és bizonyítása, e kulturális értékekkel szembeni befogadói magatartás alakítása." 27.

Az 1985-ös mellett érvényben maradt a régi szakközépiskolai tanterv is! /Az utóbbi években kis változtatásokat eszközöltek ugyan a munkaközösségekben/.

Igy a kétféle dokumentum megléte és egyidejű érvénye bonyolítja és nehezíti a magyartanárok munkáját ezekben az iskolákban! Hiszen - a nyelvtannal együtt - 4 magyar tanterv alapján kell dolgozni! Hogy ezek milyen követelményeket, munkamennyiséget gerjesztenek akkor, ha háromnál több osztályban tanít a tanár magyarul, azt el sem lehet könnyen képzelni!

A hatékony tanári és tanulói tevékenységet mindenesetre nem segítik!

Az 1985. évi oktatási törvény közoktatáspolitikai szempontból nem sokban szakított a régi, szocialista értékrenddel. Megjelentek tanügyi korrekciók. Az igazi politikai - és ennek megfelelő tanügyi változások - csak 1990 körül kezdődtek. "Új pedagógiai eszmék" kerültek köztudatba. Újfajta iskolákat alapítottak már eddig is. Az irodalom "központi tantervek" még érvényben vannak, bár helyi kezdeményezések is történtek. /Ugyanakkor a centrális történelem tantervi utasítások már nem élnek./

I.2. Az útmutatók forrás értékű kritériumai

Olvasási követelmények

A szakmai követelmények politikai deviációja és a tantervi reformok bősége miatt számos problémátikus és helytelen pedagógiai intézkedés is született az elmúlt évtizedekben.

A régi tananyag minőségével, mennyiségével, elosztásával, a módszerekkel nem lehetünk elégedettek!

1950-ben sok volt a politikai jellegű tananyag. Még Rákosi Mátyás ünnepi beszédéből is volt memoriter az 5. osztályban. A 8. osztályban volt tanulandó: Dzsambul: A Sztálini alkotmány. ^{28.}

1950-ben az I. gimnáziumi irodalomtanításra vonatkoztatva a következő módszertani útmutatásokat adták meg a Tájékoztatóban:

- Fel kell használni az olvasmánytárgyalás és az irodalomtörténet-tanítás módszerét is,
- A fejezetek élén lévő korszakismertetéseknél beszélni kell: "az osztályerők viszonyáról, harcáról, alapvető történeti eseményekről, a gazdasági helyzetről." Továbbá a kulturális és az irodalmi életéről.
- Az írói életrajz tanításakor "tudják jellemezni világnézetét, társadalmi eszméit és törekvéseit, a néphez való viszonyát."

Mindehhez legyen elbeszélés "az írók leveleinek, naplóinak olvasása", a kortársak visszaemlékezése, olyan művek, amelyek az író életével foglalkoznak. ^{29.}

Arról a kérdésről, hogy hogyan és milyen elvek szerint épüljön fel egy olvasmányt tárgyaló óra is rendelkezik az említett dokumentum.

Az olvasmánytárgyalás sorrendje legyen:

- Hangulatteremtő, megértést segítő ismeretközlés,
- Tanári bemutatás,
- Szómagyarázat és újraolvasztatás
- A tartalom elmondatása, hogy ellenőrizzük a megértést /elbeszélő műfajoknál/

A tanuló törekedhet felhasználni az író stílusának jellegzetességeit - folytatja az írásmű.

Rá kell szoktatni a gyermekeket , hogy rövid, tömör beszámolót is képesek legyenek adni.

Az elemzéskor állításaikat szöveggel , idézettel igazolják.

A mű eszmei tartalmát fel kell tárni. S azt, hogyan fejeződik ki a tartalom a művészi formában . Fontos az alkotás szerkezeti tagolása , ezt is meg kell ismertetni. Valamint az író nyelvének , stílusának , műfajának megjelölése. Hívjuk fel a figyelmet a tárgyalt művész más műveire, a kapcsolatos irodalomra, szindarabra, filmre. Vessünk fel valamilyen elgondolkodtató problémát. ^{30.}

Az olvasásra vonatkozóan a gimnáziumban az alábbi követelményeket támasztották 1950-51-ben:

"Nem elégedhetünk meg akármilyen olvasással, meg kell követelnünk az értelmes olvasási fokot , és törekednünk kell a kifejező olvasási fok elérésére." ^{31.}

Az említett útmutató a szóbeli és írásbeli kifejezőkészség fejlesztését illetően kimondta , hogy ez állandó munkát igényel , s megjelölte a feladatokat:

- A tanulók szókincsét kell gazdagítani/új szavak gyűjtése , passzív szókincs aktivizálása, a szóhasználati képesség alakítása/,
- A kifejező olvasás gyakorlásának fejlesztő hatását is fel kell használni ehhez,
- Főleg a tanulók önálló előadása javítja /tartalomelmondás, vázlatból történő beszéd gyakorlása/,
- A világos, értelmes beszéd, az előadókészség fejlesztésében nagy szerepe van a könyvnélkülieknek.

/Megkövetelve ! kifejező olvasásukat!/
 Az írásbeli kifejezőkészség fejlesztése:

- Összefügg a szóbeli készség alakulásával,
- Fontos ,hogy logikus sorrendben tudják kifejteni gondolataikat /A témáról írjanak és vázlat alapján/,
- A mondanivalót indokolni kell,
- Készek legyenek következtetést levonni,

- Stilushiba nélkül, jó helyesírással. ³².

1952-ből való az a kézirat-továbbképzési anyag, amelyet óvónők számára készítettek. Ebben két nagyon lényeges megállapítás található:

- A gyermekeknek szánt művészetnek magasrendű erkölcsi tulajdonságokat kell visszatükröznie.
- Az esztétikai nevelés feltétele:
 - Az előadó kulturáltsága,
 - A gyermeki megfigyelőképesség fejlesztése,
 - Az észleléshez való tudatos viszony alakítása,
 - A képzelőerő fejlesztése. ³³.

A helyzet csak az, hogy ez a követelmény nem igen valósulhatott meg! A személyi kultusz viszonyai, a sematikus irodalmi élet nem engedték ezt érvényre jutni.

Az ugyancsak 1952-ből való Módszertani levelek szerint pedig az irodalom:

- Sajátosan ismerteti a valóságot, szemléletes, érzelmi jellegű,
- Nagy mértékben szól a képzelethez,
- Specifikus nevelőerővel rendelkezik,
- Elsődrendűen fontos készségek birtokába juttatja a tanulókat, mert a gondolkodást fejleszti, ami azok alakulásától elválaszthatatlan.
- A klasszikus irodalom, a mai magyar írók, a világirodalom alkotásai által a valóságra, az irodalomra és a történelemre vonatkozó ismereteket ad.

Ugyanakkor a sematizmus rontja a tanítás eredményességét, "irodalomtanításunk központi hiányossága." ³⁴.

A sematikus művészet felfogás és tanítás: irodalmunk kiválóságait nem művészként, hanem politikusként értékelte, a tartalom feldolgozásakor a pedagógus politikai beszélgetést folytatott. Így a sematikus irodalomtanítás nem használhatta ki az irodalomban rejlő esztétikai erőt. ³⁵.

Nevelési szempontból döntő fontosságú a jellemek rendszere, elemzése, állapították meg.

Kik?

- A jellemekek által a tanulók példát nyerhetnek, de az eszmei mondanivaló is a jellemábrázolásban ölt testet.

Bornemissza Gergely : áldozatkész, bátor, találékony katona, de családját szerető férj és apa, jó barátja Dobó Istvánnak stb. Sokoldalú bemutatással példaképpé válhat.

A jellemekek fejlődésükben szemléli az irodalmi mű. A tökéletesedés társadalmi és emberi motivumait is fel kell tárni.

Baradlay Richárd : kissé könnyelmű fiatalból válik példaképpé, a történelmi események, Pál úr, Edit iránt érzett szerelme és anyja hatására.

- A negatív jellemekek is be kell mutatni, hogy példát lássanak az aljas, visszataszító viselkedésre. Hegedüs hadnagy: áruló lesz. Anyagias, gyáva, karrierista .³⁶.

Vagyis a szakmai cél és követelmény ugyan jól ki-tűzött volt , de korlátozottan érvényesülhetett.

Az 1954-es útmutató szerint a gimnázium I. osztályában irodalomelméleti ismereteket kellett tanítani, ami által műelemzési módszereket nyerhettek a tanulók. Az irodalomelméleti ismereteket népköltészeti anyagból, haladó művekből és a mai magyar irodalomból kívánták leszűrni induktív módszerrel. ³⁷.

Ez tehát bizonyos törekvést mutat az olvasáskultúra javítása érdekében.

Ugyanakkor az oktatási miniszter 61 /1955. /O.K. 16./ O.M. sz. utasítása a magyar vonatkozásában témákra és "fogalmakra" tagolta a tananyagot az általános iskolára vonatkoztatva. Így került sor például az 5. osztályban az "Itt születtem én ezen a tájon", a Népmesék, népdalok, a János vitéz, a Dalom, viharodnak előjele, forradalom c. témák tanítására, vagy A próza és a vers, A versszak és a refrén, A népmese és népdal stb. fogalmakkal való foglalkozásra. ³⁸.

Ez a tananyag elrendezés a fogalmazás javulásáért is történhetett. Hiszen a témákra , fogalmakra tagolás gondolati algoritmus az irodalomtanításban.

1957-ben a gimnáziumban a III. és IV. humán és reál osztály irodalmi tananyaga közötti különbség egyrészt egyes írók/Szigligeti, Csiky , Gárdonyi ,Hugó, Tolsztoj, Kaffka, Karinthy/ elhagyásában és a dolgozatok kisebb számában nyilvánult meg, másrészt a reáltagozat tanterve előírta az egyes írók és költők tárgyalásakor feldolgozható szemelvények , művek maximumát , míg a humán tagozat ilyen megkötést nem tartalmazott. 39.

Sajátosan és helyesen fonódott össze az olvasási és fogalmazási előírás 1957-ben a technikumban.

Követelmények az 1957-es technikumi tanterv szerint /a helyesírási , nyelvtani kivételével/:

I.osztály:

- 10-15 sor szöveg saját szavakkal való rögzítése,
- 10-15 sor ismeretlen próza előzetes tájékozódás utáni tagolt olvasása,
- 1 könyvnélküli költemény helyesen tagolt elmondása stb.

A II. osztályban:

- Vázlatkészítés,
- Könyvnélküli költemény kifejező elmondása ,

A III. osztályban:

- Műelemzés ,
- Alapvető irodalomelméleti , műfajelméleti , verstani ismeretek alkalmazása,
- "Elémző fejtegetés " önálló vázlat alapján stb.

A IV. osztályban :

- Fogalmak szabatosan / szimbolizmus, naturalizmus, szocialista realizmus / ,
- Egyszerű értekezés önálló vázlattal stb. 40.

1958-ban az általános iskolai tanítás anyaga feloszlott:

I. Irodalmi olvasmányokra,

II. Irodalomelméleti ismeretekre,

III. Fogalmazási ismeretekre.

A követelmények főleg a fogalmazásra vonatkoztak ill. az olvasmányok elemzésére, az olvasásra nem.

Kicsit egyoldalú, de fontos megállapítás az olvasás és a fogalmazás összefüggéséről 1959-ből:

A Magyar könyv /Fogalmazástan II. rész/ az ipari és a mezőgazdasági technikumok II. osztálya számára c. tankönyv írója a szakközépiskolai irodalomtanítás alapvető céljaként a jó fogalmazást tartja. Dr. Fekete Miklós szerint:

"Tömören, szabatosan, szerves összefüggésben beszélő és író mezőgazdasági és ipari szakembereket kell nevelni. A különböző mintájú szépirodalmi művek, szemelvények e feladat megoldásában illusztrációk, oktatási segéd-eszközök." ⁴¹.

A rendszeres fogalmazástan tanításakor a példaszövegeket gondosan be kell mutatni a tanárnak, vonzó példát kell adni a felolvasás módjával.

"Ha tanítványaink megtanulják, majd megszokják mások szavainak alapos értelmezését, elemzését, önkéntelenül is fegyelmezettebb lesz beszédjük is."

Ezután következhet a szóban forgó szövegnek a tanulók kifejező olvasását gyakoroltató másodolvasása és a szövegértelmezés, szómagyarázat, azután jöhet az elemzés és az elvonás. ⁴².

A gimnáziumi érettségi vizsgaszabályzat már 1963-ban a legösszefogottabban megjelölte az irodalomtanulásának elérendő kívánalmait.

Az 1963-as gimnáziumi érettségi vizsgaszabályzat az érettségi vizsga céljáról:

- Az érettségi vizsga célja annak megállapítása, hogy a jelölt szert tett-e alapos tárgyi tudásra, gondolkodóképességre,
- Kialakultak-e benne a tantervben előírt jártasságok és készségek stb.

Ezek szükségesek ugyanis ahhoz, hogy a középfokú végzettséghez alkalmas munkaköröket betöltse ,vagy tovább folytassa tanulmányait.

A magyar irodalom írásbeli vizsga tételeire vonatkozóan a vizsgaszabályzat azt írja elő, hogy az egyik tétel a tananyag biztos ismeretén alapuljon, a másik "a jelölt általános és irodalom esztétikai ismereteit , kulturális tájékozottságát vizsgálja meg."

A szóbeli érettségi vizsgán magyarból :

- A jelölt adjon számot irodalomtörténeti tájékozottságáról , társadalmi kérdésekről ,
- "Behatóan ismerje és jellemezze az olvasott művek eszmei-művészi értékeit , szakszerűen használja az irodalomelmélet fogalmait." 43.

1963-tól sokasodtak , nehezedtek az elvárások.

Az 1963-as általános iskolai tanterv az alsó tagozat :4.osztályban az alábbi követelményeket támasztotta az olvasással kapcsolatban:

- Már a 4. osztály végén helyes, folyékony olvasással és segítséggel ismerjék fel a művek mondanivalóját,
- Írásos vázlat alapján /!/,összefüggően mondja el a cselekményt.
- Kötelező olvasmány volt már a 4.osztályban is!

Címe:Kincskereső kisködmön.

A felső tagozaton 1963-ban az új anyag feldolgozásán kívül a tanulók magánolvasmányainak megbeszélésére 5 óra is rendelkezésre állt.

Követelmények a 7. osztályban:

- Számot adni gondolatairól, érzelmeiről a műalkotással kapcsolatban,
- Ismerje a szereplő társadalmi helyzetét,
- Önállóan tudjon az epikai művek jellemeiről , szerkezetéről.

Az 1965-ös gimnáziumi magyar irodalom tanterv a "Tantervi utasítás"-ban fejti ki a következő gondolatokat:

- Az irodalom speciális szerepet tölt be a szóbeli és írásbeli kifejezőképesség fejlesztésében .Ugyanis a tanulókat megismerteti a művészi megfogalmazott érzelmekkel, gondolatokkal, másrészt az irodalomtanításban a nyelv is a tanulmányozás tárgya. A szó művészi erejét is szemügyre vesszük.
- "A tantervi feladatok nevelésközpontú irodalomtanítást követelnek, amely korszerű irodalmi műveltséggel vérteti fel a tanulókat."
- "Az irodalmi műveltség felhasználhatósága nem az irodalomtörténeti ismeretek halmazától , a művek sokaságának cím szerinti ismeretétől .. , stilisztikai, poétikai szabályok , esztétikai tételek nagy mennyiségétől függ."

Az említett 1965-ös dokumentum a hangoztatottak ellenére óriási mennyiségű anyagot , követelményt támasztott!

Az 1965-ös gimnáziumi Tanterv és utasítás a tanítás anyagát évfolyamonként 3 fő részre tagolja:

Ezek:

- I.Irodalmi olvasmányok /A II. osztálytól e helyett Irodalomtörténet!/
II.Irodalomelméleti ismeretek
III.Fogalmazási ismeretek, a készségfejlesztés formái
/Az utóbbi csak a fogalmazásra értendő./

Az 1965-ös gimnáziumi magyar irodalom tanterv követelményei a III. és IV. osztályban pontatlanok,vagy egyetemi színvonalúak. Az 1978-as gimnáziumi tantervé már realisabb.

Olvasási követelmények a gimnáziumban 1965-ben:

I.osztály:

- Tudjon folyamatosan , értelmesen olvasni először látott prózai szövegeket,
- Előzetes tanulmányozás után prózai és verses szövegek érzelmi és hangulati elemeit érzékeltesse,
- Tudjon számot adni közösen olvasott és elemzett szép-

irodalmi alkotásokról.

II. osztály:

- A megismert irodalomtörténeti korszakok csomópontjaihoz vezető fejlődési folyamatról legyen olvasmányélménye,
- Szöveggyűjteményből, közösen nem elemzett irodalmi alkotások tanulmányozása : a romantikus és kritikai realista ábrázolás felismerése.

III. osztály:

- "Olvasmányélmények birtokában - lássa világosan az önkényuralom, a kiegyezés korának , valamint a századforduló magyar irodalmának alapvető fejlődésbeli problémáit".
- "Legyen szemléletes képe az újkori dráma fejlődésének legfőbb állomásairól ."
- Az irodalmi irányzatok sajátos jegyeit önállóan ismerje fel.

IV. osztály:

- Különböztesse meg az értéktelen, hazug tartalmú ,művészietlen írásműveket a művészi színvonalú szépirodalmi alkotásoktól.
- Legyen rendszeres olvasó.

Az 1978-as általános iskolai felsős tanterv is külön megjelölte a követelményeket az olvasásra vonatkozóan. Igen jó elvárások ezek!Csak az elrendezésük nem eléggé felel meg a feltételezett fejlődési vonalnak!

Követelmények az olvasással kapcsolatban 1978-ban az általános iskolában:

5. osztály:

- Folyékonyan és értelmesen tudjon olvasni hangos és néma olvasással egyszerű, először látott prózai szövegeket,
- A lényeges információkat emelje ki a nevelő irányításával,
- Tudjon elemezni feladatba foglalt kérdést ,
- Ismeretlen szavakat, adatokat keressen ki ,

- Megkülönbözteti a törzsanyagot és a kiegészítő anyagot ,
 - Megjelöli, hogy az irodalomelméleti ismeretek köre teljes egészében törzsanyag , tanítani azonban akkor és azon a helyen lehetséges, ahol a tanár kívánja,
 - Ugyanigy rendelkezik a tanterv a fogalmazástanítási ismeretekről is,
 - A törzsanyag egy részét elég csak bemutatni , "olykor csak önálló tanulói olvasással " .Egy órán több művet is fel lehet olvastatni.
- 2-3 alpmű részletes megbeszélése viszont kötelező.
- A szövegolvasás és a szövegértés készségfejlesztésére javasolják , hogy az 5.,6. osztályban sokat foglalkozzanak ezzel,
 - "...A tanár bőven adjon alkalmat a tanulónak a szemelvénygyűjteményben lévő művek önálló kiválasztására ."
 - A tantárgyak közötti koordináció legfontosabb területeit az anyanyelv - és az irodalomtanítás , az irodalom és a többi művészeti tárgy anyagának , határendszerének összehangolása , valamint az irodalom és a történelem kapcsolatainak erősítése jelenti.Ezen kívül az irodalomtanítás kapcsolatokat keres az állampolgári neveléssel , az osztályfőnöki órák programjával.
 - Az anyanyelvi tanterv "a kommunikatív helyzetekben való beszédműveléssel foglalkozik inkább , "a szövegértés és a szövegalkotás gyakorlati műveleteit " tartja szem előtt .Igy ad lehetőséget a koordinációra.
 - A művészeti tárgyak összekapcsolását a rendhagyó , összefoglaló órák , a történelemmel való kapcsolatot a tematikai egyezések teszik lehetővé.

Ugy gondolom, hibás felfogás az, hogy a szövegolvasással és a szövegértéssel az 5. ,6. osztályban foglalkozzunk sokat . Ezekkel mindig törődni kell!

Másrészt a szemelvénygyűjteményből műveket kiválasztani

a tanár illetékes és alkalmas. A tanulók közül még a kiválók sem olvasnak annyit, hogy kellő "alapjuk" legyen ehhez!

Nagy lépést jelentett ennek a tantervnek a tantárgyi koordinációt kimondó alapelve. De vitatkozom azzal, hogy "a művészeti tárgyak összekapcsolását" csak "a rendhagyó, összefoglaló órák" teszik lehetővé.

Az 1978-as általános iskolai Történelem tantervben már majdnem minden megkérdőjelezhető: az esztétikai nevelés kivételével! Amit ebben is hangoztattak.

Másrészt gúzsba kötötte a tanárt az a sok-sok követelmény, amit ebben a tantervben megjelöltek!

Megváltoztak az értékeink a társadalom változásával.

Rájöttünk, hogy a közösség formálása fontos, de az egyént kell elsősorban alakítani, az egyéni és személyi tulajdonságokat fejleszteni a társadalom érdekében.

Az említett dokumentum a Módszertani alapelvekben a következőket fejezte ki:

"... A tanulók teljes személyiségét kell formálni. A teljes személyiségre hatni azonban csak az élet teljességével, tehát életteljes történettanítással lehet."

Ez a kitétel megfontolandó a jövő tanügye számára.

Mert az életteljes történettanítás sem lehet meg irodalom - történelem koncentráció nélkül.

A tananyagcsökkentéssel kapcsolatos gimnáziumi tanári útmutató megjelent 1973-ban.

Kinyilvánították:

- "A gimnázium mai tantervi anyaga túlméretezett, annak irreális terve a tanulókra tovább nem hárítható."
- A tantervek mennyiségi maximalizmusát a tankönyv és a tanítási gyakorlat tovább fokozza. Nincs elég idő gyakorlásra, ismétlésre, nevelésre.
- Az 1973-74-es tanévet már a csökkentett tananyag tanításával kell kezdeni.
- Eddig az áttekintő témák ismertetésekor fejtettük ki az adott korszak történelmi-társadalmi problémáit,

Itt stílus
legyen
talán
"esztétikai"
elválasztás
között.

s ehhez illusztrációként kapcsoltuk a műveket. Jobban megfelel az a megközelítési módszer az irodalomoktatásban, amely a mű eszmerendszeréből, cselekményéből, anyagából, esztétikailag megjelenített valóság-tartalmából, a szereplők jelleméből, a stilusból, a költői és írói eszközökből bontja ki a művészet és a valóság, a mű és a történelmi korszak összefüggéseit." 44.

A gimnáziumban 1978-ban törekedtek a tananyagot normalizálni és 2 részre osztották:

I. Irodalmi olvasmányok

II. Elméleti ismeretek

Az 1978-as gimnáziumi magyar irodalom tanterv a követelményekről:

Az I. osztályban:

- Ismerje az olvasmányokat,
- Tudja elmondani a cselekményt, jellemezze a szereplőket,
- Ismerje a társadalmi, történeti összefüggéseket,
- A gondolatok, érzelmek, hangulatok korhoz kötött jellemzőit,
- Elméleti ismereteket szerezzen a tanult művel kapcsolatban,
- Tanuljon a filmalkotás és az irodalmi mű eltérő formai sajátosságairól,
- Tudjon folyamatosan, értelmesen olvasni először látott prózai szöveget, előzetes tanulmányozás után verset,
- Tudjon írni olvasott műről egyszerű értekezést megadott szempontok alapján.

II. osztály:

- Ismerje a közösen megbeszélt művek fontos gondolatait, formajegyeit, a korrall kapcsolatos jellemzőit, eszmei, művészi jegyeit,
- A házi olvasmányokat /A cselekmény, a jellemek rendszere, műfaji jegyek, a korrall kapcsolatos jellemzők/
- A stílusirányzatok kifejeződését és jellemzőit a közösen megbeszélt művekben stb.

Az 1978-as gimnáziumi tantervben : A művelődési anyag szerepe a nevelési cél elérésében , belső arányai cím alatt a koncentrációról olvashatunk:

Megmaradt a tárgyak hagyományos rendszere , a tantárgy-struktúra aránya a természettudományi és a társadalomtudományi tantárgyak között. De például az anyanyelv művelése nem csak a magyar órák, de minden tárgy feladata. Az esztétikai igény formálásához nem csak az esztétikai tárgyakat , de minden tantárgy vonatkozásait fel kell használni.

Az 1978-as gimnáziumi magyar tanterv a Módszerekről:

- Helyes, ha a műelemzés az irodalomtörténeti szemléletet tartja szem előtt,
- Az irodalmi mű "minden szempontból való feldolgozása" az első osztályokban , az összehasonlító elemzés a felsőbb osztályokban alkalmazható ,
- Nem kell minden törzsanyagbeli művet elemezteni, lehet többet csak elolvastatva a tananyaghoz helyezni,
- Ajánlja a frontális , csoportos , differenciált , egyéni foglalkoztatást egyaránt,
- Valamint a más tárgyakkal való koncentrációt,
- Továbbá felhívja a figyelmet a történelmi áttekintés alkalmazására,
- A házi olvasmányok ellenőrzésére javasolja : a feladatlapot, a beszélgetést , a kiselőadást, a házi feladatot .

/Megjegyzésként ide kívánczik ugyanakkor , hogy a gimnáziumban 1978-tól az óraszámuk : 2 / 3 // 3 / 3 !

Ez alatt nem lehet csodákat művelni! /

1988-ban megjelent az 1978-79-ben bevezetett tanterv korrekciója a gimnáziumnak. Ez nagyobb tanári autonómiát tesz lehetővé a művek megválasztásában .⁴⁵.

De nem oldja meg azt a kihívást jelentő kongruenciát , hogy ne csak az elvek felsorakoztatása, a tanári munka fokozása legyen a cél, hanem valóságos eredményeket lehessen produkálni: elvárásainkat mérlegeljük ill.

összhangban legyenek a követelmények és a lehetőségek .
Az óraszámot a szükséges feladatok megoldásához közelít-
sük. Még akkor is számtalan gond megoldása lesz hátra!
/A tankönyvi probléma, a könyvtári ellátottság kérdése ,
a hátrányos helyzetűek tanítása stb./

A szakközépiskolai tantervek amellet , hogy túl-
zásba viszik a követelmények felállítását , még el is
rugaszkodnak helyenként a valóságos gyakorlattól.
A tanítás anyaga az 1978-as szakközépiskolai magyar iro-
dalom tantervben is 2 fő egységből tevődik össze osztá-
lyonként:

I. Az irodalmi olvasmányok

II. Az elméleti ismeretek

Az Elméleti ismeretek beosztása aránytalan. Az I. osz-
tályban mindent meg akar tanítani, de követel is!

Az elméleti ismeretek:

A művészi tükrözés, esztétikai minőségek, az író és kö-
ra , a tartalom és forma kapcsolata, kompozíció, műfajok,
epikusság, epika, mitosz, monda, eposz, novella, kisre-
gény,

liraiság, líra, dal, epigramma, óda, elégia, drámaiság,
dráma, tragédia, komédia, drámai hős, katharzis, monológ,
dialóg, akció, dikció, színház,

időmértékes , hangsúlyos verselés, hexameter , pentameter,
strófák, szonett, rímfajták, verslábak, szóképek, alak-
zatok, filmesztétika .

Ez nagyon sok! A többi osztályra már "nem is marad el-
méleti ismeret" ezek után!

Az 1978-as szakközépiskolai tantervben :Követelmények:

I. osztály:

/Szintén nem kevés!/
-

- Ismerje a műveket ,

- Tudjon összefüggően beszámolni róluk,

- A műalkotás legfőbb gondolatait ismerje fel,

- Sajátos esztétikai megnyilvánulási formákat értsen,

- A korhoz kötött jellemzőket tudja,

- A megkülönböztető műfaji jegyeket sorolja,
- A magatartásformákat , a viselkedést lássa meg,
- Itéletét indokolja,
- Vegye figyelembe a történeti összefüggéseket ,
- Legyen tisztában a tanult elméleti ismeretek funkciójával a művekben,
- Írása rendes, olvasható legyen,
- Tudjon olvasni folyamatosan és értelmesen először láttott prózát , tanulmányozás után verset.

A II. osztályban :

- A fentiek után - már nem állított fel újabb követelményt az olvasmányokkal kapcsolatban , mert az I. osztályos olyan maximalista, nincs mit hozzátenni.

A III. és a IV. osztályban pedig mind Az elméleti ismeretek , mind a Követelmények száma erőteljesen lecsökkentett.

Az 1985-ös szakközépiskolai magyar irodalom tanterv Követelmények c. "táblázata" viszont sok elméleti kitévelt tartalmaz, aminek semmi köze a gyakorlathoz!
Ezek:

Az irodalomtanítás feladatai	Alapkövetelmények	Fokozatosan fejleszteni kívánt ,differenciálendő követelmények	Képességszükségletek, fejlesztési területek, lehetőségek
/1./	/2./	/3./	/4./
I. A művek ismerete	pl.:A műalkotás ismerete, könyvnélküli	pl. Olvasmányélményéről számoljon be árnyaltan , összefüggően	pl.Szövegértő olvasás, Kommunikatív képességek

II. Esztétikai, irodalom- történeti, irodalom- elméleti ismeretek	Az ismeretek alkalmazása	Stilus és eszmeáram- latok kö- zötti tájékoztató - dás	Analízis, szintézis, összehason- lítás, gondolati műveletek végzése.
			stb.

A kötelező és ajánlott olvasmányok problémája

Általános iskola

1955-ben jelent meg először a kötelező és ajánlott olvasmány az általános iskolában.

/1963-ban már a 4. osztályban is volt! A Kincskereső kisködmön./

1978-ra az ilyen olvasmányok száma erőteljesen növekedett. /Az ajánlottak száma a többszörösére nőtt.

Korábban elég sok olvasmány létezett politikai indíttatásból./

A kötelező és ajánlott olvasmányok alkotói /a teljesség igénye nélkül / :

Gárdonyi, Jókai, Mikszáth, Móricz, Molnár, Tatay, Móra, Fekete, Mándy, Sütő András,

Solohov, Gogol, Gajdar, Katajev,

Defoe, Beecher-Stovve, Antoine de Saint-Exupéry,

Eric Knight, Mark Twain, Eric Kästner, Verne

/A teljes jegyzék : a Függelékben olvasható./

A házi olvasmányok választhatósága nagy örömet váltott ki a pedagógusokból 1978 körül az általános iskolában. De az ajánlott olvasmányokból a 7., 8. osztályban csak keveset tudnak feldolgozni, mivel az óraszám

erőteljesen behatárolja a tanítás mennyiségét.

Gimnázium

A gimnáziumban is egyre több mű elolvasását követelték az évtizedek során. 1978-ra már tetemes lett az olvasmányok száma. /1988-ban is elég sok./

Szakközépiskola

A 3.,4. osztályban "egymást érik" a kötelező olvasmányok .

A középiskolákban /a teljesség igénye nélkül felsorolva/ szerepel:

Petőfi, Jókai, Arany, Zrinyi, Csokonai, Fazekas, Katona, Vörösmarty, Madách, Eötvös, Mikszáth, Móricz, Illyés, Kosztolányi, Tömörkény, Gárdonyi, Móra, Krúdy, Nagy Lajos, Illés Béla, Lengyel József, Kaffka, Karinthy, Puskin, Gogol, Tolsztoj ,Solohov, Gorkij, Fagyeejev, Turgeyev, Babel, Bulgakov, Szophoklész, Homérosz, Voltaire, Schiller, Moliére, Dickens,Shakespeare ,Goethe, Hugo, Balzac, F. Kafka, Ady, Tomas Mann,Cervantes, Ibsen, Stendhal, Miller, Dürrenmatt, Semprun ,Racine, Flaubert /A teljes jegyzék a Függelékben olvasható./

I. 3. Következtetések a tantervi anyagra,
a követelményekre és a tankönyvekre
vonatkozóan

1945 óta az alsó- és középfokú oktatás követelményei, ismeretanyaga nőttek. Az olvasmányok száma gyarapodott.

A tantervekben és a forrásokban több utalás is történt erre vonatkozóan. Arról is olvashattunk, hogy a terheket csökkenteni kívánták.

Azt is megállapíthatjuk azonban, hogy „az 1978-as” tantervek sem „kimélik” a tanulóifjúságot, sem a pedagógusokat.

Eszerint óriási anyagmennyiségtől és követelményszinttől várták az olvasási készségek és az olvasottság ugrásszerű fejlődését! Pedig ezek a tényezők nincsenek egyenes arányban azok mennyiségi növekedésével.

Elégedett munkát nem lehetett végezni azért sem, mert a követelmények túl gyorsan változtak. S nem volt megfelelő az óraszám sem. /Óraszám: 1. a Függelékben/ Dr. Ballér Endre kimutatta az 1962-es és 1978-as óraszámok egybevetésével, hogy az általános iskolában majdnem minden óraszám csökkent, csak az orosz, történelem, rajz, osztályfőnöki, környezetismeret nőtt. Továbbá, hogy a gimnázium esetében a társadalomtudományi, nyelvi, esztétikai tárgyak részesedési aránya az összóraszámából 42,4 % 46.,47.

Az ideológia határolta be a nevelési célokat, a módszereket, a lehetőségeket. S azt is, hogy miközben oly nagyon hangoztatták a készségfejlesztés fontosságát, például az írásbeliség alakítására szánt munkafordítás is múlhatatlan, fokozódó hiányossággént merült fel.

A magyartanítás vonatkozásában nagy szerepet betöltő irodalmi dolgozatok száma csökkent az évek során. Olyan kevés számú lett /és ezzel nem kevesbedett a tanárok munkája!/, hogy nem lehet kívánni a tanulók tömegeitől az igazán megfelelő írásbeli feladatmegoldást. /A dolgozatok száma: 1. a Függelékben/.

Tulajdonképpen az 1945-1978-ig terjedő tanügyi

tervek és források mind fontosnak tartották a tárgy tanítását , az olvasás művelését , a készségek fejlesztését , de sosem kapott az megkülönböztető figyelmet, gondosságot ,mérsékletet , jól lehet, az anyanyelvről van szó, az anyanyelvi olvasásról , fogalmazásról! Különben felmérték volna, hogy az iskolában normál mennyiségű , stabil, oktatásra és nevelésre egyaránt alkalmas irodalmi tanításra van szükség!S megfelelő időkeret , gyakoroltatás kell a készségekhez!

A magyartanárok nem használják ki kívánatos mértékben az irodalomórákon és az anyanyelv tanításánál az emberformálás , az érzelmi nevelés kínálgató lehetőségeit , a nemkívánatos magatartási formákat nem ítélik el megfelelő határozottsággal - állapítják meg a Módszertani levelekben még 1984-ben . is. ⁴⁸.

Ennek oka pedig nem elsősorban a tanárok hivatásbeli hiányossága kell legyen, hanem a "világnézeties oktatás", a tananyag , az önképzési hiány, az időhiány.

A szakmai jellegű iskolákban /technikum, szakközépiskola , szakmunkásképzés/ még háttérbe is szorult a magyar nyelv- és irodalom oktatása, s ezáltal nagy hiányt szenved nevelésügyünk is meg a kommunikativ készségfejlesztésünk is.

Mivel a tanítást nagyban befolyásolta a politikai cél, "mennyiségi és nem minőségi képzést produkáltak", annak minden hibájával együtt.

Az 1978-as általános iskolai tanterv sok taneszközt is felsorol. Ezek a/Tanulói segédletek /irodalmi olvasókönyv, szöveggyűjtemény, feladatlapok, házi olvasmányok, drámagyűjtemény/, b/ Nevelői segédletek /módszertani kiadványok , bibliográfiák, szakfolyóiratok, hanglemezek , hangszalagok stb./

Ezek hiányosan vannak meg az iskolákban , elhasználódtak .Főleg az utóbbi időben gyengül az ellátottság.

A legfontosabb a taneszközök közül irodalmi vonatkozásban tankönyv és a szöveggyűjtemény .Ezekkel sincs minden

rendben!

A tankönyv nélkülözhetetlen kiegészítői - a szöveggyűjteményen kívül - az olvasmányok, tanulmányok. Ezekből és a tanári kézikönyvekből sem bővelkedhetünk!

Milyen legyen a jó tankönyv?

Sokan irtak erről.Kevesebben próbálták megragadni, hogy milyen a jó irodalom tankönyv.

Az elsődleges követelmények:

- Az olvasni tanulás , s általában a tanulás eszköze legyen,
- Az oktatás,nevelés együttes szolgálatába álljon,
- Kifogástalan információs anyagot tartalmazzon,
- Kronológiai rendet tartson,
- Tömören, szabatosan fogalmazzon.

A többi bizza a tanítóra és a tanárra!

A bevezetés, az összefoglalás , a kérdésanyag :ezeket a tanárnak tudnia kell és egyénre , a saját "pedagógiai alkatára" vonatkoztatva magának kelljen kidolgoznia!

Segítséget tanári kézikönyvben adjanak!

Természetesen az irodalom tankönyvet is lehet munkáltatóvá tenni, mint más tankönyvet, s a tanuló számára is kérdésekkel ellátni, de azzal háttérbe szorítják a tanári személyiséget és a szóbeliség fejlesztését.

/Márpedig az írásbeli készség alapja is a szóbeliség./

Horváth Ágota és Andor Mihály Társadalomkép az általános iskolai olvasókönyvekben címmel jelentetett meg elemzést az 1963-ban kiadott olvasókönyvekről /Bertalan-Csoma-Rogánné,Rogán,Reic / .Idézem megállapításukat:

"Ugy tűnik, hogy az olvasókönyvek egy olyan feltételezés rabjai, mely szerint a gyerekek - életkori sajátágaik miatt - nem alkalmasak még szisztematikusan felépített tudás befogadására , csak összefüggéstelen, impresszionisztikus képekkel és ismeret-morzsákkal lehet hozzájuk közeledni. "

A 2.osztályos tankönyvben : " az információk még szétszórtabbak , még egyenetlenebbek,még összefüggéstelen-

nebbek, helyenként semmitmondóak ,helyenként tévesek." Nagy hibának tartják illetékesek ,hogy az olvasmányok nem nyújtanak adekvát képet a társadalomról. 49.

Milyen volt a régebbi IV.osztályos gimnáziumi tankönyv /a Kanizsai-Nagy Antal :Magyar irodalom-Irodalomtörténet :III. A gimnáziumok IV. osztálya számára /? Margócsy József irt erről tanulmányt a Jelenkorban, 1969-ben.

Ugy ítélte meg Margócsy József , hogy irodalomközpontú a magyar könyv. Szemlélete összefüggött a közgondolkodásbeli változással , amely a humán kultúra kizárólagosságát felváltotta.

A művelt ember - folytatta a tanulmány írója - az volt, korábban, aki a humán műveltség adataival tisztában volt, s elsősorban ókori nyelveket tudott. 50.

A kritikusnak ez a kitétele nem minősíti sem túl jónak , sem rossznak az említett tankönyvet! Csak azt állítja, hogy realisabb, mint a régiek?!

Tóth Béla felmérte 1976-ban a 6-8 évesek kedvelt olvasmányait .Ezek:

tündérmesék - népmesék	42 %
állatmesék- állattörténetek	29 %
gyerekekről szóló történetek	16 %
hősi, kalandos olvasmányok	13 %

A gyermekversek írói: VWeöres Sándor , Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Imre, Zelk Zoltán , Szabó Lőrinc. 51.

Az ember azt hinné,hogy az ilyen felmérések eljutnak a tankönyvirókhöz és figyelembe veszik azokat a tankönyvi szöveg összeállításánál!?

Petró András 1980-ban írta a következőket:

"A régi tankönyvek nagyobb része másfél évtizeden keresztül szolgált a magyar oktatásügyet.Tizenöt évig volt érvényben a jelenlegi ábécéskönyv , ugyanilyen hosszú életűek voltak az alsó tagozatos tankönyvek is."52. Tulajdonképpen feltételezem , a szakirodalom alapján, hogy nem azért voltak oly sokáig érvényben az olvasó-

könyvek , mert oly kiválóak voltak!

A magyar nyelv- és irodalomtanítás helyzetéről az 1984-ben megjelent Módszertani levelekben olvashatjuk , hogy a tantervi anyagból az Adyval kapcsolatos egységet nehéznek , nehezen taníthatónak tartották a 7. osztályban. A hetedikes tankönyvet kifogásolták , hogy érthetetlen , maximalista , elvont. ^{53.}

A IV. osztályos gimnazista irodalom tankönyv

/az 1984-es :II.rész - az 1945 utáni irodalom /

Ez a segédeszköz az abszurd műveket részesíti előnyben. Betöltheti-e pedagógiai szerepét: oktat, nevel, segíti a tanulást? ^{54.}

Az említett tankönyv 2 szerkezeti egységből áll, két fő fejezetből. Mindkét rész általános bevezetővel kezdődik: társadalom és világkép, a művészetek.

A 20. század második felének világirodalmából cím után a Társadalom és világkép bevezető: aprólékos, politikai beállítottságú, céljaiban már nem aktuális. Nincs ilyen nagy és részletes bevezetésre igény, ha a történelmet külön tanítjuk. Semmi szükség: "a tőke integráció" , vagy "az ultrabaloldali mozgalmak" taglalására. De nem tartozik a könyvben szereplő írókhoz, költőkhöz "az ökológiai válság" , sem "az urbanizáció veszélyei" stb. Túl általános is ez a bevezetés. Konkrétabb ismeretek kellenek , ami kapcsolatos az irodalmi tananyaggal. "Korba helyezés " kell esetleg a csoportosított életművek elé.

A világirodalomhoz kapcsolódó művészeti anyag: A művészetek c. fejezetben: sok idegen szót használ: "elit- és konzumkultúra" , "kulturális mechanizmus", "lektűr" . Ezeket nem magyarázza meg. /A tankönyv a későbbiekben is elfeledkezik a szómagyarázatokról./

a/ A képzőművészetekről szóló rész:

A gesztus-festészet, a pop-art, a neodada, a kinetikus művészet bemutatása. Ez fárasztóan részletező anyag:

a képzőművészeti alkotásmódról, túl messze az irodalmi ismeretektől.

b/ Az építészet c. részlet: eléggé lexikális.

c/ A zene:

A mai zeneszerző "aleatorikus" komponálási technikája / =vázlatosan rögzít, a többit a megszólaltatás véletlenjére bizza/ a zenetörténetre tartozik.

A művészeti koncentráció nem azt kell jelentse a tankönyvi feldolgozásokban, hogy szemléltessük, milyen a kor képzőművészete, zenéje, alkotásmódja, hanem azt kell megmutatni, hogy az irodalommal milyen tematikus vagy egyéb egyezéseket találunk. /Például: Bartók: Cantata profana - Juhász Ferenc: A szarvassá változott fiú ... /

d/ Az egyéb művészeti ágak:

taglalásánál ki kellene emelni a fontosabb dolgokat.

Felhívni a figyelmet például a filmnél F. Fellinire, I. Bergmanra. S nem kellene ennyire részletezni.

A tankönyv a tanterv előírásaihoz igazodik. Az 1978-as tanterv szerint a IV. osztályban: a Szemelvények a mai világ - és magyar irodalomból fejezet alapján:

"a tanulók olvasottságának, a könyvtári lehetőségeknek, a tankönyvi feldolgozásnak megfelelően" lehet választani 4 világirodalmi művet, 6 mai magyar alkotót. A taneszközben található írók, költők közt:

Beckett, Camus, Miller, Dürrenmatt, Semprun, Hrabal, Ajtmatov, Déry Tibor, Lengyel József, Veres Péter, Ottlik Géza, Örkény István, Sarkadi Imre, Sánta Ferenc, Illyés Gyula, Vas István, Vveöres Sándor, Pilinszky János, Nagy László, Juhász Ferenc.

A tankönyv legfőbb témája: az abszurd világ lényege, ismérvei. Az abszurd - Kovács-Szerdahelyi meghatározása szerint - a fantasztikumhoz tartozó minőség, a fantasztikus jelenségek és kapcsolataik ebben nagyon szélsőségesek, nem követik a hétköznapi logikát.

Ezért a művek meghökkentőek . 55.

Camus a szóban forgó IV-es tankönyvben a világirodalmi bemutatás élén szerepel. Ő az egzisztencializmus és a neoavantgarde képviselője is. A német megszállás idején /1942/ jelent meg két műve : a Közöny /kisregény/ és a Szisziphosz mitosza /filozófiai esszé/.

Camus:Közöny c. darabjának szereplője :Meurseault , nem valami példaképnek való alak. Cselekedeteit a pillanatnyi helyzet, az érzéki benyomások , a testi szükségletek határozzák meg.A világot megérteni nem akarja,értelmetlen gyilkosságba bonyolódik. Közönyösen és megbánás nélkül viselkedik a halálra ítéletet követően is.

Az 1945 után továbbélő kritikai realizmus reprezentánsai a tankönyvben Arthur Miller és Friedrich Dürrenmatt.

Miller műve :Az ügynök halála ,az illuzióvesztés drámája : a kudarcot vallott és ábrándokba majd öngyilkosságba menekült kisember tragédiája.

Jó és érdekes feldolgozás a IV. osztály könyvében. Csak kimarad, hogy Loman tulajdonképpen jó apa, a fiai magatartása és viselkedése el is ítéltető.S hogy meg kell próbálni mindenkinek a legjobb életcélt megválasztani, kikeresni.

Nem értek egyet a tankönyvirónak azzal a megjegyzésével, hogy Miller "költői szövege " "olykor szentimentálissá hígul és olcsó pátozba fullad."

A tankönyvbe ilyen állítás még ha jogos is , akkor sem való . Olyan műveket tanítson, amelyben a költői szöveg jó. Ha ezt nem tudja végrehajtani, akkor ne hívja fel a figyelmet a rossz példára!

Friedrich Dürrenmatt : az atomkor emberének egzisztenciális fenyegetettségét fejezi ki azzal, hogy Möbius professzor nem tudja elrejteni az atom titkát. Műve: A fizikusok : a leghatásosabban aknázható ki nevelésre, hiszen a fizika "ügye" érdekli a fiatalokat. A paradoxonokkal kifejtett világ-abszurditás legjobban ezen

az alkotásán magyarázható.

Hiányolom a tankönyvből az 1945 utáni irányzatok valamiféle rendszerezését, legalábbis az egyetemes irodalmat illetően, a második fejezetből pedig a megjelölt időszak fontosabb fórumainak ismertetését.

/Magyarok, Válasz, Kortárs, Új Hold, Emberavatás/

A magyar irodalmi egységben szerintem abszurd műnek tekinthető: Déry Tibor: a képzelt riport egy amerikai pop-fesztiválról, Ottlik Géza: Iskola a határon, Mészöly Miklós parabolái: például Jelentés öt egérről.

Konkrét, közéleti, társadalmi kérdéseket fogalmaznak meg: Veres Péter szociografikus alkotásai, történelmi irányban Lengyel József emlékező prózája, Örkény István művei általában.

Az életforma, a szabadság és választás analizátorai: Sarkadi Imre és Sánta Ferenc.

Ottlik Géza: Iskola a határon:

Lehet társadalomkritika a régi Magyarország hadserege, iskolarendszere, uralkodó rétege felett. Ottlik szerint a humanizmus, az igazság és a hatalom ellentmondást jelentenek. Hősei sztoikusok, az alkalmazkodás taktikájában keresik a vállalkozás lehetőségét.

Annyira személyes, apró élményekből áll a mű, annyira eseménytelen, hogy nem nyújt élvezetet az olvasónak. Az időváltások, a bőbeszédűségek, a sok-sok verekedéisleírás és a durva, közönséges beszéd inkább taszít, mint rabul ejt.

Nem jelzi a tankönyv a műfaji változásokat, hogy miért lényeges a parabola, a groteszk szerepeltetése az irodalomban, hogy mi is a parabola értelme. Hogy Mészöly Miklós példázataiban nem a történet nyújt eligazítást, hanem annak történelemfilozófiai, etikai jelentése.

Érdekes és hálás irodalmi anyag a IV. osztályban Sarkadi és Sánta életműve. A konfliktusok, a döntések

érdeklik mindkettőjüket .Csak mig Sarkadit magánéleti szinten inkább, addig Sántát egyetemes történelmi, politikai , filozófiai vonatkozásban.

Ugy vélem, Sarkadi műveinek könnyebb értelmezhetősége őt közelebb viszi a tanárokhoz és a tanulókhöz.S a Farkaskaland, A gyáva, az Elveszett paradicsom nagyszerű olvasmányok.

A magyar lira említett tankönyvbeli képviselői közül :

az idősebb nemzedékhez tartozik:Illyés Gyula, aki népben és nemzetben gondolkodik, valamint Vas István és VVeöres Sándor : az emberiség és a nemzet kapcsolatának hangoztatói.

Filozofikus , egyetemes gondolkodók ugyanakkor VVeöres Sándor, Pilinszky János, Nagy László ,Juhász Ferenc. De mig VVeöres Sándor poetikus beállítottságú ,addig "az újhoidas " Pilinszky vallásosan ,Nagy László és Juhász Ferenc pedig kozmikusán értelmezendő.

Több lírai életmű ezek közül igen terjedelmesre kerekedett. /Például :Illyés Gyuláé, VVeöres Sándoré/.

Illyés Gyula szépprózája és költészete jelentősebb drámairói munkásságánál , de szinte minden művének kiemelkedő szerepe van a hazafiság alakításában. Mégis elég volna minden korszakából a legjelentősebbdarabot venni. Hiszen a Puszták népe irodalmi szociográfiáján kívül csak néhány költemény megismerésére telik a IV. osztályosok idejéből.

Az egyes életpályák után Összegzéseket szerepeltetnek a tankönyvben.Ezek általában üresek, uniformizálók. Csak az oldalszámot szaporítják. Vas Istvánnál kapcsolatban például ez olvasható:

"Az egyszerű , az egyetlen személyes élet indokainak , látható és rejtett rugóinak feltárására törekszik. Ezekre a kérdésekre keres a megélt élet zürzavarából rendet, világosságot és összefüggést teremtő választ , érzelmi és erkölcsi ,politikai és történelmi ,filozófiai és

költői magyarázatot.

Pilinszky János fő műve az Apokrif. Mint irodalomtörténeti jellegzetesség, irodalmi műérdekesség és kulturkincs. De komoly vallástörténeti tájékozottságot igényel, s az örök szenvedésről vallott felfogása idegen tőlünk.

Juhász Ferenc és Nagy László kozmikus motivumrendszere és hosszú versei lehetővé tennék, hogy bizonyos elemek fejlődését vizsgáljuk költemények által az életműben. /Például Nagy Lászlónál a ló jelentőségét és jelentését lehetne végigkövetni. Juhász Ferencnél megismerkedhetnénk az Anyám c. eposszal: a családi érzület kifejezésével./

Sajnos, csak néhány költemény megismertetésére futja a diák-időből: a Ki viszi át a szerelmet, s A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából: a kiválasztottak.

Ez a tankönyv poétikai és történeti módon kezeli az alkotásokat. Hiánynak tartom, hogy a nevelési lehetőségek kiaknázására nem összpontosít. /Az abszurd alkotások sora tölti be, amivel nem lehet pozitív irányban személyiséget nevelni./

Horvát György szerint a tankönyv:

"Mintegy közbülső láncszemnek tekinthető a tudományos alkotás és a tudomány közt." ⁵⁶.

Másrészt fő tanulási eszköz ma is!

A bevezetések és Összegzések nem segítik elő a tanulást. A stílus világos, érthető általában, de a tankönyvi törzsanyagot sokkal rövidebben kellene megfogalmazni, alkalmazkodva a tantervhez, a tanuláshoz.

A jó tankönyv esztétikai alkotás is. Ilyen szempontból nézve:

Kevés és decentralizált a képanyag. Ami van, az is csak a folyamatos tananyaggal kapcsolatos fehér-fekete vázlat, illusztráció. A komplex benyomásokért, a megértésért, az összefüggések megláttatására több jelentős műalkotás

képét közölhetnék./Esetleg a tankönyv utolsó lapjain./
A tankönyvi ábrához, képhez pedig megfigyelési szempontot kell adni , vagy rövid elemzést. /Ezek is hiányoznak./

Az 1984-es kiadású/Madocsai/ gimnazista magyar tankönyv II. részt a Bevezetések és az életművek utáni Összegzések miatt esetleg át kell dolgozni, bár az irodalmi szakmai részek közül több pályarajz egészen jól sikerült.

A másik , 1945 utáni irodalommal foglalkozó , IV. osztályos gimnazista tankönyvben, az I. kötetben került sor a magyar gondolati költészet nagy mesterének, Szabó Lőrincnek és Németh Lászlónak a bemutatására. Különösen az utóbbi művész még fontos "szereplője" a század második felének is. /Talán szerencsésebb lett volna, ha ők is a II. kötetben volnának találhatók!/?

Szabó Lőrinc három nagy költeménye: az Egy álmai, a Semmiért egészen , a Mozart hallgatása közben is csak kiegészítő anyag jelenleg a gimnáziumban. Az utolsóként említett művet mindenképpen megtanítanám, hiszen ez az idős költő utolsó korszakának világszemléletét , filozófiáját foglalja össze, amiben a derű átélése költői program. S ez a személyiségnevelés szempontjából alkalmas életszemléletet olthat tanítványainkba.

Németh László művei közül a Gyász kiegészítő anyag. A történelmi drámák közül egyet sem tanulnak kötelezően, csak a tanári belátás alapján. A Galilei c. drámát mindenképpen elolvastatnám , történelmi és fizikai tárgyi koncentrációt teremtenék általa.

Következtetések, javaslatok

Áttekintve a főbb iskolatípusokat, szemlélhetjük, hogy mennyi tantervi változás történt 1945-óta, szinte csak a változás volt az állandó.

E mellett művelődéspolitikánkat egyoldalú elvi célok irányították.

A követelményrendszer túlterhelte a tanárt és a diákokat és nem hozta meg a kedvező pedagógiai eredményt. ^{Milyen nagy munkák?} Milyen változtatásokat kívánunk magunknak ezek alapján?

- Kevesebb legyen a követelmény és a kötelező olvasmányok száma,
- Jobban elosztott, arányos az évfolyamokban,
- Az irodalmi mű erkölcsi értékeinek a felmutatása legyen elsődleges /Az abszurd művekkel gondosabban kell bánni!/
erkölcsi

- Legyenek jobb tankönyvi fejezetek, rövid tanulmányok is kellenek meg kézikönyvek,

"A tankönyv-válthatóság-ügye" : ^{En: több tankönyvűség} azt jelenti, hogy a magyar irodalmat több tankönyvből tanulhatják a diákok. A tanár választhat. Ez jelenleg csak elvi kérdés, mert olyan sok választható jó tankönyv nem létezik. Egy néhány vélemény ezzel kapcsolatban: ^{Ugyonnan?}

Az alsó- és középfokon ez értelmetlen dolog és pénz-pocsékolás. Legyen minden évfolyamnak egy jó tankönyve! Legyen alap a gimnazista tananyag más középiskolában is! Ebből tanuljanak ill. szelektáljanak!

A szakirodalmat kell "megerősíteni".

Jelenleg legfőképp csak az alábbi szakszerű kiadványok léteznek a kötelező olvasmányok tanításához:

Kolta Ferenc: Házi olvasmányok elemzése az általános iskolai irodalomtanításban /Budapest, 1964./

Hanzséros-Lengyel-Megyer-Timárné: Házi olvasmányok elemzése a középiskolai irodalomtanításban /Budapest, 1963./

II. 1. "A rejtőzködő világ" feltárásának
szükségessége

/Gondolkodók a művészeti, irodalmi
nevelés fontosságáról/

Az olvasási képzés-nevelés hasznosságának diszkusziója

mit jelent a cím?

Az irodalmi művek olvasása és megbeszélése a személyiségfejlesztés legnagyobb lehetőségeit adja.

Ugyanakkor az olvasás minősége, az olvasott mű megértése, átélése a kvalifikáltság fokának mutatója.

"Szavak, csodálatos szavak.

Békitenek, lázitanak.

Eldöntenek egy életet.

Följárnak, mint kísértetek.

Szárnynak, mint a gondolat.

Görnyedve hordnak gondokat.

Világokat jelentenek.

Meghaltál, ha már nincsenek."

/Juhász Gyula: Szavak/

Juhász Gyulának ezek a nagyszerű poétikus gondolatai is utalnak a nyelvi és irodalmi kifejezőeszköz gazdagságára, értelmére, amiért kiemelten kell kezeljünk ezt a tevékenységrendszert.

Az olvasók ismereteket szereznek, tanulnak gondolkodni, érzelmeket élnek át.

Az irodalomolvasás elválaszthatatlan a fogalmazás-tanulástól. Fejleszthető általa a szóbeli és írásbeli kifejezőkészség, az elemző- és szerkesztőkészség, az előadói készség, a problémalátás.

Az olvasás megtermékenyíti az emberi elmét.

A művészetek, a szépirodalom a kreativitásra nevelés hatékony instrumentuma. Az elemzés közben szerzett felismerések, az új összefüggések, majd azok legújabb felhasználása, az egyéni vélemény kinyilvánítása, a viták nevelhetnek kreatívra.

Az irodalmi kreativitás és az olvasóvá nevelés egymástól el nem választható fejlettség az ember életében.

/Kreatívan vitatkozni hétköznapiakon is csak az tud, aki

*↑
Ez azért
bármilyen
kellene.*

?

elég sokat olvas./

A jó irodalom művelése olvasóvá formál, miközben izlést ad, s a műértés készségét alakítja.

Az olvasás az etikai normák megismerését, a jellemfejlődést is segítheti. Az irodalmi mű eszméket, eszményeket hordoz, példát állíthat az egyén elé.

Minden magas szintű szellemi készség kifejlődésének alapja és eszköze az olvasás. ^{ez más.}

Viszont korunk érzelmi sivárságát is csak érzelmes művekkel, művészeti képzéssel lehet kompenzálni!

Az irodalom olvasása nagy tömegek számára azért is fontos, mert az általános iskolai alapképzés befejezése után a tanulók nagy részének művészeti képzésre már nem lesz módja. A szakközépiskolát, szakmunkásiskolát végzők száma tetemes, s az irodalmon kívül nincs más művészet a szakközépiskolában, de a szakmunkások intézményében sem!

"Az olvasási képzés-nevelés lényegét" a következő feljegyzésekkel szemléltetem:

A/

Cél: A társadalom fejlődése, harmóniája

Eszköz:

Az egyedi	_____	1. Erkölcsi nev.	→ /egyik eszköz/
személyiség	_____	2. Értelmi nev.	A művészeti
formálása	_____	3. Érzelmi nev.	nev.
			↓
			/egyik/forma
			az olvasás

B/

Egyéni cél: Az életre készítés

1. Fogékonyság
alakítás

- A műértés
- A műélvezet
terén

2. Eszköz-adás

- A mesterséghez
- Az erkölcsi gondolkodáshoz

Néhány
mondatban
össze lehet
foglalni,
nem kell
hossz
tárolhat.

C/

Milyen olvasmányok kellenek?

1. Reális /Tárgy: az élet sokszínű igazsága/
2. Művészi
3. "Értelmes"
4. "Erkölcös"
5. "Érzelemes" → *Más a konklúziója, mint amit a nyelv akar mondani.*

Gondolkodók a művészeti, irodalmi nevelés fontosságáról

A legrégebbi időktől kezdve beszélhetünk az írás, olvasás meglétéről, jelentőségéről és a művészeti, sőt a művészet általi erkölcsi nevelésről.

Természetesen ennek módja és mértéke a különböző társadalmak berendezkedéseitől, eszményeitől függött.

Platón /i. e. 427- 347/:athéni filozófus nézetei az irodalmi nevelésről:

Platón a kiemelkedő képességű, az állam életében majdan irányító feladatokat betöltő személyek nevelése foglalkoztatta. Az Állam c. művében hangsúlyozta, hogy az irodalmi nevelésből számüzni kell azokat a motívumokat, amelyek zabolátlanságra és a szenvedélyek kiélésére nevelhetnek. Elítélte Homéroszt, Hésziodoszt és a drámai költészetet, a mítoszokat. Az erkölcsnemesítő és igaz történetek tanítását helyezte előtérbe.

Az oktatást pedig úgy kell beosztani, vallotta, hogy az alapképzést követően, a 10. életév után az irodalmi, a zenei, majd a matematikai képzés kerüljön előtérbe. Platón az Állam c. művében az állam őrjeinek nevelését illetően közli az alábbiakat:

- Jó, a régóta gyakorlatban lévő testnevelés és múzsai nevelés, ami a lélekkel foglalkozik.

- Először a múzsai nevelést kell megkezdeni. Ez elbeszéléstanítás.

"Felügyeletet kell gyakorolni a meseköltőkön , csak a jó, igaz meséket kell befogadnunk."

Hésziodosz , Homérosz : hazug meséket szerkesztettek.

Ne lázítsanak az apák és az istenek ellen.

- Amit zsenge korban befogadnak, az kitörülhetetlen.
- Az első mesék erény szempontjából a lehető legtanulmányosabbak legyenek.
- Ha a kiváló emberek szóval, tettel kemény ellenállást fejtenek ki, ezt az ifjaknak látni és hallani kell. Azt kell hangoztatni, hogy az igazságos ember boldog és boldogul. ^{1.}

A XVII. században , amikor önállóbbá kezdett válni a pedagógia a filozófiai kötöttségektől, a természetes nevelés első megfogalmazója : John Locke /1632-1704/ Locke :

az erkölcsi nevelést az értelmi elé helyezte. Másrészt hangsúlyozta , hogy nem tudósokat nevelünk, de az életre készítünk elő.

Harmadszor kimondta, hogy az anyanyelvi nevelés mindenek előtt fontos és a tudáshoz vezető útnak rövidnek kell lennie, valamint vonzónak.

Ezzel alapvető elveket fogalmazott meg.

Locke szerint ki kell fejleszteni a gyermekben az önálló gondolkodást . Az olvasmányokkal kapcsolatban azt írta:

"Az olvasás a tudásnak csupán nyersanyagával látja el elménket, a gondolkodás teszi tulajdonunkká , amit olvasunk. ^{2.}

A felvilágosodás nagy alakja : Jean-Jacques Rousseau /1712- 1778/ :

Azt kívánta, hogy a gyermekeknek minél több alkalma legyen szépet látni a természetben és a művészetekben.

Emil nevű hőse az ókori klasszikusok műveit tanulmányozza , ők álltak legközelebb a természethez, a tiszta irodalom forrásvidékéhez. ^{3.}

Johan Gottfried Herder /1744-1803/:

humanitás eszméje szerint : a humanitásra nevelés az emberi haladás feltétele. A humanitásra nevelés életre nevelés.

Miként Rousseau , Herder is úgy vélte, a legfontosabb ezért a jellem nevelése, mert az ember értéke erkölcsi-ségétől függ.

"S az igazi humanitás , az erkölcsi személyiség a művelődés folyamatában és annak eredményeként jön létre."

Herder felfogásában a történelem=művelődés, a művelődés =nevelődés, a nevelés=történelemcsinálás.

A nevelés újkori történetének modern polgári eszméjét fogalmazta meg, annak pedagógiai jelentőségével együtt⁴.

Friedrich Schiller/1759-1805/:

rendszerében összefonódik az esztétikai és az erkölcsi nevelés módja. Eszerint az antik görög műalkotás közvetíti leginkább az esztétikai, emberi, etikai ideált.⁵

Johann Wolfgang Goethe /1749-1832/:

érdeklődése a művelődés személyiségfejlesztése felé irányult.

" A személyiség ...folytonos önformálás, önnevelés és önművelés eredménye, a műveltség életmű." ⁶.

Az olvasásképzés fontosságát alátámasztó reformpedagógiai megállapítások ⁷:

A XX. század elején kibontakozó reformpedagógia /=reformtörekvések a polgári pedagógiában/ szembefordult a herbarti pedagógiával, annak egyoldalú intellektualizmusával . Például szembeállították a személyiség más oldalainak , a jellemnek és az akaratnak a nevelését.

A kísérleti pedagógia jelentős német teoretikusa volt Ernst Meumann /1862-1915/:

Szerinte az emberi fejlődést külső és belső feltételek befolyásolják. Külső feltétel: az életkörülmények, belső feltétel: a szellemi adottságok.

4 fejlődéstörvényt fogalmazott meg.

1. Az egyén fejlődése alapvetően vele született adott-

ságai által meghatározott.

2. A pszichikus funkciók fejlődésének sorrendjét az emberi nem kialakulása határozza meg.

3. A testi és szellemi fejlődés nem egyenletesen, hanem periodikus ingadozásokkal megy végbe.

4. A szellemi funkció tökéletesedése a többire is hatással van.

Kimondta, hogy a nevelésnek célszerűnek és természet-szerűnek kell lennie és alkalmazkodnia kell a gyermek fejlődésének törvényeihez. Hogy egyes képességbeli különbségekre különleges kísérleteket kell végezni: például olvasás, írás, számolás, nyelvek stb.

Az oktatótevékenységet ismeretek közvetítéseként, másrészt képességek fejlesztéseként fogta fel.

Eduard Claparède /1873-1940/:

Általános célmeghatározása :minden nevelő egészséges, becsületes, szellemileg szabad embert akar nevelni.

Aki a jónak, szépnek barátja. Ebből a célból 4 problémát vezet le: az egészség megóvása, szellemi gimnasztika, az emlékezet gazdagítása.

A tulajdonképpeni nevelés mindenekelőtt a jellem fejlődés irányítása, az akarat nevelése, a személyiség fejlesztésének egésze.

John Devvey /1859-1952/:

Az USA történetének legnagyobb hatású képviselője.

Pragmatista és progresszista gondolkodó volt. Hirdette, hogy a nevelésnek a társadalmi haladás szolgálatában kell állnia.

Az alkalmazkodás eszerint a felfogás szerint:inger és reakció. Ezek fajtái:

1. A közvetlen inger és reakció

2. Az utánzás

3. Az ösztönzés

Az ösztönzés szocializált inger, mely nagyobb lehetőséget ad az egyénnek a reagálási mód megválasztásához.

A közlés az ösztönzés teljesen közvetett módja.

Ezért például a beszédnek mint a közlés eszközének nagy jelentősége van a nevelésben ,mert információkat szerzünk mások tapasztalataiból.

John Devvey szerint továbbá a nevelés a születéstől kezdődik. Fokozatosan fejleszti a szellemi erőket, az ember öntudatát, alakítja szokásait és nézeteit, felkel-
ti érzéseit, érzelmeit.

A nevelés 4 eleme:

1. Az érdeklődés
2. A fegyelmezettség
3. A tájékozottság
4. A műveltség

Az érdeklődésről és a fegyelmezettségről - Herbarttal szemben - azt állította, hogy azok nem lehetnek nevelési célok, csak eszközök a nevelésben.

A tájékozottság : a cselekvés feltételeinek az ismerete.
A műveltség: több mint tájékozottság, több mint tudás,
a világtörténelemben elgondoltak legjavának ismerete.

II. 2. Az olvasás a tudás rendszerében

Az új pedagógiai tudományos kutatások alapján feltártak szerint az olvasás besorolható "a tudásrendszerbe".

Olvasáskor tudást szerzünk, míg a megfelelő szinten való olvasás is tudásfajta.

A/ A tudás:

Nagy József :A tudástechnológia elméleti alapjai ^{1.}
c. művében több szempontból foglalkozik vele:

Kimondja, hogy a tudás:

1. A dolgokat leképező jelrendszer,
2. A tevékenység produktuma ,szubjektíváció,objektíváció,
3. Létezési módja szerint: Belső tudás és Külső tudás,
4. A Belső tudás: Állapot, Folyamat
5. Állapot:Tanult rendszerek :képzet,fogalom ,képesség,
Folyamat:Az idegrendszerben áramló információ
struktúrák
6. Megjelenési formái /tudásfajták/:

Operátorok	Ismeretoperátorok	Ismeretek Rögzített ismeretek
- szokások	-képzetek	-képek
- készségek	-fogalomoper.	-objektivált
- jártasságok	- szabályoper.	fogalmak
	-szövegoper.	-objektivált
- műveleti képességek		szabályok
- általános képességek		-objektivált szövegek

7. A kompetencia:

A tevékenységi kör ellátásához szükséges operátorok és ismeretek rendszere:
képmások,fogalmak, szabályok, szövegek

B/ A tanult képességek rendszere:

1. Általános képesség:	2. Műveleti képességek:
- kognitív	-logikai
- kommunikatív	-bizonyítási
-szenzoros:	-rendszerkezési
auditív,	-kombinatív
vizuális	
-verbális	
-formális	
/szimbolikus/	
- módifikatív	
- szociális	
/empátia,motiváció/	

Orosz Sándor: Korszerű tanítási módszerek c. könyvében más módon csoportosítja a tudásfajtákat: ².

Orosz Sándor szerint a tudásnak 2 alkotóeleme van:

1. Az ismeretek /képzet ,fogalom, törvény/

A képzet: a tárgyak, rendszerek érzékletes képe. Létrejöttében az észlelés, az érzékszervi felfogás játszik szerepet. A tanulásban látási és hallási észleletek alakulnak ki, így jönnek létre a képzetek.

A fogalom: a valóságos és gondolati konstrukciók absztrakt tudati képe. Nyelvi jelekben :szóban ,névben , szó szerkezetekben objektiválódnak.

A törvények: szükségszerű és állandó objektív összefüggések.

2. Készségek, jártasságok, képességek

Készség: lineáris algoritmusú tevékenység végzés maximális begyakorlottság esetén.

Jártasság: elágazó algoritmusú tevékenység végzés a maximális begyakorlottság szintjén. /Ezt úgy kell érteni, hogy a műveletek bizonyos pontjain logikai feltételek vannak és ezek elágazási pontokat adnak./

Az olvasás" a készségek , képességek rendszerében "

Az olvasás során tehát tudásra teszünk szert, mert ismereteket :képzeteket , fogalmakat és törvényeket sajátítunk el, de készségeket és jártasságokat is, s képességekhez juthatunk el.

Az olvasási : a kommunikációs képességek közé tartozik. De a modifikatív és a szociális képességek fejlődésére is hat. S valamennyi műveleti képesség gyarapodhat általa.

A kommunikációs készségek , képességek közül az olvasási /és a következtetési/ képesség az információt közli. Az információ közlése nem kis dolog, az olvasni kívánótól nem kis energiát és gyakorlást kíván. A készség csak a hosszú begyakorlás révén válhat képességgé.

Nagy József : A tudástechnológia elméleti alapjaiban foglalkozott a tudás sajátosságaival is. 5 fő kritériumot állapított meg. ³.

A tudás 5 sajátossága eszerint:

1. A mennyiség
2. A begyakorlottság
3. A tartósság
4. Az önszabályozás
5. Az absztraktság

A begyakorlottság :

" Az operátorok működésének egyik alapvető jellemzője."

" Az adott operátor teljesítménye többszörösére ..növekedhet ."

A fő jellemzők taglalása során Nagy József elmondta, hogy a készségeket ,jártasságokat ,képességeket úgy fejlesztik ma még, hogy kezdő szintet hoznak létre, aztán a véletlenek, a spontaneitás hatása alatt alakul az operátor. Ezért sokan 6-8 év iskolába járás után sem tudnak helyesen írni, olvasni, gondolkodni.

Tehát a begyakorlottság mértékét meg kellene határozni.

Amatőr és professzionális szintet lehetne, kell megkülönböztetni ./Begyakorlottsági szintek:

Amatőr: Kezdő, Fejlődő, Megfelelő - Professzionális: Átlagos, Kiváló /

Fontos kérdés - hangsúlyozta Nagy József - , hogy" a kötelező oktatás végéig mely operátorok begyakorlottságának lehetne és kellene elérni a megfelelő szintjét."

A tartósság :

A memóriakutatás megkülönböztet "rövid idejű" és hosszú idejű" emlékezetet .Bioelektromos folyamatok ,ún. reverberációs körök - az előbbiek - , ezek törlődnek. Az utóbbiak biokémiai változásokkal tárolnak.

Pedagógiai szempontból a tartósságnak néhány fokozata lehetséges./Tartóssági fokok: Aktuális tudás, Időleges tudás, Rögzült tudás, Állandósult tudás/ Az aktuális tudás az észlelési folyamat után törlődhet.

Az időleges tudás : 5-10 perctől néhány napig tart.

Kisebb hányada átalakul rögzült tudássá, ez esetleg hónapokig aktivizálható. A rögzült tudásból pedig lehet némi állandósult. Az állandósult tudás hónapok, évek múlva is felidézhető. Ez határozza meg a személyiség világképét , képességeit , kompetenciáit.

Ezért alapvető pedagógiai érdek, hogy a tudástömeg szűkebb halmazát körülhatárolják, amit állandósulttá akarnak tenni.

Ugyancsak az ismeretek tartósságával kapcsolatosak Orosz Sándor megállapításai , melyek a következők ⁴:

Az ismeretek minősége és szilárdsága az exteriorizációs folyamatban dől el. Ennek részei: a felismerés, a felidézés , alkalmazás.

A szilárdság az idő függvénye. 3 fokozat létezik: az aktuális, tartós, állandósult tudás.

A fentiekből következik, hogy nagyon fontos az olvasókönyvi szöveg, az olvasástanulási módszer, de az olvasztatás mikéntje: "a betű életre keltésének" elsajátításakor csak ezek minőségi együttese hozhat valóságos

sikert a tanulás folyamatában.

Nagy József elkülönítette a képmás, a képzet és a kép fogalmát.⁵

"A képmás : az analóg leképezés eredménye."

Pedagógiai szempontból az a kérdés:mi legyen a közlendő tartalom és miképp fejeződjön ki. A képmás ily módon "jelekkel megfogalmazott közlemény".

A képmás: szubjektívált és objektívált leképezés, vagy konstruált, rekonstruált, absztrakt . Ezekről van szó a verbális közleményekben.

A képzet: "az észlelési folyamat képződménye" .Tartósság szerint :időleges, rögzült, állandósult . Tanult szabályozási rendszer különböző funkciók szolgálatában.

/Orientatív = ráismerés révén,a megismerő funkcióra./

A kép:az analóg objektívizáció eredménye.Folyamat vagy állapot.

A képmások különböző pedagógiai funkcióit állapította meg az említett szakember.

A képmások pedagógiai funkciói:

1. A képzetátalakítás
2. A világképfejlesztés
3. A képességfejlesztés
4. A tanulássegítés

Nagy József kimondta, hogy az előbbiek mellett, a képmás nagy szerepet tölt be "az esztétikai érzék fejlesztésében" , a képmásoknak esztétikai szempontból kifogástalannak kell lenniük.

Szükséges lenne ,hogy az észleletek , képzetek sokasága miatt tantervileg jelöljük, melyek a rögzültté, melyek az állandósulttá alakítandó képzetek. Másrészt figyelembe kellene venni,hogy a rögzült és állandósult elsajátítás fontos eszköze az ismétlés.

Ugyanakkor az is hangsúlyozandó, hogy a képek összefüggő rendszere hozza létre a felnövekvő generációban a tudományos világkép összefüggő képzetbázisát.

A képességfejlesztésről kiemelte Nagy József, hogy "A képmások, a képek képességfejlesztő funkciójukat két módon teljesíthetik: működtetik a megfelelő vizuális képességeket, valamint mintául szolgálnak."

A vizuális kommunikatív képesség összetevői:

1. A vizuális alkotói
2. És befogadói képesség.

Olvasáskor vizuális befogadás folyik. Ezért nem elhanyagolandó az, hogy milyen tankönyvből és mit olvasnak a tanulók. Az olvasókönyv tartalmi és esztétikai szempontból is minta, kifogástalannak kell lennie.

Tanulásegítés:

Összetevői Nagy József szerint:

1. A megértés, értelmezés
2. A tanulásirányítás

A különböző objektumok közös sajátosságait, az absztrahálást elvonatkoztató képmásokkal valósítjuk meg.

A konkretizáló képmás: elvégzi a felidézést, kapcsolás feladatait. Az általánosító képmások: a közös tulajdonságokat a dolgokra vonatkoztatják. stb.

Következésképp a képmások a betűk tanulásakor, majd az összeolvasáskor is működnek. Az a kérdés az olvasás szempontjából, milyen és mennyi képmást hozunk létre, hogy minél hatékonyabb munkát végezzünk!

Az olvasás tanításakor fogalmakat alakítunk.

A fogalom:

1. Az egyes emberben működő rendszer bizonyos funkciók szolgálatában,
2. "Ismeretrendszer": a valóság tükrözésére.

Építőelemei:

1. A szimbólum = "a materiális megtestesítő",
2. A tartalmi eleme: a gondolat.

A fogalom tartalmi szempontból gondolatrendszer - állapítja meg A tudástechnológia elméleti alapjai c. könyv szerzője.

3. Fogalmi gondolkodásunkban jelen vannak képzeleteink.

4.A képmások is a fogalmak építőelemei.

5.Tudásunk minden mozzanatában jelen van a szempont.

A kialakítandó fogalmak:

-reálisak,potenciálisak, fiktívek

- egyediek , általánosak

- konkrétak és absztraktak.

Ontogenezis szerint:

elemi, egyszerű ,.összetett , komplex fogalmak .

Az olvastatás kezdete utáni további feladat a már meglévő olvasási készség által fogalmak kialakítása és tudásrendszerek fejlesztése. A fogalmak által pedig új ismeretek , új készségek ill. az olvasási képesség alakítása , ez által a tanulási képesség fejlesztése.

A tanulási képesség megfelelő konzisztenciáit ugyanis a kommunikációs erők termelik ki.

Pedagógiai szempontból az a fontos, hogy milyen szinten létezik a tanulóknál egy adott fogalom adott időpontban és milyen szintre kívánjuk fejleszteni.

/A fogalmak döntő többségénél elég a szilárdan működő "leíró és specifikus magyarázó szint" elérése. Tehát az egyszerű fogalom kialakítása./ - Olvashatjuk Nagy József művében.

Az olvasás :tudásszerzés a szocializáció "követelésére"

Az olvasás komplex készség .Fokozatosan fejlődik, pontossága és gyorsasága tökéletesedhet.

A civilizált társadalmak evolúciós eszköze, az egyén egyre magasabb szintű társadalmi beilleszkedését segítő kultúrkincs.

Mert

"Az olvasás írásban rögzített beszédegységek értelmes felfogása." ⁶.

Az olvasás a szocializálás egyik fő eljárása.

Elősegíti a társadalomba való beilleszkedést magatartásmintákkal , s ehhez szükséges ismeretekkel.

Az egyéni mobilitás érdekében hat, miközben a társadalomában is,mert az általános emberi , tudományos, művészeti permanens művelődés hordozója.

A szocializáció:

Ranschburg Jenő szerint /Brim:1966:meghatározásában/ az a folyamat, mely által az egyének tudásra, képességekre tesznek szert, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy a társadalomnak hasznos tagjává váljanak. Ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a falusiak családcentrikusabbak , a falvakban az izoláció nagyobb, mint a városban , a falusi gyerekek szociális ébredése késik , képzeletük , beszédük lassabban fejlődik, mint a városiaké. ⁷.

Ranschburg pszichológus megállapítása mellett az is nyilvánvaló ma már, hogy ez a kifejezési hiány csakis a képzettségbeli késésből és hátrányból adódhat, amit nálunk még a XX. század végén is elszenvednek bizonyos távol eső körzetek , ahol esetleg a családokban nem érnek rá , vagy nem tartják fontosnak , eleget mesélni, olvasókönyvet nézegetni a gyerekekkel.

A szociológiai szerepelmélet a társadalomba való bevezetést , a kultúra részének elsajátítását szereptanulásnak fogja fel.

Eszerint a szereptanulás tartalma:

bizonyos beállítottságok , magatartásminták, normák, értékrendszer. A szereptanulás módjai: az oktatás-szankcionálás , az utánzás- azonosulás, a jutalmazás-büntetés. Az azonosulás /identifikáció/ során az apa, anya az első modell, majd a társak. A serdülőkor felé egyre inkább a szimbolikus modellek /az ún. eszmények/.^{8.}

A szerepelmélet - tudomásom szerint - arra nem tér ki, hogy az ember gyermeke és az ember a beállítottságokat , a magatartást, a normákat, az értékrendszert, az eszményeket legfőképp az irodalom által sajátíthatja el.

G.VV.Allport az érett személyiség egyik legfőbb jellemzőjének tartja : a valósághü percepciót, jártasságok és feladatok birását . "Az érett embernek szükséges" az emlékezőképesség , a szóbeli /szimbolikus/ kifejezőképesség , a problémamegoldó képesség bizonyos minimuma. Az említett szakíró kimondja, hogy sok magas intelligenciából hiányzik az érzelmi egyensúly és az intellektuális szervezettség! A kivételesen fejlett intelligencia önmagában nem garantálja az érettséget.^{9.}

Ha pedig ez így van, akkor a magasan intelligens ember nem biztos, hogy irodalmi érdeklődésű, de akit érettnak nevezhetünk , aki minden értelemben kifejlett személyiség , az nem lehet meg irodalomismeret és -élvezet nélkül, sőt a kiegyensúlyozott intellektuális és érzelmi élet egysége nélkül, amihez ez hozzásegít.

A megfelelően fejlett olvasási készség kialakulása előfeltétele annak , hogy a szépirodalom társadalmi funkciója, személyiségformáló hatása érvényesülhessen. Ilyen módon az olvasást - eszköztudásként fogva fel - valóságos eszköztudássá kell tennünk.

Báthory Zoltán :Tanítás és tanulás c. könyvében háromféle tanulási típust különböztet meg : a verbális, a motoros , a szociális vagy magatartás tanulást. A verbális formában szövegekkel és jelekkel kell tanulni

definíciókat , fogalmakat .Pszichofiziológiai alapja az asszociáció. Szükséges feltétel : a megismerési készségek /ezen belül a gondolkodási műveletek/ aktivitását kiváltani.

A motoros tanulás :mozgásos feladatok ,műveletek , "amelyek kizárólag vagy részlegesen motoros elemeket tartalmaznak."

Az iskolai tanulás kezdeténél ilyen az írástechnika, "szemkövető - és szemösszetartó mozgások az olvasástanulásban , éneklés, rajzolás." 10.

A szervezett intézményes tanulásban az egyén életében mind a háromféle tanulás fontos. Ezek mind eszközök az élethez. De hogy hogyan élünk ezekkel, az rajtunk múlik!

Caroll, amerikai kutató /1963/ modellje:

a tanulás sikere: a tanulásra fordított egyéni idő és a tanulásra tervezett idő függvénye. Belső és külső faktorokat különböztetett meg .Ezek az előzetes tudás mértéke , a tanítás megértésének mértéke , a kitartás /perszeverancia/ , a tanterv vagy a tanár által tervezett tanítási alkalom és idő, a tanítás minősége.

A belső, pszichológiai és a külső pedagógiai tényezők egységes hatásrendszert alkotnak - állította a szerző-, s egymástól függve fejtik ki hatásukat. 11.

A Caroll-féle modell szerint és a gyakorlat alapján az olvasástanulás eredményessége is függ ezektől a tényezőktől . De el lehet jutni, juttatni a tanulót olyan szintre, amikor képes úgy olvasni, hogy tud és szeret olvasni, s önállóan alkalmazza ezt a tevékenységet tudásvágyból vagy esztétikai gyönyörszerzéshez. Hogy hol van ez a pont, fel lehet ismerni, de nehéz kijelölni és meghatározni.Mivel ezt nem tudjuk eltervezni, szükséges, hogy a tananyagra , annak helyes kiválasztására és a gyakoroltatásra koncentráljuk erőinket.

Báthory Zoltán írt a műveltségtervezésről. A tanítási tartalom kiválasztása, szervezése a műveltség-

tervezés, más néven az integráció. Hosszú időn át politikai feladat volt, központilag végezték.

A tananyag - elrendezés új megközelítése az eszköztudás fogalmához kapcsolódik nála.

Az eszköztudás ismeretelméleti megközelítésben : "az önálló tanulás eszközeinek ismerete és aktív alkalmazása ".A tanuláspszichológia felől tekinthetjük tanulási módnak is.

"Az eszköztudással szembeállitható a tartalomtudás, amely főként információk, fogalmak tanulását és tudását jelenti." "Az eszköztudás egyelőre munkahipotézis". "Ugy tűnik ,hogy az eszköztudás formái közül egyelőre az iskolai tanításban és tanulásban .. a legfontosabb az olvasásmegértés." 12.

Az olvasásmegértést olvasástechnikai , életkori, érdeklődési motivációk befolyásolják. Ezért élnünk kell azzal a lehetőséggel , hogy alapszinten, de középszinten is , olyan tananyagot állítsunk össze , ami ezen kívánalmaknak együttesen megfelel! Természetesen el kell választani az általános, alapvető képzést /amit mindenkinek el kell sajátítani, ami csak közép nehézségi fokú a tanulók átlaga miatt / attól, amit tehetségfejlesztésnek mondanak!

A tehetségekkel kapcsolatos problémák

A tehetségek társadalom szempontjából felmérhetetlen értéksége már az ókoriakat is foglalkoztatta. /Confucius:i.e. 552-479, Platón: i.e. 427-342/ Hiszen tehetséges emberekre van szükség, mert nélkülük a társadalom nem tud előre haladni.

Számunkra most az a kérdés, ki a tehetséges , s ki a tehetség az olvasástanulásban. Ki az, aki ebben kiválóan megállja a helyét, s képessé válhat bármely más területen is a magas kvalifikáltság elérésére.

A tehetséget - Renzulli 1978-as meghatározása

szerint - az átlagon felüli intellektuális képesség , a feladat iránti erős elkötelezettség , a magas kreativitás jellemzi. Más definiálás szerint tehetséges mindaz, aki a társadalom által értékelte bármely területen különleges képességekkel rendelkezik.¹³

Tehetséges olvasó az, aki viszonylag könnyen megtanul olvasni anyanyelvén , az ízszereti művelni. Tehetség , aki olyan jól kifejleszti , hogy eszköztudássá válik számára az olvasás. Az utóbbira természetesen csak felnőttkorban kerülhet sor. A középiskolában semmi esetre sem. Akkor még a legkiválóbbak is csak irányítottan képesek tanulni.

Az elitképzés vagy tömegképzés a szakmai vitán túlért és politikai kérdéssé vált.

Nagy József szerint :

A tanulók tehetség, intelligencia szerinti szétválasztása , elit osztályba sorolása pedagógiai zsákutca.¹⁴

A kiválók tanítása - ugyanúgy , mint a gyengéké - a tanári tisztesség kérdése kell legyen. A jó tanár elhivatottsága miatt kiemelten foglalkozik e két ré - teggel és nem hanyagolja el a középrétegeket sem. Mert tudja, hogy a társadalom az utóbbiakra épül főleg.

Az elitképzést, tömegképzést "le kell vegyük a napirendről " azért is, mert az egészséges társadalmi fejlődést csak az teszi lehetővé, ha nem diszkrimináljuk az embert, ha hagyjuk, hogy a különböző képességek a hatás- ellenhatás törvénye alapján egymásra hassanak, egymást segítsék , s ha kell , önszerveződő csoportokban képezhessék magukat.

Az önszerveződés pedig érdekes dolgokat produkálhat. Hiszen az okos tanulók egy része attól is fejlődik tovább, hogy a gyengébbeket korrepetálja, tehát nem valószínű, hogy csak elit-önszerveződéses lesznek!
/Természetesen a speciális képzés külön szakterület!
Abban helye van a képesség szerinti elkülönítésnek is!//

Nagy József szerint :

A tehetség kifejlődésének alapja az önbizalom és az ambíció .Az önbizalmat a sikeres tevékenységek táplálják .Nélkülözhetetlen a környezet pozitív értékelő magatartása. Természetesen kitartás, szilárd munka- és magatartási szokások is szükségesek.

A kitartást nem értékelik ma .Bizonyos nézetek szerint káros a rendszeres erőfeszítés követelése a gyermek fejlődése szempontjából. Nagy József ezt a nézetet károsnak tartja. Mint ahogy azzal sem ért egyet, hogy a tehetséges ember különös lény, hogy az antiszociális magatartás és az összeférhetetlenség gyakoribb lenne a tehetségesek körében , mint az elnevelteknél vagy a szerény képességűeknél. ¹⁵.

A siker, a helyes értékelés , az erőfeszítés kívánata szerintem is alapvető az olvasástanításban is, s nem szabadna azt mondani, hogy a tehetséges ,hisztérika, különc, mivel jobban érdeklődik , esetleg nem ért egyet a magabiztos, harsány , modortalan emberekkel, vagy elhúzódik előlük a könyvei közé.

Nagy József tisztázta az adottság, képesség, tehetség fogalmát. Szerinte az embernek sokféle nembeli és egyedi sajátossága van.Ezek közül a személyiség viselkedését illetően meghatározó funkcionális adottságok :mozgásszerveink , érzékszerveink ,beszédszerveink, információfeldolgozó és tároló szerveink . Működésüket a szükségletek és az érzelem szervezik egységgé, s ez optimalizálható , fejleszthető.

Az általános iskola feladata a valamennyi sajátos adottság harmonikus fejlesztése. Ugyanakkor a tehetséggondozást jelenti: "a pozitív irányban eltérő adottságok feltárása és kifejlesztése."

Tehát ugyanaz az adottságrendszer többféle tehetség kifejlődését teszi lehetővé.

A kompetencia /képességek , jártasságok , készségek , szokások, ismeretek egy tevékenységszférához/ :

a tehetség tartalmilag meghatározott alapja. Képzéssel szerezhető meg és fejleszthető. A tehetség csak "az élet iskolájában" alakul ki.

Ha a tehetség az élet iskolájában valósul meg, akkor minden csak szinte a tehetséget körül vevő szűkebb környezeten és az iskolán múlik.

S mi történt a mi társadalmunkban, a nyelvi kultúra fejlesztése mennyire meggondolt?

A magyar lett az államnyelv 1844-ben. Attól kezdve a XX. század első felében még tanították a latint, volt bizonyos német és kevés más idegen nyelvtanulás, majd 1945 után az orosz nyelv kapott hangsúlyt. Minden mást majdnem elfelejtettünk! De az orosz sem tanulták meg a gyerekeink! Most mindenki szinte csak angolt tanul! A magyar nyelv- és irodalom is egyre inkább háttérbe szorult, mivel a humán kultúrát kezdtünk mellőzni! Értékkövetőbbnek kellene lennie a közoktatási szemléletnek, úgy tudná hosszú távra jól alakítani a képzést!

A feltételek és a körülmények szakadatlan változása miatt ugyanakkor mindig megújulásra van szükség társadalmi, de egyéni szinten is. Azonban ez nem jelentheti azt, hogy a jól bevált hagyományokat mellőzzük és elfelejtjük az újért.

Egyéni szinten az állandó megújulásra az képes, aki alapos általános műveltséggel rendelkezik és kimunkált képességekkel. Ez adja az adaptivitást. Minden tehetség alapja pedig "a jól fejletett tanulási képesség, az alkotó problémamegoldó képesség."

"Az intellektuális fejlettség döntő faktora az anyanyelvi és a matematikai képességek fejlettsége." E tantár-
gyak képességfejlesztő hatékonyságát javítani kell." -
állapította meg Nagy József 1990-ben. ¹⁶.

Dr. Kozéki Béla szerint a tehetség ugyanakkor nemcsak bizonyos intellektuális képességek rendszere, hanem megnyilvánulhat cselekvéses területen, szociális téren /például kapcsolatteremtés, vagy a morális szférában

/megbízhatóság, felelősségre való alkalmasság/ .

Tehát az olvasás és az olvastatás nyomán előhívott , nyert kathartikus élményekkel bizonyára a szociális téren való tehetség kifejtését is segíthetjük!

A tehetség működéséhez viszont hozzátartozik néhány alapvető tulajdonság , amely biztosítja az aktiválódást. /Például az erkölcsi-akarati jellemző, a kitartás, a szorgalom ./ 17. Ezek meglétére és fejlesztésére is gondolnunk kell.

Az intelligencia : képességjellemző , az értelmes megismerés és cselekvés , a problémamegoldás képessége, az egyén általános szellemi képessége, a pszichés tulajdonságok sajátos integrációja, kombinációja.

A kreativitás pedig az intelligencia legmagasabb foka. Amiben már nem csak a problémamegoldás , hanem a problémák újszerű megközelítése , felvetése, a szempontváltás, az új szempontok bevezetése kap szerepet. Ugyanakkor a kreatív egyének érnek el alacsony pontot az intelligenciatesztekben ,mert rájuk nagyfokú divergencia és originalitás jellemző - fejtette ki Dr. Kozéki Béla.

Az átlagos intelligencia IQ érték: 90-110 : ez jellemzi kb. az emberek 50 %-át , az igen magas IQ érték :

120-130 : csak 6 %-nál van, az extrém magas IQ : 130: pedig csak 2,5 %. 18.

Ez azt jelenti, hogy miközben az olvasás készségét fejlesztjük , az átlagos intelligenciára építve kell kidolgozni az olvasástanítás szintjét és módját is.

/Sokunk szerint most ez nem így valósul meg!/Igy is szükséges lesz a differenciálás is!

Nagy József foglalkozik az egyéni bánásmód elvével és a differenciálással is. Eljárásokat javasol a tehetséggondozás szempontjából. Például, hogy hosszabb felkészülést igénylő feladatot adva, ezt az osztály előtt ismertetik, értékelik. Ehhez olvasni, írni kell, elő kell adni .

A differenciálás előnyeit kínálja szerinte:

- A tervezett fejlettségi szint szerinti beiskolázás
/6 év alatt is iskolás lehessen a gyermek, ha fejlett,
de ha nem, akkor járjon még óvodába./
- A fakultáció
- A speciális osztályok stb. 19.

II. 3. Az olvasás "fiziológiája" ,
hatása és "eszközei"

Az olvasás

A pedagógiai alaklélektani kutatások eredményei szerint az olvasás : szóképek, szócsoporthoz , kifejezések , mondatok megragadása.

Az olvasásnál a szemek ún. szökellő /saccadicus/ mozgásokat végeznek és a nyomtatott sorok mentén több fix pontot találnak.

A megértés az olvasóközpontozáshoz kötött /az agy bal parietális lebenyében/ .

Az alexiánál /az olvasott szó felismerésének zavara/ ennek a centrumnak a kiesése következtében a szavakat nem értik meg.

Az olvasás megtanulásához szükséges a megfelelő technikai készségek kidolgozása , de az olvasott szöveg megértése is. Ez sajátos gondolkodási művelet is.

A szöveg szavai alapján az olvasónak helyesen kell rekonstruálni a szöveg tartalmát , az értelmi egészet. ^{1.}

Olvasási rendellenességek:

1. Az olvasási gyengeség /diszlexia v. legasthenia/
Feltéhetően központi idegrendszeri ok az előidézője.
A gyermek nehezen vagy egyáltalán nem képes a szavakat egységesen felfogni. Ha dorgálják, neurotikus állapotot idézhetnek elő nála. Türelmes gyakorlás vezet a célhoz.
2. Az olvasástól való idegenkedés . Kiváltója a gyenge olvasási készség , az irodalmi élmények hiánya.
3. Az olvasási szenvedély .Ez azért okozhat bajt, mert elmagányosodáshoz , esetleg a realitásérzék elvesztéséhez vezet.
4. Az egyén megrekedt egy alacsonyabb életkori szakasz érdeklődési szintjén .
5. Van koraérett érdeklődésű gyermek is.
6. A nem irodalmi igényű művek /ún. ponyvairódalom,

bűnügyi ,detektívtörténetek / iránti túlzott érdeklődés az egyik legveszélyesebb rendellenesség . Erkölcsi eltévelyedéshez vezethet. ².

Az olvasási érdeklődés felkeltése

Az egyén társadalmi kapcsolatainak vonatkozásai: a közösséghez való tartozás érzése, a kötelezettségekkel szemben megnyilvánuló felelősség, az érzelmi mozzanatok , az erkölcsi érzékenység. Jelentőségük a gyermekek és a felnőttek művelődése szempontjából igen nagy. Motivációs eszközök és célok is egyben.

A felnőtt nevelők , népművelők feladata, hogy a művelődés iránti szükség érzését felkeltsék , hogy hassanak az emberre a motivációs eszközök segítségével a kitűzött célok érdekében.

A nevelőknek céltudatos pedagógiai tevékenysége kell legyen , ami főleg a figyelem kialakítására összpontosít és pozitív tapasztalatokat szereztet , megadja a szükséges motivációs bázist: az olvasás fontosságának beláttatását , az érzelmi hatásokat, az olvasási szokások kialakítását. Az olvasási késztetés nem választható el a gyermek érdeklődésének más területeitől. Nagy szerepe van kialakításában a jó példának. Még olvasni nem tudó gyermeknek meséket, történeteket olvashatunk fel .Ezzel figyelmét , fantáziáját is fejlesztjük, de az érdeklődését is alakítjuk.

A specifikus érdeklődés kialakulásának korában vigyáznunk kell , hogy az egyoldalúságot elkerüljük, s az általános emberi problémákkal foglalkozó szépirodalmat el ne hanyagoljuk.

Az olvasás egészségügyi szabályai:

1. A világítás balról érkezzék , kellő erősségű legyen.
2. Ügyeljünk az olvasási távolságra /30-35 cm./ ,

15-20 fokos szögben legyen a könyv. ^{3.}

Az olvasástanítás

Az írott és nyomtatott szövegek hangoztatása , megértetése. Az idők folyamán több módszer alakult ki. Ezek:

1. Az szintetizáló /betüztető, hangoztató , jelképes-fonomimikai -hangoztató/
2. Analizáló /szavakat , mondatokat értelmező/
3. Analitikus -szintetikus módszerek /hangoztató-elemző-összetevő .

Hazánkban főleg ezt alkalmazzák. ^{4.}

Az olvasás tanításában a hangoztató-elemző-összetevő eljárás a tanítandó betűt ill. hangot egy-egy kiindulósó első betűjéhez köti. /c-cipő/ A tanult betűkből jutnak el a szavakhoz összeolvasással.

Az előkészítő időszakban a kiinduló szavak szóképeivel ismerkednek meg a gyerekek.

Az olvasási mechanizmus alakításának eljárásai :

1. Az egyéni és csoportos olvasás
2. A válogató olvasás
3. A szerepek szerinti olvasás. ^{5.}

A készség : a tudatos tevékenység automatizálása. Idegélettani alapjai a dinamikus sztereotípiák : valamely mozzanat automatikusan kiváltja a következőt. Lehet tanulási, olvasási , manuális, intellektuális stb.

Az általánosan képző iskolának különös gondot kell fordítani a megismerőképessegek , valamint a megismerésben alapvető szerepet játszó jártasságok és készségek kifejlesztésére . Az olvasási képzésre , ami tágabb értelemben a tanulási készség alapja.

Az olvasáskészség : az elsajátított olvasástechnika. Amihez szorosan kapcsolódik a szövegmegértés . Ugyanis a helyes, folyékony és értelmes olvasás a szövegmegértést feltételezi.

A tanítók ún. szövegfeldolgozási munkákat végeztetnek a tanítási órán. /Tartalomelmondás, részekre bontás, lényegkiemelés, vázlatkészítés./Ezek végzése csak a szövegmegértés alapján folyhat.

A szövegelemzés értelmi, érzelmi, erkölcsi célú is. Az értelmi fejlesztés körébe tartozó egyik legfontosabb cél : a beszéd-készség , fogalmazási készség, képesség alakítása.

A kifejezőképesség fejlesztése nem szűkíthető le egy tantárgy keretei közé, bár az anyanyelvi oktatásban igen nagy jelentőségű feladat.

A beszédtechnika ,a mondat szerkesztés, a szókincsfejlesztés , az összefüggő gondolkifejezés összefonódó területeinek feladatait fogja rendszerbe a fogalmazás-tanítás , ez a magyar nyelv- és irodalomtanítás szerves része.

Az alsóbb osztályokban a fogalmazástanítás a környezetismerettel , olvasással és nyelvtannal szoros koncentrációban valósítja meg feladatait.

A szóbeli és írásbeli kifejezőképesség fejlesztése , a fogalmazás közös képzési feladat a felsőbb nyelv- és irodalomtanításban is , ahol szintén nem választható el az olvasásképzéstől és a nyelvtantól.

A kifejező olvasás is az anyanyelvi oktatás ,ezen belül az anyanyelvi irodalomtanítás közös feladata.

A felolvasásnak olyan szintje, amely kifogástalan akusztikailag , a szöveg érzelmi, hangnemi , hangulati töltését is kifejezi.

Az olvasás hatásai

A művelődés személyiségfejlesztő lehetőségeit már

az ókorban is ismerték. A későbbi korokban is hívatkoztak rá. Az irodalmi nevelés terén a pedagógiai szakemberek nálunk 1945 után jelentős érdeklődést mutattak ez irányban. A magyar tanügyi útmutatókból kiderül, hogy a kommunista emberideált "minden irányban fejlettnak" képzeltek el. Az eszményi ember típusa ugyan nem alakult ki, de a sokoldalú fejlesztés elve érvényben marad.

Milyen nevelési területeken milyen nevelési lehetőségek, alkalmak adódhatnak, amelyek nyitottak az olvasástanítás előtt?

- Az értelmi nevelés:

Az iskolázás egyik fő feladata, a megismerő tevékenység, az észlelő-, megfigyelőképeség, az emlékezés, a gondolkodás fejlesztésére irányul. A reprodukivitástól függ, mennyire tudjuk olvasóvá nevelni a fiatalokat, hiszen az olvasmányok segítségével megelevenedik a gyermek számára a színtér, a szereplők külseje.

Természetesen az érzékelés és az észlelés pontossága, a figyelem befolyásolja a képzeleti kép realitását is, ahogy minden értelmi erő fejlesztésének is alapja.

- Az értelmi, intellektuális nevelés mellett beszélhetünk érzelmi, morális nevelésről. Eszményképek, ideálok teremtéséről /ill. azok elhagyásáról/ és esztétikai képzésről.

Az érzelmi nevelés tulajdonképpen érzések- és kedélynevelés. Célja, hogy az érzelem hatékony legyen, kiváltsa a tevékenységet, befolyásolja a teljesítőképeséget. Erős, aktív érzelmek: a lelkesedés, a feszültség, az öröm. /A passzív érzelmek: a levertség, csüggedés. Ez utóbbiak csökkentik az ember tettei készségét./ Az emóciók polarizáltak, azaz ellentétekben jelentkeznek. Például: öröm-fájdalom, szeretet-gyűlölet. Az ellentétes érzelmek megjelenése az ambivalencia.

Az érzelmek másfajta felosztása: az értelmi, az erkölcsi, az esztétikai érzelmek.

Az intellektuális érzelmek: a kíváncsiság, a csodálkozás. A morális emóciók terén a személyiség értékét az határozza meg, milyenek érzelmi viszonyai a társadalom eszméihez, embertársaihoz, önmagához.

Az esztétikai érzelmek a művészetekben sűrűsödnek.

Megjelenésük szerint :indulat, hangulat, szenvedély.

Az érzelmi nevelés alapja a családban és az iskolában kialakult érzelmi légkör: ez ugyanis kisugárzó hatást gyakorol.

Igaz érzelmeket csak az tud ébreszteni, akiben ezek valóban megvannak.

De a legszilárdabb alap a tanulói öntevékenység, a cselekvés után keletkező kellemes érzés, a siker.

Az érzelmekre a társadalomnak, az embernek legalább olyan szüksége van, mint az ismeretekre!

A bánat, a szomorúság, öröm, vágyakozás, bizakodás csendül ki a magyar nép dalaiból, balladáiból, mondáiból. De más művekből, regényekből, novellákból, még drámai alkotásokból is lehet érzelmeket nyerni. A táj szépségét megörökítő érzékletes képek is főleg az érzelmeinkre hatnak.

Az olvasás révén a morális tartást is fejleszthetjük.

Az erkölcsi nevelés tartalma: a hazaszeretetre nevelés, a humanizmus szem előtt tartása.

A nevelés pszichológiai feltételei: a meggyőzés, az erkölcsi érzelmek fejlesztése, az akarat erősítése.

Kiemelendő a jellemnevelésben is a szülők és nevelők példája, a választott példaképek szuggesztív hatása.

Az akaratnevelés a jellemnevelés gerince.

Ezért az akaratnedzés kiemelt nevelési feladat.

Az akaratnevelés azt a képességet alakítja, hogy az ember a szituációban társadalmilag értékesen

döntsön. Komoly gondot kell fordítanunk ezért a helyes ítéletalkotásra, az értékes erkölcsi motivumok, érzelmek , sőt az önellenőrzés képességének alakítására .Az akaratnevelés összefonódik az önneveléssel.

A hazaszeretetre nevelésben még ma is aktuális a hősiesség, áldozatvállalás és bátorság kinevelése. A humanizmusra nevelésben pedig az igazságszeretet, a becsületesség, a szülők iránti szeretet, az empátia, a szép szerelmi kapcsolatra való képesség.

A hazafiságra nevelés az erkölcsi nevelés fő feladata. Már az általános iskola alsó tagozatában a tantárgyak lehetőséget nyújtanak a szülőföld megismertetésére /olvasás, fogalmazás, környezetismeret stb./ .Az anyanyelvvel való foglalkozás minden formája, a költészeti, prózai alkotások , a történelmi epizódok hordozzák a legfontosabb élményeket.

A 9-10 éves gyermekekre már maradandó hatást gyakorolhat egy hazafias tartalmú ifjúsági regény elolvasása. A nevelés hatásossága azon alapszik, hogy milyen az értelmi beállítódás , az érzelmi hatás.

A felső tagozatban és a középiskolás korosztályban már kialakul a haza, a nép, a nemzet fogalma, a hazaszeretet érzelme, és egyre magasabb színvonalon tanulmányozzák anyanyelvünket, történelmünket , irodalmunkat . Harcolni kell az esetleges nacionalista megnyilvánulások ellen.

A hősiesség a történelmi múltban azt jelentette, hogy önfeláldozásra kész embereket kell nevelni. Széchenyinél, Vörösmartynál és Kölcseynél a mindennapi haladást szolgáló hősiesség nyert megfogalmazást. Ma a hősiesség nevelése azt a feladatot rója, hogy a társadalmi fejlődés akadályaihoz , nehézségeinek leküzdéséhez bátorságot , elszánt akaratot fejlesszünk ki az előítéletekkel , az erkölcsi fogyatékoságokkal szemben.

A bátorság tulajdonságát szeretnénk beoltani tanítvá-

nyainkba, hogy olyan emberek legyenek, akik értékes eszmék szolgálatában vállalják a szavakban, tettekben megnyilvánuló harcot és helyesnek tartott magatartásukat. Így lesz a bátorságra nevelés az erkölcsi akarati nevelés része.

A tudatos és tervszerű órávezetéssel segíthetjük erkölcsi tulajdonságok kialakulását ill. elmélyítését. A népmesékben, népmondákban, de minden műalkotás megismerésében nagy morális lehetőségek rejlenek. Az igazmondásra, határozott állásfoglalásra, igazságosságra is nevelhetünk általuk.

A gyermeket a kisgyermekkortől becsületességre is kell nevelni: aki hiánytalanul eleget tesz az erkölcsi követelményeknek, az emberekkel való kapcsolatában őszinte, nyílt, tisztességes, felelősségérzete van, az az ember a becsületes.

A humanizmusra nevelés: emberséges magatartásra nevelés. Lényeges része a szülők szeretetére, a felnőttek, nevelők tiszteletére nevelés, az öregemberek, betegek megbecsülése és az irántuk való gyöngédség felkeltése. Az irodalmi alkotásokban lévő szülői szeretet a humanizmus szép megnyilvánulása, alkalmas a szülők iránti tisztelet, megbecsülés és szeretet elmélyítésére. Magas fokú érzelmi légkört lehet teremteni a művek megbeszélésekor például Petőfinél, de Jókai: A kőszivű ember fiai c. regényének, Arany Toldijának tárgyalásakor.

A beleélés, beleérzés, empátia alapfeltétele a más emberrel való együttérzés, megértés. Nagy jelentőségű a barátságra, a bajtársiasságra, a szerelem tartalmas átélésére nevelés is. Ennek során fel lehet tárni a társ iránti gyöngédséget, hűséget, áldozatvállalást.

A tanulók elé eszményeket kell állítanunk, példaképeket, akik hazafiságuk, humanista magatartásuk, nagyszerű erkölcsiségük révén kitűntek.

Az eszményképnek ösztönző szerepe van a nevelésben és egyben a neveltségi fejlettség mérője is lehet.

Az eszményképek vonzó megjelenítése az irodalom és egyéb művészeti ágak eszközével lehetséges elsősorban .

A görög művészet előnyben részesítette a harmóniát, a harmonikus embert . Az athéni nevelés ideálja a kalogathia = a szép és a jó összhangja volt. Az évszázadok során gyakran visszanyúltak a görög eszményhez. A szép és a jó az emberiséssel kapcsolatba hozva jelent meg a reneszánszban, még a romantika is felelevenítette ellentétbe állítva a rút, gonoszszal stb.

A XX. század elején az avantgarde művészeti mozgalmak a disszonánsért szálltak sikra. A művészet formanyelve átalakult. Előtérbe került egy olyan művészeti világ, amelyben már nem a pozitív eszmények ,ideálok megmutatása lett a cél.

A XX. század második felében például megjelent az abszurditás, az abszurdan viselkedő figura. Ez nem pozitív eszmény. Ennek bemutatása fontos a középiskolában művészeti szempontból. De nem szabad csak erre építeni a tankönyvet , mert nevelési szempontból még kárt is okozhat.

Mivel pedig újabban a kommunista nevelési ideál kikerült a nevelési célok közül országunkban , nagy elődeink példamutató hazafiságát , humanizmusát állítsuk tanulóink elé és az ő eszményeik által neveljük őket szépre és jóra!

Az irodalmi anyag és az olvasmányélmények alapján fejleszthetjük az esztétikai jellegű ismeretek, készségek körét is.

Az esztétikai elsajátítás : személyes viszony létrejött az ember és az esztétikai objektum között: vagy elfogadja vagy ellenérzései támadnak vele szemben. Csak azok az esztétikai benyomások válhatnak mara-

dandó nyomokat , amelyeket átélünk. Tehát igen fontos az élménykeresés, élménynyújtás !

Az élményt viszont csak akkor "érhetjük el", ha sajátos képességgel , fogékonysággal igényeljük az esztétikumot, van esztétikai elemző- és értékelőképességünk. Az esztétikai izléssel rendelkező ember pedig vonzódik az esztétikum felé, képes esztétikai ítéletalkotásra is. Ezt ki kell fejleszteni.

Az izlésnevelés során a művészeti alkotásokban lévő esztétikai elemeket /a szépet, a rútat , a tragikust , a komikust / megítéljük bizonyos esztétikai normák szerint. Ez szoros kapcsolatban áll a jó és rossz megállapítására szolgáló erkölcsi ítélőképességgel .

Az izlés környezeti hatások által meghatározott. Az ilyen képesség csak az értékekkel való rendszeres találkozás alapján fejlődhet.

Az olvasás "eszközei"

A régebbi irodalomtanítás esztétikai vonatkozású volt. Stilisztika, retorika, poétika, verstan volt a tanítás fő anyaga.

A mai műelemzés során viszont azt mutatjuk be, milyen szerepet töltenek be a kifejezőeszközök a műben, milyen mondanivaló hordoztatik a szerkezet által.

Az olvasás fő eszközei a pedagógiai olvasmányok és azok feldolgozása. Ez részben a pedagógus vezetésével történik , részben pedig önállóan.

Az alsótagozatos olvasókönyvekben lévő pedagógiai célú szövegek szépirodalmi vagy ismeretterjesztő, tudományos művek. Esetleg olyan darabok, amelyek a tankönyvirótól származnak.

A felső tagozatban , valamint a középiskolában a tan-

szövegeket kiegészítő , elmélyítő szemelvények , amelyek külön szöveggyűjteményben is helyet kaphatnak.

Az olvasási befolyások összessége segíti a gyermek személyiségének alakulását. Ezek "az aktuális események" realizálódnak az irodalomtanítás során , amikor a tanulók a tanító vezetésével az olvasmányokat tárgyalják és elemzik.

A feldolgozás módszerét meghatározza a tanulók életkora és a didaktikai cél, az olvasmány tartalma, műfaja. Az elemzés módját illetően több lehetőség kínálkozik. De el kell kerülnünk az egyoldalú intellektualizmust /ami főleg logikailag bontja a művet /, s az egyoldalú, csak az élmény befogadására törekvő tevékenységet is.

Az ifjúsági irodalom az életkornak megfelelően 3 területre osztható : a 3-10 évesek irodalma=gyermekirodalom , a 10-14 éveseké =a serdülőkor olvasmányai, a 14-15 . évtől 18-19-ig a speciális ifjúkor-irodalom. Az utóbbi életkori szakaszban az érdeklődési kör kitágul a felnőttek irodalma felé.

A műveknek igazi műalkotásoknak kell lenniük!

Korábban a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó , a Szépirodalmi Könyvkiadó sorozatait /Olcsó Könyvtár, Kincses Könyvek , Diák Könyvtár/ jelentek meg.

Tekintélyes írók sora irt az ifjúságnak: Nemes Nagy Ágnes, Vveöres Sándor, Máty Iván, Szabó Magda, Tatay Sándor stb.

Különösen jelentős a gyermekversek szerepe. A líra iránti fogékonyság a 2-10 életév közötti életkorban a legerősebb . A gyermekverseknek a modern pedagógia komplex nevelő hatást tulajdonít. A líra nyelve segít az absztrakt gondolkodás fejlesztésében , a helyes nyelvtani formák elsajátításában, emeli a szókincset.

Olvasónapló

A tanulók olvasmányairól vezethető füzet. Ebben jegyzik fel a szükséges tudnivalókat. Az olvasónaplóban felírják az epikai és drámai művek cselekménykivonatát, esetleg egyéb , más szempontú feladatot is végeznek.

Függetlenül attól, hogy a családban milyen hatások érik a tanulót és milyen az iskolai olvasmányfeldolgozás, a tanár vezettet-e olvasmánynaplót vagy nem, az olvasás mindeneknél jelentősebben fejtheti ki hatását, ha a tanuló akar olvasni és gyakran műveli azt. Hiszen hallottunk már olyan esetekről is , akik autódidakták! De ezzel a megállapítással nem mentem fel a felelősség aló a szülői házat és az iskolát sem.

II. 4. Az anyanyelvi nevelés és az anyanyelvi
olvasás értéke

Az anyanyelv

Kulcsszerepet játszik a személyiség és az adott társadalom életében . A gondolatformálás, a gondolat-, érzelem- , akaratkifejezés eszköze.

Az anyanyelvi nevelés egyben anyanyelvű nevelés is. A szakrendszerű oktatás bevezetésekor válik csak el az anyanyelvi és az anyanyelvű képzés egymástól. Az anyanyelvi nevelés minden egyéb anyanyelvű képzés és nevelés , tehát a tanulás feltétele lesz.

Az anyanyelvi képzés aktivizálja az anyanyelvi funkciókat , fejleszti a gondolkodást, növeli a szó iránti felelősséget , ugyanakkor érzékenyebbé tesz az irodalmi alkotások esztétikuma iránt.

Az anyanyelv az emberi kultúrát közvetíti hozzánk. A tanulóifjúságot ezért olyan magas anyanyelvi műveltséggel kell felvértezni, amely képessé teszi az információ-tömeg feldolgozására , amivel eszméket, együttélési szabályokat sajátíthat el, amivel felkészülhet eljövendő hivatásának gyakorlására . Az anyanyelvtanítást így tágabb értelemben fogjuk fel , nyelvi képzésként , anyanyelvi nevelésként. Másrészt egy összetett pedagógiai tevékenységként. ^{1.}

Az anyanyelvi nevelés

Meghatározó a nevelésben, a személyiség kiművelésében , mert olyan eszközrendszer fejleszt, aminek a megismerés , az emberek közti érintkezés az eszköze. Megalapozza minden ismeretkör feldolgozásának hatékonyságát, az önművelés és a képességek kibontakoztatásának igényét. Az általános műveltség alapja az anyanyelvi műveltség.

A nyelvi és az irodalmi nevelés

Összefügg , ill. azt össze kell hangolni. A két tantárgyat a tanulók anyanyelvi műveltsége fejlesztésének követelménye fűzi össze. E tantárgyak által kell ugyanis elsajátíttatni a kifogástalan nyelvhasználatot és az olvasóvá nevelődést.

Az irodalomtanítás a mű megértéséhez szükséges képi gondolkodást alakítja, a nyelvi képzés a közlési struktúrákat és képességeket.

Az anyanyelvi művelés történeti fejlődése során kialakult területek :

1. Az olvasmányokkal való foglalkozás,
2. A nyelvi kifejezés képességének gyakorlása,
3. A nyelvre és az irodalomra vonatkozó elméleti ismeretek tanítása. ^{2.}

"A világ csak akkor és annyira lesz a miénk, amikor és amennyire meg tudjuk ismerni, át tudjuk élni, és meg tudjuk fogalmazni." ^{3.}

Az elsőbbség az élőbeszédet illeti , ez az emberi önkifejezés , ismeretátadás legtermészetesebb eszköze. Az élőbeszéd és az írott beszéd közt lényegi összefüggés van, az élőbeszédben szerzett biztonság elősegíti az írásbeli közlés hatékonyságát is.

Az írásbeli közlés sajátos fogalmazási formákat, helyesírást és íráskészséget tételez fel. De a jó , értelmes olvasás nagy mértékben befolyásolja a kifejezési készséget szóban és írásban, még a helyesírási készség fejlődését is.

Egyéb funkciók

Az anyanyelv az idegen nyelvek tanításának és tanulásának alapnyelve is.

Az anyanyelv segítségével értjük meg , nyelvi jelekre fordítjuk le a nem nyelvi kommunikációs jelzésrendszereket is. 4.

Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! mert haza, nemzet és nyelv , három egymástól válhatatlan dolog, s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog. Tiszteld s tanuld más mivelte nyelvét is... de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig mivelni kötelesség - írta Kölcsey Ferenc 1837-ben . 5. Ehhez az idézethez kívánczik , hogy minden tárgyat csak akkor tanulhatunk, idegen nyelvet is csak akkor beszélhetünk, ha anyanyelvünkön jól tudunk olvasni, beszélni, írni és igazán miénknek érezzük nemzetünknek ezt a csodálatos "termékét".

A nyelv szeretet tehát hazaszeretet , s a nyelv az, ami ehhez is legelőször közel visz. Az előbbiek ellenére:

Magyarországon 1960-65 körül 201 volt az analfabéták száma . 6.

Ma vannak-e analfabéták? Ugy gondolom, vannak. Adatom bár nem pontos, számszerű, de elég megfigyelni a tankötelezettség teljesítésének negatív statisztikai adatait! Sokan kimaradnak az iskolából , s megrekednek a kommunikációs fejlettség indulófokán , ami csak további ilyen leépülést von maga után.

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgy feladata, a nyelvvel való törődés minden nevelő kötelessége. Sajnos, hiába ez az elv, nem valósulhat meg! Mert a biológiatanár , még kevésbé a mérnöktanár nem szerez külön nyelvi , irodalmi képzést, s nincs ideje ezzel foglalkozni a tanórán! Csak a saját tudására és jóindulatára bízott, hogy kijavítja-e a helyesírási hibát, kér-e olvasottságot a tárgya tanításakor.

III. 1. A felnőttek olvasási szokásai, nézetei
és tapasztalatai az olvasás
helyzetéről

Az 1991 novemberében végzett olvasással kapcsolatos felmérésem célját három pontban foglalom össze:

1. Meg akartam állapítani , hogy a képzett felnőttek általam elérhető csoportja milyen olvasási szokásokkal , nézetekkel rendelkezik,
2. Másrészt , hogy nekik és a szakembereknek mi a véleménye a tanulók olvasási készségeiről és olvasottságáról,
3. Valamint saját magam is megítélni kívántam az iskolások jelenlegi olvasási készségét , olvasottságát.

Az előkészítő munkában 40 fő képzett felnőtt vett részt.Ebből 10 fő szakember /magyart tanítók és tanárok ill. magyar tárgyi szakértők/.

A 30 fő foglalkozási megoszlása:

9 tanár/zene, történelem,	1 pszichológus
nyelv, matematika/	
2 tanító	3 orvos /általános,
1 író	fogorvos,
1 költő	pszichiáter/
2 újságíró	6 mérnök /földmérő,
2 könyvtáros	útépítő,
2 jogász	kertész,
1 óvónő	építész/

Statisztikai adatok:

A képzett felnőttek kikapcsolódást és új ismeretet várnak az olvasástól . Fele részben pedig szórakozást és választ az élet kérdéseire. Főleg epikai műveket olvasnak , egyharmad részben lirát, kevesen drámát. Tehát többségében a szépirodalmat "művelik" , ezen kívül az ismeretterjesztő alkotásokat részesítik előnyben.

Nagyon háttérbe szorul náluk a tudományos fantasztikus regény.A detektívregényt 25 % olvassa, dokumentum műveket 50-50 %-ban kedvelik. A politikai drámával, a pornográfiaival alig foglalkoznak.

Az abszurd műveket a közönség 50 %-a értékeli.

Néhányan kimondottan szeretik. Többnek az a véleménye viszont , hogy ezek elrugaszkodtak a valóságtól és szorongásra szoktatnak . Vannak , akik nem nyilvánítanak véleményt. Minimális számú felnőtt tartja ezeket alkalmasnak iskolai kötelező olvasmánynak.

A "vallatottak" 50 %-a a társadalomtudománynak hódol , ezáltal "a foglalkozását műveli". A természettudományi státuszú szakember természettudományt olvas, a matematikus matematikát , a mérnök a mérnöki tudományokat , s elsősorban csak azt.

Csak 20 % , aki saját bevallása szerint más tudományággal is foglalkozik, "ráér törődni".

Ez korunk és társadalmunk tudományos beszűkülése!

Olyan is van, aki bevallja , nem ér rá olvasni, csak szakirodalmat néha!

Érdekes az is, hogy egyötöd csak a cselekményes szépirodalmat kedveli! Ennek is lehet idővetülete , de természetesen inkább arra utal, hogy a filozófáló és esztéta hajlam a szakemberek egy részére nem jellemző. S mesterségesen kiszorítják az életből "a drámai helyzetetre utalást" is. Vagyis megelégszenek a szűk érdeklődési - és látókörrrel.

Másrészt azt a következtetést lehet levonni, hogy a munkaterületeken nélkülözhetetlen az állandó változások figyelemmel kísérése, szakirodalom, jogszabályok tanulmányozása . S jelenleg a szakmai színvonal szinten tartása a szabadidő és a szórakozás rovására megy.

Mit olvasnak még a képzett felnőttek:

Kertészeti, orvosi könyveket /diétásat/ , a számítógépekről , műszaki alkotást , helyi író: Sarusi Mihály műveit , egy esetben zenével, művészettel foglalkozó könyvet, Tótkés László írásait.

A magyar írók közül Németh Lászlót , Abody Bélát, az orosz irodalomból Ajtmatovot, Gorkijt .

A külföldiek közül megemlítették még Joseph Hellert, Graham Greene-t , Somerset Maughamot.

A képzett felnőttek nézetei:

1. Milyen babonák , előítéletek , illemszabályok , szellemes megjegyzések , értékes gondolatok találhatóak a köztudatban az olvasással kapcsolatban? /Amelyek befolyásolhatják az ilyen irányú képzés hatékonyságát./

Megtalálhatók a köztudatban az olvasástól tiltó és az olvasási tevékenységre biztató , serkentő "felhívások " is.

Az előbbiek közé tartozik:

- Az olvasás rontja a szemet,
- De nagyon ráérsz!
- Ha az ember keményen dolgozik, nincs ideje olvasni!
- Vége a Guttenberg-galaxisnak!/a nyomtatott betű korának!/
- Falja a könyvet!

Az utóbbiak pedig részben a nagy művészek írásai által közkinccsé vált idézetek, megállapítások:

- Kölcsey :Parainesise szerint: az igényes válogatás által az olvasásnak szentelt órák nem lesznek hiábavalók.
- Vörösmarty: Gondolatok a könyvtárban c. verse alapján: szükség van a könyvtárra, írásra, olvasásra.
- Horátius: Szigorú bírót lelkét vegye az fel, aki értékeset akar írni.
- Benedek Marcell: Az olvasás művészet,
- Kántor Zsolt költő: Az olvasás saját agyunk bebútorozása,
- Az olvasás gyönyörűség,
- A könyv a legjobb barát,
- Az olvasott embernek gazdag a szókincse.

2. Van-e az olvasás tanulásában a nemek között különbség ? Hogyan változik az olvasási kedv az egyes életszakaszokban:

Az első kérdésben megoszlanak a vélemények.

- A nők szorgalmasabbak , többet olvasnak.
- A nőkre és a férfiakra jellemző érdeklődési területek közt különbség lehet.
- A különbségek a készségektől és nem a nemektől függenek.
- A lelki alkatból, a neveltetésből adódnak különbségek.
- A nők nagyrészt emocionálisan tanulnak, a férfiak szkepszisztól hajtva.
- A férfiak közt több a diszlexiás .

A második kérdésegységre adott válasz egységesebb és árnyalódik :

- Az életkorral változik a műfaji igény.
/Gyermekkor : mesék, kamaszkor: útleírás, kalandos téma , ifjúkor : lírai alkotások , ifjúsági regény, felnőttkor:komolyabb művek./
- A legmagasabb lehet a serdülőkorban.
- Egyéniségtől függően , annak céljai miatt.
- Az iskolák elvégzése után inkább szakmai könyvet olvasnak , vagy érdeklődési kör szerint "szakosodás" figyelhető meg.
- Az olvasás időigényes, ezért az emberek ifjúkorban és öregkorban éreznek leginkább "kedvet " hozzá.
- Az olvasási kedv függvénye az olvasási technikának , képességeknek. Aki kisgyermekkorban nem olvas, soha nem fog.
- A kamaszkorban dől el, hogy továbbra is érdeklődik -e , vagy végleg leszokik.

3. Mi a véleménye az olvasott emberről? Könnyebb vagy nehezebb az élete?

Ezt így értelmezi a gondolkodó ember:

Igen fontos az olvasás a szellemi eltunyulás ellen. Az olvasott ember könnyebben eligazodik, átlátja a körülötte történő eseményeket. Aki nem olvas, bizonytalan a világban, gyakrabban és nagyobbakat téved, könnyebben befolyásolható napjaink tömeges, ámde gyakorta téves információi által.

- Dr. Kőváry Péter, közgazdász, újságíró:

"Amennyiben igaz, hogy boldogok a lelki szegények, az olvasott ember szenved, de teljesebb életet él."

- Sarusi Mihály, író:

Könnyebb és nehezebb, mert többet tud az élet titkairól. De az olvasottság önmagában nem minősít, mert a bűnöző is szerethet olvasni, akár a legnemesebb irodalmat is.

- Dr. Kutas Ferenc, tanár, magyar:szakértő, újságíró:

1. Könnyebben eligazodik a világ dolgaiban.

2. De az olvasmányok köre meghatározó lehet.

/Elképzelhető például depresszióra, misztikumra hajlás is általa./

3. Lehet az ilyen ember naiv idealista, akinek jóhiszeműségével visszaélnek.

- Dr. Andrásy Gyula, orvos:

Az olvasott ember élete könnyebb, mert alkalmazkodóképessége feljavul.

- Más vélemények:

Az olvasottság szakmai szempontból könnyebbé, irodalmi szempontból szebbé teszi az életet.

- Nehezebben viseli el az ilyen, általában érzékeny ember mások durvaságait, primitivségét. Irritálja őt az arrogancia és a trágár beszéd.

- Minél műveltebb az ember, annál inkább érzi műveletlenségét.

- Aki csak szórakoztató műveket olvas , az élet naposabb oldalát látja.
- Figyelembe kell venni, milyen társadalomban élünk. A gazdaság profilú társadalomban nehezebb az élete, bár az értelmével sokszor könnyebben felülemelkedhet a pénz uralma felett.

4. Milyen hatással bír az olvasás az ember személyiségére ? Mit tud erről a közvélemény?

- A sokoldalú , művelt embert továbbfejleszti az olvasás. A primitív személyiség gyakran csak giccseket vesz a kezébe, amelytől a személyisége nem fejlődik. Azonban az ilyen emberekre is nagy hatással tud lenni egy-egy értékes könyv, amelynek megválasztása esetleg nem is tudatosan történt.
- Érlelő , formáló, színesítő, elmélyítő hatást hozhat a művészi alkotás.
- A jó könyv nemesít,de a szennyirodalom általában durvává formál.
- Tartást ad. Jellemet alakít. Stílust, karaktert teremt.
- Az olvasás mennyisége nem befolyásolja számottevően a műveltséget. De a hogyan és mit olvasni szoros összefüggésben van az embert ért hatásokkal.
- Tájékozottabb lesz, segít gondolkodásában , az események megítélésében . Sokkal több ismeretet kaphat általa, mint egy megélt élet által.
- Segít megismerni a jelenségek közti összefüggéseket. Fejleszti az ember önismeretét.
- Az olvasás növeli az érzékenységet, gazdagítja a lelki világot.
- Kiindulást kapunk, hogy milyenné szeretnénk válni.

Az anyanyelvi ,irodalmi készségek és képességek, ismeretek erőteljesen hatnak a pályaválasztásra:önmegvalósító ,önkifejező formák és lehetőségek.

5. Mennyiben hatnak "a gyermekkori készségek" ,miért választotta Ön pályáját?

Diákkoromban nagyon szerettem a történelmi témájú könyveket és érdeklődtem a szépirodalom iránt. Olyan érdeklődés alakult ki bennem, amely meghatározta azt, hogy milyen tanulmányokat folytassak-, válaszolta a bíróságon dolgozó szakember.

Sarusi Mihályt a folyamatos önművelődés vezette 16-17 éves korában a nyelvújító képesség felismeréséhez, az írásban pedig a fölfedező vágyát elégitette ki, így lett író.

Kántor Zsolt költő szerint a gyermekkori készségek döntők, de főleg a környezet és a nevelés. Gyermekkorában sokat olvasta a Bibliát ,élvezte annak szellemiségét, ezért lett költő.

Dr. Kutas Ferenc:magyartanár és újságíró lett olvasottsága miatt.Közrejátszott szókincsbeli gazdagsága,fo-galmazási készsége, kapcsolatteremtő könnyedsége.

Krupa Árpád :tanár lett, mert a szülei is azok. Szeretett olvasni, azt továbbadni, filozofálni .A történelmi témák nem voltak idegenek a családban, s ezek bő-séges késztetést adtak neki olvasmányai kiválasztásához.

Rábai Györgyné:olyan pályát választottam, ahol ki-élhetem művészettel kapcsolatos hajlamaimat:óvónő lettem.

Dr.Andrásy Gyula :a Csodák a tudomány műhelyében c. mű hatására lett orvos és foglalkozik a fertőző beteg-ségekkel.

Dr. Andódyné Pál Olga könyvtáros azért lett, mert a könyvekből és az irodalomból sugárzó humánium fogta meg.

Honfi Pál könyvtáros az ellenkező véleményen van: a pályaválasztásban nincs meghatározó szerepe a készségeknek, de az életminőség kialakításában igen.

6. A gyenge olvasási alkalmasság és a szóbeli kifejező-készség hiányossága milyen gondokat okozhat a társadalmi élet különböző területein?

Az ügyvédek így érvelnek:

A problémák vég nélkül sorolhatók, a sajtóban, tájékoztató eszközökben, az ország vezető embereinél is tapasztalhatók: a szó gyakran nem ugyanazt jelenti az egyik, mint a másik embernél. Az emberek bár magyarul beszélnek, de gyakran mégsem értik meg egymást. Hasznos lenne mindenkinek az, ha olvasná az Értelmező szótárt.

A bíróság területén alapvető feltétel a szóbeli kifejezőképesség akár a bíróság, akár a védelem vonatkozásában. Az érintett fél előnyére is szolgál, ha álláspontját világosan, érthetően fejezi ki.

A gyenge olvasási alkalmasság és a szóbeli kifejezőképesség hiánya megvalósíthatatlanná teszi a demokrácia lényegét adó esélyegyenlőséget - állapítja meg Dr. Kőváry Péter.

A kommunikációs zavarok miatt elmélyülhet a különböző társadalmi rétegek közötti különbség.

Kántor Zsolt folytatja a gondolatmenetet. Az egyszerű, buta ember agresszív lesz az okos érveitől. Sok társadalmi és családi konfliktus alapja ez.

Dr. Kutas Ferenc úgy gondolja, hogy a bizonyos kommunikációs fejlettségi szintet nélkülözők gátlásossá, visszahúzódóvá válnak, az élet minden területén háttérbe szorulnak.

Rábai Györgyné óvónő szerint ez problémát okoz a személyes kapcsolatokban /barátság, szerelem/. Nehezen tanul az ilyen ember, sőt a pályaválasztást is befolyásolja a kommunikációfok hiánya.

7. Milyen következményekkel jár az Ön szerint , ha nem elég művelt emberek intézik ügyes-bajos dolgainkat a társadalmi gyakorlatban?

- A legjobban megfogalmazható probléma a nem elegendő hozzáértés , vagy másként a hozzáértés, képzettség hiánya. Lélektelen, mechanikus ügyintézés eredményez.
- A műveltség hiánya az ügyintézők agresszivitásában nyilvánul meg gyakran, és ez az intézendő ügy rovására és végső sorban az állampolgár kárára megy, még akkor is , ha utóbb a jogorvoslat eredményeként rendeződik a jogszabályellenes ügyintézés.
- Ha nem elég művelt emberek intézik dolgainkat a társadalmi gyakorlatban, ha a hiányos műveltség intelligencia hiánnyal párosul - folytatja Dr. Kőváry Péter-, a tolerancia és az empatia hiányozni fog az ügyintézésben.
- Sarusi Mihály még keményebb következtetést fogalmaz meg: a műveletlenek tönkre tesznek bennünket, ugyanúgy, mint a művelt , de rosszindulatú , elfogult , önző vagy bűnözésre hajlamos ügyintézők.
- Kántor Zsolt mondja ki a legalaposabban , hogy színvonal alatt oldódnak meg a dolgok. Látszat-intézkedések születnek. Az állásban lévő hivatalnok "bunkó" kioktatja a szuperintelligens munkanélkülit etikából. Diszfunkciók hálózatát teremti meg a műveletlenség. Minden társadalmi baj gyökere a tudatlanság!

8. "Az agyfacsarás" műveletét végeztettem el. Mi jut eszébe az alábbi szavak alapján? Válogatás nélkül sziveskedjék leírni a gondolatait! /Olvasás, munka, emberség, empátia, érzelmek, tolerancia, gondolkodás, érzelmi szabadság, konfliktusok , műveltség/

Volt, aki összefüggő megközelítésben válaszolt:

- Olyan egymással összefüggésláncolatot alkotó dolgok - ról van szó, amelyek legalapvetőbben határozzák meg az életminőség pénzben kifejezhetetlen értékeit.
- Egy számomra szimpatikus tulajdonságokkal rendelkező ember jut eszembe, aki másokkal konfliktusba csak irigyei miatt kerül néha.
- Olyan személyiség rajzolódik ki előttem, aki felkészültségével, iskolázottságával képes legyőzni a konfliktusokat, gondolkodása, érzelmi szabadsága révén méltó a humanista ember elnevezésre.
- Egy eszmény, akinek jellemzője az emberség, erkölcs, harmónia.

A fentiek az ideálra utaltak. De volt olyan, akinek más volt a véleménye:

- Nem feltétlenül függnek össze!

Műveletlen, olvasni alig tudó ember is lehet a másikkal türelmes, s "az akadémikusok" közt is kerül érzelmileg szegény, az élet ellentmondásait feloldani képtelen. /Sarusi Mihály/

Az előbbiek alapján tehát az olvasás fejleszti az empátiát, a toleranciát, a konfliktusok megoldására való törekvést. A művelt ember gondolkodása differenciáltabb, munkáját tudatosabban végzi.

De nagyon érdekes az is, hogy a többség - akik egyenként válaszoltak - , mit gondolnak először az olvasás szó kapcsán:

- Kevés rá az idő,
- Lelki gazdagodás,
- Kellemes, hasznos, izgalmas időtöltés,
- Szórakozás,
- Tudás, érték,
- Műveltség,
- Alapvető,
- A kultúremler szükséglete.

Az olvasás és a műveltség 4 esetben fordult elő a

fentiekben. Az egyik megkérdezett külön is utalt rá: A műveltség: emberi érték , olyan kincs, amit elvenni, kisajátítani nem lehet, csupán átadni. S ez utóbbi anélkül mehet végbe , hogy az eredeti birtokos károsodna vagy szegényebb lenne.

A felnőttek tapasztalatai az olvasás helyzetéről

Az olvasás helyzetéről nyilatkoztak:

a megkérdezett 30 felnőtt - áttételesen - és a magyar tárgy szakértői , valamint a magyart tanító tanárok és tanítók. Először az előbbieket válaszait veszem szemügyre:

1. Könnyű vagy nehéz az anyanyelvi olvasás megtanulása, mi okozza az olvasás tanításában a problémát? Miért nem fejlődik megfelelő ütemben a generációk olvasási készsége?

Az olvasástanulás nehézsége egyénenként eltérő. Függ az absztrakciós készségtől a tanulás kezdetén. Amikor a betűk összeolvasása nem kis teljesítmény. A generációk olvasási készsége a kellő motiváció hiánya miatt nem fejlődik megfelelő ütemben - , vallotta a felnőttek egy nagy része.

Sok függ a vele született képességektől , de az otthoni indíttatástól is. S ha a szülők túl vannak terhelve és nem érnek rá odafigyelni, a gyermek nehezen tanulhat meg olvasni.

Ugyanakkor komplikált és túl gyors az alsóbb osztályokban a tanulmányi haladás.

Az igaz, hogy átlagos képességű gyermeknél megfelelő módszerrel nem gond az olvasás elsajátítása, viszont az általános iskolai újítások bajt is okoznak. Sokan kifogásolják a szóképolvasás módszerét és azt , hogy a felsőben nem gyakorolnak eleget.

A kiejtési nehézségek , a rossz prozódiajú beszéd

/ami ma igen gyakori társadalmi jellegzetesség/ is gátolhatja az olvasás tanulását , de az is kárt okoz, hogy az olvasásnak nincs ma értéke - , vallja a könyvtáros Dr . Andódyné Pál Olga , aki egyben előadóművész is.

A mai gyermekeket túl sok dolog vonja el a betűlényegítéstől . Ilyen a játék, a televíziózás, a videozás, a számítógépezés , minden, amit nem korlátoznak és annak rovására megy.

Akadályozó tényező az olvasási ismeretszerzés és műélvezet terén lévő tudás- és művészetellenes tendencia is, ami helyenként ma is megél a köztudatban. Ami közvetve ugyan, de elősegíti , hogy a családok egy része hanyagolja a gyermekeinek ilyen irányú el- és továbbhaladására való odafigyelést.

- Dr. Kutas Ferenc:

Az anyanyelvű olvasás tanulása nehéz. A megfelelő módszer keresgélése okozza ezt. A gyerekek nem ismerik fel, hogy a szavak hangokból állnak, a hangokat betűk jelölik , s hogyan kell összekapcsolni. Kevés olvasnak.

- Kántor Zsolt:

Hangoztatja , hogy a Zsolnai-módszerben van törekvés, hogy érzelmileg közelítsen a gyerekekhez, de ezt 5-6 fős csoportokban kellene alkalmazni, nem magas létszámú osztályokban.

- Sarusi Mihály:

is hasonlóan nyilatkozik. A legifjabb nemzedék gyenge olvasási készségeért az iskola /"a korszerűsítéssel"/ és a TV tesz a legtöbbet.

- Honfi Pál könyvtáros is azt mondja, hogy az oktatási módszer a hibás. 20 éve még nem volt ismert szó a diszlexia.

- Rábai Györgyné kiegészíti a mondandót, hogy az olvasás témája nem mindig áll közel a gyerekekhez. Kevés a sikerélmény.

2. Hogyan járjon el az iskola az olvasásképzés érdekében ?

- Fő az olvastatás és a beszéltetés!
- Sokkal több legyen az egyéni olvastatás!
- A kornak megfelelő , fantáziát megmozgató témákat olvastassanak!
- Háttérbe kell szorítani a tantervek mennyiségi szemléletét.
- A pedagógus olvasása és beszéde legyen modell.
- A hangos olvasást nem csak az olvasástanítás kezdetén kell alkalmazni.
- Kérdezzük ki, értse is, amit olvas.
- Több kötelező szöveg- és verstanulás szükséges, ez segítené az olvasást és az előadói készség fejlődését is!

Az előbbiek alapján azt figyelhetjük meg, hogy a megkérdezettek egységben szemlélik az olvasás és a szóbeli kifejezőkészség csiszolásának teendőit. Valóban összefüggés van. Erre utal a szakmai kifejezésekkel kapcsolatos állásfoglalás is.

3. Mi a véleménye a 14-18 éves tanulók szakmai kifejezési készségéről? Mit tesz Ön a javítás érdekében?

Ezt főleg a mérnök-tanároktól , technikusoktól kérdeztem meg.

Azt a választ kaptam, hogy említett tanulók szakmai kifejezési készsége általában gyenge. Nem tudnak annyit elmondani egy adott témáról, mint amennyit tudnak. Hertelendy Lajosné kartársnő, mérnök , az építészet tanításával kapcsolatban kifejtette , hogy fontosnak tartja emiatt a szóbeli feleletet is, s írásban sem csak feleletválasztásos feladatot ad diákjainak.

A kollégák hangsúlyozzák , hogy a szakmai kifejezési készség fejlődése megköveteli az olvasás és az általános beszédkészség bizonyos fokát, a legrosszabb esetben is a kettő csak együtt fejlődhet. Sajnos, a tanulók nagy része érdektelenül jár ma szakközépiskolába , nem is tudja felmérni szakmája jelentőségét. Így aztán egyáltalán nem lehet megfelelő a szakmai kifejezési készsége.

A közismereti tanárok egy része is alkalmasnak vélte válaszadásra a kérdést és a következő megállapításokat tette természetesen a szaktárgyára vonatkoztatva:

- A szakközépiskolai tanulók egy részénél az olvasási nehézségek folytán és az ismeretek hiánya miatt a szakszöveg értelmezése problématikus.
Történelmi források elemzésénél a legtöbb gondot a latin ill. a közhasználatúvá vált idegen eredetű kifejezések okozzák. Ezek általában a politika, a gazdaság szavai és illik ismerni őket.
- A magyar tankönyvekre vonatkoztatva kell érteni:
A tankönyv nyelvezete sok esetben szakzsargon! Ehhez járul a nehézkes szakszövegértés!
- Kántor Zsolt így vélekedik a szakmai olvasásról:
Azért nem igazán jó /és profi/ szakemberek a magyar szakmunkások, mert nem látnak át szomszédos szakterületeket , beszűkült, szakbarbár szakmunkásokkal találkozunk .Kivételek szerencsére , vannak.
Ez arra vezethető vissza, hogy nem eleget olvastak, nem tanultak meg értelmezni, elemezni, gondolkodni. Csak sémákban tudnak.

4. Az alsó - és középfokú tanulmányai során kötelezően előírtak közül melyik nyerte meg leginkább a tetszését és miért?

Leginkább említik a következőket /kevés indok!/:

- Madách: Az ember tragédiája /A nyelve zárta nemzetébe a géniust/,
- Stendhal: Vörös és fekete /Regényes és mozgalmas/,
- Jókai : Az arany ember /Rá szinte mindenki hivatkozik/,
- Molnár: A Pál utcai fiúk,
- Gárdonyi: Egri csillagok ,
- Sarkadi : A gyáva, Elveszett paradicsom.

III. 2. A szakemberek olvasási helyzetéről
vallott véleménye

Az olvasás 1945 után mindig napirenden volt, de érdemben mégsem javítottak annak helyzetén.

1952-ben a Módszertani levelekben történik említés arra nézve is, hogy alacsony szintű volt a középiskolai tanulók olvasottsága, nem foglalkoztak eleget a kötelezőkkel sem.

A szóbeli és írásbeli kifejezőképességük szintén gyenge volt. A versenydolgozatokban is sok szólam és frázis szerepelt.

"Tanítványaink nem tudnak összefüggően beszélni, nem tudják huzamosabb önálló feleletben kifejezni véleményüket és tudásukat " - olvashatjuk ¹.

1952-ben azt remélték, hogy a sematizmus, a sematikus irodalomtanítás megszüntetése emelni fogja a tanulók készségi szintjét. További segítséget ad majd az iskolai könyvtárak ellátottságának növelése, a szakköri munka, az olvasó mozgalom. ².

1952 után is több oktatási utasítás látott napvilágot, de az olvasástanítás ügyében elmozdulás nem történt! Még 24-25 év múlva is ugyanazok maradtak a problémák! Sőt napjainkig húzódik ez a sajnálatosan tragikus pedagógiai krízis!

A magyar anyanyelvi képzéssel foglalkozott 1959-ben a pécsi "Anyanyelvi műveltségünk" c. nyelvművelő konferencia. Megállapították, hogy a túlzott nyelvtani ismeretek miatt fejletlen a tanulók fogalmazási és helyesírási készsége! ³.

Elek László nyugalmazott szakfelügyelő 1977-ben irt igen megszívlelendő gondolatokat az irodalomtanításról és olvasásról :

- Az irodalomoktatás sosem volt a kívánatos szinten, nem töltötte be funkcióját olyan mértékben, mint amilyen mértékben várni lehetett volna.

"Az általános és középiskolai irodalomtanítással komoly bajok vannak.." "Mindenekelőtt az olvasási kultúrának elszomorító sivársága tükrözi ezt" - irta.

- Nem felelt a kérdésre

12 hallgató

Az 1978-ban kialakított tantervi minimum megállapítását általános helyeslés fogadta, de néhány iskola azt is jelezte, hogy még a minimum teljesítése is gondot okoz bizonyos esetekben, mert a gyerekek gyenge készségekkel jönnek az alsó tagozatból, s nem sikerül őket felzárkóztatni. ^{6.}

A társművészetekkel való kapcsolat és koncentráció megvalósítása érdekében kiemelték 1984-ben, hogy a tantervi célokat és feladatokat csak ott lehet sikeresen megvalósítani, ahol megfelelő alapkészségekkel rendelkeznek a tanulók. ^{7.}

Az olvasási és kifejezőkészség esetében stagnálásról ill. romlásról számoltak be az általános iskolák 1984-ben a Módszertani levelek szerint. Hangoztatták, hogy :

"A hetedik és nyolcadik osztályban elvesztett heti egy-két óra a készségfejlesztés lehetőségeit csökkentette"... "A magyartanárok úgy vélekednek, az új tanterv az alsó tagozatban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, sem az írás-olvasás tanításának új módszere, sem az alsós tankönyvek nem alkalmasak arra, hogy segítségével lényegesen jobb készségekkel érkezzenek a gyermekek az ötödik osztályba." ^{8.}

Báthory Zoltán foglalkozott a tanulók településtől függő teljesítményátlagaival. Megállapította, hogy ez a településtől függően, a nagyváros/főváros - város-falu/kistelepülés/ irányban csökkenő tendenciát mutat az általános iskolai tanulók viszonylatában. A középiskolásoknál a település szerinti különbségek kisebbek. Ezen a fokon a tanulási teljesítmények különbségét inkább az iskolatípus határozza meg. ^{9.}

Báthory Zoltán a következőképpen értékelte az olvasási helyzetet 1987-ben:

- 10 éves kor után a gyermekeket "előnti a szóáradat". Az információtömeg "logikátlaná teszi a gondolkodást, zavarossá a fogalmakat, szürkévé, közhelyszerűvé, pongyolává a stilust." "Elvonja az időt.."
- "A szellemi értékek megértése és befogadása mindenkor nagy erőfeszítést és hosszú időt igényel... Ahhoz pedig hogy ezeket az értékeket ne csak az agy fogadja be, hanem a jellem is hasznosítsa, azaz a magatartást is formálják, jó példákra, jó példaadókra, jó műértőkre, jó nevelési módszerekre és sok jó időre van szükség." ⁴.

Ugy gondolom, hogy semmiképp sem lehetett hibás a fogalmazási, helyesírási készség alacsony szintje miatt már 1959-ben sem "a túlzott nyelvtani ismeret" /bár minden valószínűség szerint ez egyoldalú tanítás volt és maximalista!/ Sokkal inkább értek egyet Elek Lászlóval, aki komplex módon közelítve meg a kérdést, azt állította, hogy az információtömeg miatt az időben, a jó példákban, a jó módszerekben hiányt szenvedhettek, hiszen ezekkel még 1977-ben sem törődtek igazán! Jó példát, módszert pedig a fogalmazáshoz és a helyesíráshoz is mindenkor csak a sok jó olvasástól remélhetünk! Ez érvényes a diákokra és a tanárookra egyaránt!

Lázár Imre tanulmánya : a hajdúböszörményi képző 91 hallgatójának vallomása alapján a következő adatokat szolgáltatotta 1977-ben arról, hogy ki miért olvas. Nem vigasztaló felmérés - állapította meg Elek László. Pedig az óvónői pályára humán érdeklődésűek mennek! Eszerint:

- A könyv egyéniségfejlesztő erejét szereti	4	hallgató
- Szórakozást keres a könyvben	13	"
- Kikapcsolódást	12	"
- Új ismeretet a világról	19	"
- Élményt keres	20	"
- Pihenést vár tőle	7	"
- Választ keres saját bajaira	4	"

"Az értelmes olvasás a legjelentősebb kultúrtechnikai és kommunikációs képesség. Ugyanakkor ...újra és újra azt tapasztaljuk, hogy az általános iskolát végző tanulók kb. 20-30 %-a nem képes olyan színvonalon olvasni, ami az önálló tanuláshoz feltétlenül szükséges."¹⁰.

A hangos, értelmes olvasás , a szövegértés hangos és néma helyzetben , de a szövegértelmezés is problematikus terület. A szövegértelmezés ugyanis elsődrendűen függvénye a szövegértésnek.

Az értelmi követelmények hierarchiájának kérdéséhez szolgáltat adalékot két olvasásvizsgálat /Báthory Zoltán könyvében - Kádárné-Takács, 1981., Kádárné,1983./ Ezzel kapcsolatban Kádárné Fülöp Judit a következőket írja:

"Az a tény, hogy a szövegértés teljesítményei magasabbak, mint a szövegértelmezés teljesítményei, önmagában nem meglepő, hiszen az előbbi feltétele a sorok mögött rejlő gondolatok megértésének. A különbség azt sugallja, hogy az önálló szövegértelmezés fejlesztése a szövegértés fejlesztése nélkül : reménytelen vállalkozás." ¹¹.

1991. aug. 6-án hangzott el a televízióban az olvasástanításról , hogy alapítvány is foglalkozik vele, rendeztek olvasó tábort, az olvasás probléma Nyugat-Európában is, a felnőtteknél és a felsőfokú tanulmányait végzőknél is! A jelekre váltás /a tananyagban/ is rontotta az olvasás színvonalát.

A magyart tanítók és a magyar tárgyi szakértők
kérdőíves nyilatkozataiból

A fenti szakemberek foglalkozási megoszlása:

- 2 fő általános iskolai tanár
- 2 fő általános iskolai szakértő
- 4 fő középiskolai tanár
- 2 fő középiskolai szakértő

1. Hogyan befolyásolhatja a szülői ház a kommunikatív képességek fejlődését?

- A családi háttér döntő . Az otthoni minta meghatározó .

"Az olvasó családban a gyermek is hamar megszereti az olvasás "ízét".

Másrészt az önmagával igényes szülő a gyermekével is az. Megszeretteti és megköveteli a művelődést.

- A gyermeket könyvek veszik körül. Megismerkedik a könyvtárral.
- A kicsik számára a szülők beszédkultúrája, a beszéddel szembeni igényessége olyan minta, amelyet akaratlanul is átvesz. /Sajnos, az igénytelensége is ./
- A családokat sújtó gazdasági helyzetben viszont sok helyen csak kevés időt és figyelmet fordítanak a beszélgetésre, a mesélésre, a közös olvasmányélményekre. Ez megbosszulja magát.
- Sok szülő nem törődik vagy nem ér rá foglalkozni gyermeke előmenetelével sem. Ez különösen hátrányos következményekkel jár az első osztályosoknál.

A pozitív társadalmi változások bizonyára meghoznák a döntő változást a képességek családi fejlődése terén is.

2. Hogyan járjon el az iskola a kommunikációs képességek /s legfőképp az olvasástanítás/ eredményessége érdekében?

- Az iskolai olvasmányokat jobban meg kellene válogatni. Igazítani a tanuló életkorához. Az alsó tagozat számára nagyobb arányban szükséges válogatni a népköltészet kincseiből .
- A 3. , 4. osztály részére az olvasmányokat úgy kellene kijelölni , hogy a szöveg könnyebben érthető és rövidebb legyen. A jelenlegiekben túl sok az ismeretlen kifejezés is.
- Az általános iskola 6. osztályától a tananyag nagy része lírai alkotás , a hangos olvasás gyakoroltatását ez is zavarja .
- El kellene érni, hogy az olvasástanítás ne érjen véget a 4. osztályban, hanem folytatódjék a felsőben is.
- Az általános iskola 1-4. osztályában az alapkészségekre több hangsúlyt kellene fektetni!
Nagyon kevés a magyar órák száma, s az anyanyelvi nevelés nem kapja meg a rangját a felső tagozaton sem.
- Az olvasástanítás /és a beszéd-, íráskészség fejlesztése / elsősorban a magyartanár feladata, de nem csak az övé!
- A kommunikációs készség , ezen belül az olvasási képzés javulását segítené különösen kisiskolás korban a nagyobb óraszám és a csoportbontás.

Kutyej Lajos tanár a szakközépiskolai magyar tantervi követelményekhez kevesli az óraszámot. Mondván, hogy nincs idő az olvasási készség , a szóbeli kifejezőkészség technikai hiányosságainak pótlására, fejlesztésre.

Dr.Kutas Ferenc szakértő szerint tananyagcsökken-

tésre, a követelményrendszer felülvizsgálatára volna szükség. Az alapkészségek fejlesztésére több időt kellene fordítani.

3. Sok vagy kevés a kötelező olvasmányok száma az Ön iskolájában?

Általános iskola

- Számukat a tanár alakíthatja.
- Figyelembe veszik az adott osztály képességét.
- "A NYIK programban sok " - állapította meg Nemes Lászlóné , általános iskolai szakértő.

Középiskola

- Számuk megfelelő. Elosztásuk egyenetlen.
- A IV. osztályban túl sok, egymást érik az elolvasandó művek.

Mennyi legyen a kötelező olvasmányok száma?

Erre nehéz válaszolni , mert a művek terjedelmétől is függ.

- 2-3 regény, 1-2 dráma, 5-6 novella - arányosan elosztva. Évfolyamonként fölfelé haladva növekvő számban.
- Azt is mondják, hogy a szakközépiskolában az I. osztályé kevés , a II. , III. osztályé megfelelő, a IV. osztályé sok.
- Az általános iskolában elégnek tartják. Szeretnék, ha a nevelő továbbra is maga dönthetné el , mennyit kíván feldolgozni, esetleg a minimumszintet meghatároznák.

Milyen művek vesztették el politikai aktualitásukat?

Elsősorban József Attila és Majakovszkij agitativ verseire gondolnak és amelyek politikai célokat szolgáltak. /Ha maradnak tananyagként ilyenek, a megközelítésük, az értékelésük változik/.

4. Milyen kötelező olvasmányt /olvasmányokat/ tanított legsikeresebben az eddigi munkássága során, miért?

Alsó tagozat:

A Kincskereső kisködmön tanítása sikeres!

Felső tagozat:

- A Pál utcai fiúk
- Légy jó, mindhalálíg
- Az arany ember
- A revizor
- Ábel a rengetegben
- A kis herceg

Ezeket szereti jobban a tanár, a gyerekek is ezt szeretik! Ha pedig gyermek a főszereplő, a tanulók beleélik magukat annak helyzetébe!

Középiskola

- Antigoné
- Bánk bán
- Az ember tragédiája
- Vörös és fekete

- Mert a tanár megtalálta a módszert a tanításhoz.
- El tudta hitetni a mű értékeit.
- Amelyekre leginkább felkészült.
- Eseménydús, fordulatos.
- A hősiesség és a hazaszeretet tartalom miatt.

5. Az abszurd művek

Abban a kérdésben , hogy alkalmasak-e az ilyen alkotások a nevelésre , megoszlanak a tanári vélemények. Alkalmasak.Más vélemény szerint nem alkalmasak. De vallják, hogy be kell mutatni a tanulóknak ezt a kifejezési formát. Viszont a tanárok nagy része sem kedveli a képzelenségnek ezt a fajtáját.

6. Milyen kritériumai vannak a néma és a hangos olvasásnak?

- A néma olvasásban tehetséges az, aki képes a szöveg információját megérteni, a feladatot megoldja, a szöveg lényeges gondolatait felismeri, kiemeli.
- A hangos olvasás adottság kérdése is. Másrészt nem biztos, hogy aki jól olvas hangosan, érti is a szöveget. /l.: Bizonyos felnőttek olvasása: esetleg ismeretlen szakszöveg esetén./
- A kifejező olvasó le tudja kötni a hallgatók figyelmét. Teljesen érti a szöveget. Tisztán intonál. Alkalmazza a zenei eszközöket is.

7. Milyen módszerrel fejleszti az olvasási készséget?

Általános iskola:

- Művek ismertetésével az érdeklődés felkeltése,
- Válogató olvasás,
- Olvasástechnikai feladatok,
- Néma olvastatás, ellenőrzés, értelmezés,
- Szó szerinti szövegtanulás,
- Hangos, bemutató olvasás.

Középiskola:

- Vers- és prózaolvasó verseny,
- A jó olvasónaplók jutalmazása.

A középiskolai tanárok közül többen visszautasítják, hogy nekik az olvasás fejlesztésére is szánni kellene időt és energiát, esetleg a középiskola I. osztályában hajlandók ezzel törődni. Mondják, ez az általános iskola feladata. Jóllehet, a szinttartás és az olvasóvá nevelés is megköveteli a rendszeres gyakorlást ezen a szinten is. De ezzel nem mentem fel az általános iskolát.

8. A tárgyi koncentráció

A megkérdezett általános iskolai pedagógusok többsége nem alkalmazza a kötelező olvasmány tanításakor és

más műveknél sem a tárgyi koncentrációt. Csak a Gárdonyi :Egri csillagok esetében hangoztatja egy kartársnő a földrajz, történelem ismeretek megerősítését.

A gimnáziumi és a szakközépiskolai tanárok már törekszenek erre. Főleg a történelmi koncentrációt alkalmazzák, esetleg a művészettörténetet hívják segítségül.

9. Olvasmánytárgyalás , az olvasmányok értelmezése

Az olvasmányok megtárgyalása már az első osztálytól szükséges, segíti a megértést, majd a könyvből való tanulást. Azt is meg kell beszélni, hogy az olvasottak milyen formában jelennek meg az olvasmányban.

Az olvasmányértelmezés:Az író legfontosabb üzenetének felismertetése, ezt is meg kell tanítani már az alsó tagozattól.

Az elmélyültebb műelemzésre viszont csak 13-14 éves kortól kerülhet sor . Majd ez jelent eligazodást az irodalomban , olykor a világ dolgaiban. Nagy szerepe van a tanulók érzelmi életének, erkölcsi érzékének formálásában is a két módszernek - fogalmazták meg a szakot tanítók.

10.Mennyiben jelölik meg a szakemberek az olvasás személyiségfejlesztő hatását?

Sajnos, az ilyen kérdéseket a tanárok nagy része általánosságnak tartja ,azt mondja, csak üres frázisokat tud rá válaszolni. Vagyis tájékozatlan, nem hisz igazán a fentiben.

Az alább felsoroltakat 10 fő helyett 3 fő nevezte meg.
- Az olvasó példát, mintát kap az irodalmi alkotásokból.

- Értéktelen művet is olvashat , s ezek is hatással lehetnek rá. Gyakran a durvaságot érzi követendő példának , s a közönyt, a közömbösséget .
- Elsősorban humán érzelmeket fejleszt: megértést, együttérzést, a gyengék segítésének szükségességét , a küz - dés ,hőssé válás nagyszerűségét.
- Fejlődik az igazságérzet , az akaraterő.
- Elősegíti a gondolkodás fejlődését a művek elemzése, értelmi műveletek sorát feltételezi.
- A figyelem , az emlékezet, a fantázia egyaránt sokoldalúan fejlődhet általa.
- A szép iránti fogékonyságot is fejleszti.

11. Hogyan alapozza meg az olvasás a tudományok tanulását?

- Aki "jól" olvas, az szeret olvasni , mondja az alsós kolléganő. Ha szereti és nem okoz gondot az olvasás, minden irányban érdeklődővé válik.
- Az olvasás mindennek az alapja. Ezért a rosszul olvasó gyermek történelemből, földrajzból is gyengébb jól olvasó társainál.
- Az alapfokon kellene megtanítani a lényegkiemelésre , ami a tanulás alapja. Ugyancsak meg kellene ismertetni azt, hogy az őket érdeklő kérdésekre hol kaphatnak választ /szótár, lexikon/.
- Ha valaki tökéletesen megtanulja az olvasás technikáját, akkor nem okoz gondot neki a szöveg megértése, feldolgozása, befogadása /bár az nem biztos, hogy logikailag nem /.

12. Az olvasmánynapló vezetése

Az általános iskolában kötelezően nem vezetnek olvasmánynaplót. A középiskolában sem. Bár van olyan tanár, aki nem csak vezetett, de komoly írásbeli munkát ró a diákokra ilyen címen. /A cselekményleírás mellett

a szereplők jellemzését stb./Más viszont csak cselekménykivonatot készített olvasás közben , amely segítségül szolgál az olvasás feldolgozásánál.

13.Az érvényben lévő tankönyvek

- Kokavecz Endréné nagy tapasztalatú volt általános iskolai szakértő szerint :
Az általános iskolai tankönyvek nem megfelelőek. Át kellene dolgozni azokat. El kellene hagyni néhány szemelvényt , amit a gyerekek nem értenek meg. Történelmi ismeret nélkül tanítják például a 6. osztályban Zrinyit, Balassit.
- Gimnázium : Dr. Kutas Ferenc középiskolai szakértő nyilatkozata szerint:
I.osztály: Nagyon rossz tankönyv.Figyelmen kívül hagyja a tanulók életkori sajátságait , rossz szemelvényanyaggal dolgozik, kérdései megválaszolhatatlanok. Szövege elvont, tudományoskodó, nincs átgondolt felépítése. /Szegedy-Maszák-Veres/
Az I. osztályos műszaki szakközépiskolai tankönyvet alkalmazzák/Dr. Mohácsy Károly/ . Ez rendszerezett ismereteket közvetít. Ugyancsak rossznak tartja a II. osztályos tankönyvet is /Szegedy-Maszák-Veres/.
A III. osztályét : használhatónak /Szegedy-Maszák-Veres/ . A IV. osztályban a Madocsai lo. átdolgozott kiadást is elfogadja.
- Az I. és II. gimnáziumi osztályban a békési gimnáziumok egy része jelenleg szakközépiskolai tankönyveket alkalmaz. Ezek - a kollégák szerint- könnyebben tanulhatók. Több a műelemzésre szolgáló minta bennük. De a terjedelem miatt gyakran szelektálni kell.
/A Dr. Mohácsy Károly-féle műszaki szakközépiskolai tankönyvből is./

14. Szakirodalom, tanulmányok

Az általános iskolai ~~tanárok~~ összefüggő kézikönyvet várnak az irodalomtanításhoz. Mert kevés, használható szakirodalmuk van, inkább csak a verselemzésekhez találhatnak segítséget.

A középiskolában az egyetemi jegyzeteket használják és a házi olvasmányok elemzéséhez kiadott segédkönyvet, esetleg verselemzéseket. De van, aki a tankönyvi verziót fogadja el, vagy a saját elemzését alkalmazza szakirodalom nélkül. Kevés a módszertani feldolgozás.

Ugyanakkor Csongrád megyében most jelentették meg egy sorozatnak szánt kiadvány első részét: "Én így elemzem" címmel. Szerkesztette: Fábiánné Szenczi Ibolya.

Készült: A Magyar tanárok II. Országos Konferenciájára, Esztergom, 1991.

A kötet 6 középiskolai kötelező olvasmány elemzési megközelítését tartalmazza. Reméljük, hamar el fog terjedni, s új, egyéb ilyen kiadványok is lesznek!

15. Hogyan ítéli meg a helyzetet:

Fejlődő, stagnáló vagy hanyatló-e az olvasási készség, képesség fejlődése?

Az első jelzőt senki sem használja. Stagnálónak 3 fő, hanyatlónak 7 fő nevezi. Tehát hanyatló!

Okok:

- Időhiány
- Keveset vagy alig olvasnak a felnőttek, a gyermek ezt látja.
- A TV elveszi a kedvet és az időt.
- Képregényt, értéktelen művet is esetleg olvasnak.
- Drágák a könyvek. /A ponyvát jobban is kínálják./
- A társadalomtudományok, a művészetek háttérbe szorulásával az irodalomtanítás és azon belül az olvasás-

tanítás másodrangúvá vált.

- Érzelmi elszürkülés ment végbe a társadalomban.
- Minimálisra csökkent az óraszám.
- Sok kötelező "betűvel" árasztjuk el korán a kisiskolást.
- "Az egy időben favorizált szóképolvasás módszere tönkretette a gyerekek olvasó - és helyesírási képességét!"
/Dr. Kutas Ferenc/
- Kevés a gyakorlás.

Megállapítások statisztikai alapon /többségi vélemény

szerint /

- Az általános iskolai tanulók olvasottsága : megfelelő
- A szakközépiskolai tanulók olvasottsága : gyenge
- A gimnáziumi tanulók olvasottsága : gyenge
- Az érettségizők olvasottsága : átlagos

- Az általános iskola 5.osztályába lépők hangos, értelmes olvasása :megfelelő
- A kialakult értelmes olvasás készsége sok tanulónál romlik a felsőbb osztályokban : igen
- A néma , értelmező olvasás készségét tudatosabban és rendszeresebben kellene fejleszteni a felső tagozatban : igen

- A gimnáziumba , szakközépiskolába lépők hangos , értelmes olvasása : átlagos
- Az érettségizők hangos, értelmes olvasása : átlagos

- Az érettségizők kifejező olvasása : gyenge
- Az érettségizők szóbeli és írásbeli kifejezőképessége : átlagos

A kialakult hangos, értelmes olvasás készsége sok tanulónál gyengül a felsőbb osztályokban:

- Tóth Dóra , általános iskolai tanár :
Igen. Mert a hangos olvasás, egyáltalán az olvasás tanítását nem tekintik feladatnak a nevelők a felsőbb osztályokban.
- Nemes Lászlóné, általános iskolai szakértő:
Igen. Kevesebb az idő a gyakorlásra. Önállóan pedig kevesen gyakorolnak.
- Kutyej Lajos, középiskolai tanár:
Igen. Kevés idő jut a gyakorlásra.
- Domokosné Kossa Anikó, középiskolai tanár:
A szakközépiskolára vonatkoztat:
Igen. Valószínűleg azért, mert az irodalomoktatás egyre inkább háttérbe szorul a szakmai tárgyakhoz képest az oktatás folyamatában. Az irodalomtanítás keretei pedig nem biztosítják a hangos olvasás fejlesztését.

A néma , értelmező olvasás készségét tudatosabban és rendszeresebben kellene fejleszteni a felső tagozatban:

- Tóth Dóra:
Lényeglátásuk, lényegkiemelésük gyenge, pedig az értelmes olvasáshoz ez elengedhetetlenül szükséges.
- Kokavecz Endréné, volt általános iskolai szakértő:
Az olvasást eszközjelleggel kellene alkalmazni, nem célként.
- Nemes Lászlóné, általános iskolai szakértő:
Az önálló olvasásra, feladatok megoldására kell fel-

készíteni a tanulókat.

- Dr. Kutas Ferenc, középiskolai szakértő:
Mert az ismeretszerzés alapja.

A megfelelő szintű néma, értelmező olvasás csak a középiskola I. osztályosainál szokott kialakulni?

- Tóth Dóra:

Tudatos fejlesztéssel ez korábban is kialakítható.

- Kokavecz Endréné:

A jó képességű, jó nevelő tanítványa már a 6. osztályban is képes erre.

- Dr. Kutas Ferenc:

Csak a tanulók 60-70 %-nál alakul ki.

A problémák összegzése

Tehát az olvasás tanítása problématikus, s a képzés csak az alapokig tart, a fejlesztés elmarad.

- A tankönyvek részben "hibásak", átdolgozásra szorulnak.
- Kevés az olvasásra fordítható idő.
- Nem foglalkoznak eléggé az érzelmi és morális nevelési hatással, hiszen az esztétikaira és a készségfejlesztésre sem jut idő.

A tárgy komplex jellegénél fogva az általános iskola alsó tagozatában a Beszélgetés, az Olvasás, az Írás, a Fogalmazás, a Nyelvi ismeretek, a felső tagozaton pedig az Olvasás, az Írás, Fogalmazás, a Nyelvi ismeretek, a Szövegelemzés, az Irodalomelméleti és történeti ismeretek, az olvasóvá nevelés, az esztétikai élmény nyújtása, az erkölcsi nevelés és a koncentráció kellene, hogy megvalósuljon. De 1978-ban a magyar óraszám a 4. osztályra csökken. Attól kezdve osztályonként fokozatosan csökken: a 8. osztályra az 1. osztályos óraszámának a felénél kevesebb lett! /315- 128/ ¹².

/Az orosz nyelv a 4. osztályban nőtt .64-ről 96 -ra./
A magyar óraszám a középiskolában is kevés.

III. 3. Az iskolás korosztály jelenlegi olvasási készségeinek megítélése felmérés alapján

A néma olvasás megértési szintjét mértem 3 - féle feladatlap által:

- Az 5. osztályosoknál ,
 - A középiskola I. osztályosainál
 - A középiskola végzős osztályainál,
- összesen 9 osztály esetében. /Ez 223 fő tanulót jelentett/

Átlagos képességű gyerekek tudását vettem alapul .

A békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium IV. osztályosai - jó képességű osztály - is szerepeltek. Míg az előbbi tanulók "a megértési tesztek" töltötték ki, az utóbbiak "az olvasottsági tesztet" : a 4-et.

Igy egészült ki a felmért osztályok száma 10-re, az összes felmért tanulók száma : 252 főre.

Az 5. osztályosok olvasása, szövegértelmezése /A III.C/

feladat alapján /A III. C/ feladat:1.: a Függelékben/

- Az 5. osztályosok már tanulták a Daidalosz és Ikarosz c. regét . Így gyakorlatilag ,érzelmileg előkészítettek voltak.
- Azt kívántam mérni, hogy mennyire pontosak az információik, amit az újraolvasással feleleveníthettek.
- Az értékelés során megállapítottam, hogy elég jól értik az anyagot, de pontatlanul figyelik meg az informatív állításokat. /Ezért a szerezhető 10 pont helyett a legjobb tanuló is csak 8-at szerzett./
S ebben nincs különbség a perifériális és a központi iskola , de a más városbeli általános iskola közt sem. /A fogalmazási stílus, helyesírás - készségük is jobb lehetne. /
- Azt a következtetést is megkockáztatom, hogy ha nem tanulták volna a művet, sokkal rosszabb eredmény született volna.

A III.D/ feladat megoldása a középiskola I.osztályosai által /vö.: Függelék/

A középiskola I. osztályos tanulóinak nagy része /kivételes helyzetben nincsenek a gimnazisták sem/csak részben értette a szöveget.

A szakmunkástanulók annyival vannak rosszabb helyzetben, hogy /a felmért osztály szerint/ náluk nem volt egy fő sem, aki "teljesen megértette" szintet elért volna /a gimnáziumban és a szakközépiskolában ilyen is volt-szerencsére /, és magas náluk azoknak a tanulóknak a száma , akik egyáltalán nem értették meg , amit olvastak.

A III.E / feladat megoldásának értékelése

A végzős középiskolások megoldásai /vö.: Függelék//

- Nem figyelik meg a kérdést, nem arra válaszolnak ill. nem pontosan. /Ha 2 részből áll a kérdés, csak az egyikre válaszolnak .Például az 1. feladatnál:arra,hogy milyen módon ölte meg az ember a farkast
- Sarkadi :Farkaskalandjában - , nem válaszolnak. Csak arra, hogy mivel . De arra is pontatlanul./
- Nagyon sokan nem tudják a 2. kérdésre a választ. Tui.: a főszereplő kezdeményezte a harcot .Ezt a megállapítást pedig a novellarészlet megértése szempontjából kulcskérdésnek tartom.
- "A brutalitás mozzanatai"-nak rövid idézetekkel való kiemelése : 3. feladat: csak kb. 50 %-os megoldású. Ugyanis nem a megfelelő választ vonják ki és hosszan próbálnak idézni.
- A 4.,5.,6. :válasz elfogadható a többséget érteve.
- A 7. választ kevesen tudják, pedig szerintem eléggé orientálja őket a feleletválasztás./Bár aki a 2. fel-

adatot sem tudta megoldani, s ilyen sok van, attól ezeknek a megoldását sem remélhetjük./

A felmért gimnazisták közt olyat, aki "értelmezni is képes" és a "a megfigyelő analízise jó" : nem találtam, 6 fő megértette a szöveget, 14 fő figyelmetlenül olvasott.

A szövegértés igen nehezen megy a szakmunkások végzőseinél . Nem olvassák el pontosan a kérdéseket /másról válaszolnak/ , ill. sokan közülük nem is képesek válaszolni még egyszerű kérdésekre sem. /Például a 6-ra: Mivel és hogyan szolgáltat elégtételt erdei áldozatának a farkast brutálisan megölő ember a z említett novella szerint. Ide a mű végén lévő idézetet kellett volna kiemelni:

"Volt valami nemes ebben a bolond állatban: nemes, hogy elfogadta a kihívást, hogy szemtől-szembe küzdött, s nem futamodott meg."/

A szakmunkástanulók nagy része nem tud idézni, ill. az idézendő megfelelő lényeges részét megragadni nem képes. A 15 pontos feladatlapot legjobban kitöltők mindössze 10 pontot szereztek. Számuk 5 fő volt a 26 fős osztályból.

Összegzés statisztikai alapon

Általános iskola 5. osztály

Figyelmesen olvasott	17 fő
Megértette	38 fő
Részben megértette	9 fő
Alig érti	<u>2 fő</u>
Összesen	66 fő

Középiskola I. osztály

Teljesen megértette	7 fő
Részben értette meg	67 fő
Nem értette meg	9 fő
Nem töltötte ki	1 fő
Összesen	<u>84 fő</u>

Középiskola végzős osztályok

Megfigyelő analízise jó	2 fő
Megértette	21 fő
Figyelmetlenül olvasott	<u>50 fő</u>
Összesen	73 fő

A III.A /, B/ kérdőív alapján a jó képességű IV-esgimnazisták válaszainak értékelése /vö.:Függelék/

Ez elég jól felkészült - főleg természettudományi érdeklődésű osztály. Sokan szeretnek olvasni, sokat várnak ettől. Általában van is idejük rá. Főleg epikai és drámai alkotásokat szeretnek. /A líra-
it jóval kevesebben./ De csak 8 fő vallja be hátrább,
hogy igazán csak a cselekményes műveket részesíti előny-
ben. /29 fő: a létszámuk/

Van véleményük. /A kifejezés viszont néhány tanu-
lónál pontatlan és nélkülözi az esztétikumot./
Általában sokan kedvelik a magyar irodalom tantárgyat is.
/Mert érdekes, mert leköti, mert érdekli./ Aki nem sze-
reti is úgy gondolkodik, hogy fontos e tárgy tanulása
a műveltségszerzés vagy a továbbtanulás miatt. Ha má-
sért nem, beleszámít a felvételi pontszámba.

Az olvasásuk eléggé kiterjedt, széles skálájú, és
nem egysíkú.

Többen nem tudják pontosan az olvasott művek adatait.

Dumas, Tolsztoj , Rejtő Jenő , Ionesco nevét hangoztatták. Olvasnak még szakácskönyvet, egészségügyi művet.

Az iskolai kötelezők közül nagy sikert aratott náluk :

Thomas Mann: Mario és a varázsló

Stendhal : Vörös és fekete

Madách : Az ember tragédiája

Jókai: Az arany ember

Voltaire : Candide

Ugyanakkor nem ismernek az olvasással kapcsolatban gondolatokat, babonát stb. Csak néhányan tudják kifejtetni, hogy milyen hatást tehet az olvasás az ember személyiségeire.

A békéscsabai negyedikes gimnazisták válaszaiból:

1. Szereti-e a magyar irodalom tantárgyat , miért, miért nem?

- Szereti, mert érdekesnek tartja , hogy a különböző írók, költők hányféle formában és eszközzel tudják leírni gondolataikat.
- Szereti, mert az adott kor művészeinek , embereinek gondolatait szívesen olvassa.
- Szereti, mert érdekli a költők élete és munkássága.
- Szereti, mert a szépirodalmi alkotások nagy része le tudja kötni.

2. Befolyásolja-e a pályaválasztásban a magyar irodalom eredményes /eredménytelen / tanulása , s az, hogy szeret /ill. nem szeret / olvasni?

- Az egyik gimnazista így vall erről:

Jogi pályára készülök, a felvételi tárgyak a magyar és a történelem, a magyar irodalomból szerzett ered-

ményeim mindenképpen befolyásolják a pályaválasztásom. Természetesen nagyon szeretek olvasni, nem véletlen, hogy a fent említett pályára készülök.

- A másik gimnazista:

Orvosi pályára készülök , ebben a döntésemben a magyar irodalom tanulása nem befolyásol, de az, hogy szeretek olvasni, kedvezően növeli továbbtanulási esélyeimet. Mert véleményem szerint az így szerzett természettudományos ismereteim jól felhasználhatók lesznek.

- A harmadik gimnazista:

Képzőművészeti pályára jelentkeztem. Ehhez az irodalom ismerete közvetlenül nem szükséges, de ahhoz, hogy jól végezzem a munkámat, sok olvasásra van szükség.

3. Hallott-e az olvasással kapcsolatban ?

/Babonát, előítéletet , szellemes megjegyzést/

- Régen általánosan elterjedt volt az a nézet, hogy az olvasás különösen a lányok számára felesleges. Ez nem így van. Szerencsére túl vagyunk ezen!

4. Mit tudnak az olvasás személyiségformáló hatásáról?

- Fejleszti az átélő, együttérző képességet ,
- A túl sok olvasás egyfajta befelé fordulást is előidézhet,
- Segíti a szakma tanulását,
- Általa tapasztalatokat szerzünk,
- Fogékonnyá , érzékennyé válhatunk,
- Befolyásolja az ember hangulatát, izlését,
- Sok ismerettel gazdagodunk általa,
- Bővül a szókincs, a beszédkészség,
- Új élethelyzeteket ismerhetünk meg,
- Pozitív és negatív hatást is kifejthet /Rombolja a

- a személyiséget a horror és a ponyva/.

Végeredmény

A létszám : 29 fő

- 27 fő szeret olvasni ,
- 26 főnek van az olvasásra ideje ,
- 7 fő "mindent " vár az olvasástól /szórakozást, kikapcsolódást, új ismeretet, választ/,
- 23 fő kedveli a szépirodalmi műveket,
- 18 fő az ismeretterjesztő irodalmat,
- 19 fő a tudományost ,
- 6 fő a tudományos fantasztikust,
- 14 főt érdekel a detektívregény is,
- 14 főt a dokumentum /A politikai dráma iránt nem érdeklődnek./,
- A képtelen tartalmú műveket is sokan kedvelik,
- A lírai műveket jóval kevesebben szeretik, mint az epikait és a drámait.

A felmérések értékelése, következtetések

- Feltehetően az iskolások nagyobb tömegeinél háttérbe szorul az olvasás,
- A hangos, de a néma értelmező olvasási készség is gyenge állapotú ,
- A középiskolai korosztályok közül azokba, amelyekben szakmát igyekeznek oktatni, felveszik azokat a tanulókat is, akik nem tudnak eléggé olvasni, vagy nem szeretnek : semmi érdeklődést nem tanúsítanak.
/Ezek közül a tanulók közül a szakközépiskolában az utóbbi évtizedekben nagyon sokan le is érettségiztek!/
- A gimnáziumban tanulók sincsenek kivételezett helyzetben . Egy részük nem tökéletes az olvasásban. Mert aki pontatlanul olvas, az nem érti igazán.
A jó képességűek esetében megemlítendőnek tartom, hogy

mivel inkább csak az epikai , cselekményes műveket szeretik, a lírát már nem, ez utalhat arra, hogy nem "ideális" az irodalom szeretetük és olvasási gyakorlatuk! /Mint ahogy a felnőttek esetében !/ Gond az is, hogy fele osztály kedveli a detektívregényt is!

- Az olvasástól elválaszthatatlan egyéb kommunikatív készségek is csak közepes ill. alacsony szinten vannak. A kérdőívek kidolgozásakor is látszik, hogy a többségnél nehézkes a gondolatok kifejezése, de még a kérdésekre adott válasz megalkotása is. Természetesen fogalmazni nem könnyű , írásban bonyolultabb is , mint szóban. De csak a gyakoroltatás és a gyakorlás segít!

III. 4. Teendők az olvasni tanítás érdekében

Az irodalomtanítás "lényege" , teendők, módszerek

Az irodalomtanárnak ma is az a hivatása - írta Elek László szakfelügyelő 1977-ben-, hogy tanítsa meg az olvasást.

A könyv és az olvasás : segít eligazodni "az eszmék , gondolatok , érzések , események dzsungelében ".

Erős lelküvé, becsületessé, humanistává és értelmessé fejleszthet. Ránevelheti az egyént , hogy "népben és nemzetben gondolkozzon."

Sokan nem értenek semmit abból, amit olvasnak. Nem "hallják ki " a gondolatokat a sorok mögül , de még a hangulatokat sem érzékelik, nem hogy a szavak zenéjét .

Mindössze az eseménysort tudják nyomon követni. Így aztán nem lehet egyetlen könyvélményük sem.

"A gazdag vers- és szövegismeret sokat jelent a nyelvi kulturáltság : a képszerű látás és kifejezés mód , az érzékletes, szép stílus elsajátításában .. . A versek könyvnélküli tudásának megkövetelése nem azonos a verbalizmus szolgálatával." ^{1.}

Elek Lászlóval természetesen mindenben egyetérték - csak a kérdőíves és egyéb tapasztalataim alapján is- , azt kívánom, hogy az alsótagozat tanítsa meg az olvasást, a felső gyakoroltassa és a középiskola szinten tartsa ill. eszközjelleggel hasznosítsa.

Azonban nem lehet "szem elől téveszteni" a környezeti tényezőt, tui. , hogy a kultúra iránti fogékonyságot - s így a készségeket is - befolyásolja a közeg, amelyben felnövünk. Az irodalomtanítás és az iskola , de elsősorban a szülői ház , sőt a tömegkommunikáció is.

Nem mindegy, hogy milyen művek kerülnek a tanulók kezébe! Napjainkban mintha társadalmi szinten megfeledeznenék erről az egyszerű és legfontosabb nevelési kérdésről!

A könyvpiac

Az olvasásszociológiai vizsgálatok világgá kürtöl-

ték - írja a Békés Megyei Hírlap - , hogy a legtöbben a romantikus regényeket szeretik, a pornó is fogy, sláger a horoszkóp, az öngyógyítás. "A szépirodalom ki sem kerül az utcai standokra , úgysem veszik meg."

A könyvpiac elsőnek állt át a piacgazdaságra . Hátrányai ennek , hogy maffiák alakultak, kalózkiadások jelennek meg. Ezen a helyzeten csak az fog segíteni , ha "mindenki önmaga iránt is támaszt igényeket" a jövőben, s nem akármit fog olvasni. ².

A krimi és horror fajtájú olvasmányok száma magas. De az obszcén, a bestseller sem való az ünneplésre , pedig az ünnepi könyvhéten ezek is megtalálhatók!

A gyerekek mellett a családot is kell nevelni, de legalábbis nem kellene elnevelni! A könyvpiacnak nem szabadna tovább rontani a helyzetet!

Gondokat okoz az is, hogy a diákoknak ajánlott irodalmi művek nagy többsége videofilmen is kapható! Ez a tény és ezek az eszközök nem segítik az olvasási eredményességet !

Természetesen más oka is lehet - az anyagiak váráján kívül - annak, hogy a könyvpiac és "az olvasási helyzet" nagyok és kicsik vonatkozásában nem a legmegfelelőbb.

Még a békési Népújság adott hírt arról, hogy a hagyományos , kétévenkénti Szekszárdon megrendezett vitasorozat a gyermek- és ifjúsági irodalom helyzetét vizsgálta , 1990-ben viszont Budapesten ültek össze. Írók, könyvtárosok , olvasáskutatók , pedagógusok , pszichológusok ke-resték a választ: "Mit és miért nem olvasnak a kamaszok?" Lehet-e új eszményeket találni? Elhangzott, hogy egyes könyvtárak tapasztalatai szerint: Jókai, Verne, P. Horvárd, Móra, Fekete István, May Károly, Nemere a legkerekesebb szerzők. De kevesen olvasnak a kamaszok és keveset. Új remekművekre lenne szükség. ³.Vagyis kevés az új remekmű!

Keveset olvasnak a kamaszok. Kivételek szerencsére

akadnak!

1990-ben a Szegeden rendezett szépkiejtési verseny után az akkor másodéves Szosznyák Ildikó Kazinczy-émlékérmes a következőképpen nyilatkozott:

Olvasni is szeret. Illyést , Petőfit és régi meséskönyveit. Főleg a Hetvenhét magyar népmesét , meg Grimmét. "Nagyon sok mesét kell könyv nélkül tudni - mondja. De nekem kiskoromban otthon is mindig meséltek. " 4.

"A kivételes gyerekek" arról győzik meg a nevelőket , hogy a tanári munkának igenis magasszintű , tudatos , lelkiismeretes tevékenységnek kell lennie. Az olvasás gazdagítja az olvasó tudását, de meg is kívánja azt. A szöveg megértésében szerepet játszó személyiségvonások:

- Az olvasó ismeret- és tapasztalatkészlete,
- Gondolkodásának rugalmassága /ami képessé teszi , hogy kövesse a szerző gondolatmenetét / ,
- Fantáziája /az elképzelés és a beleélés képessége/,
- Anyanyelvi műveltsége /szókészlete, mondatszerkesztése/ 5.

Az előbbieket ki kell fejleszteni, csak úgy érhetünk el eredményeket . Ehhez kellenek aztán a jó művek, olvasókönyvek, tankönyvek , az olvasás műveltetése, művelése.

Az irodalomtanítás folyamatában közvetített "tartalom " az alábbi módon oszlik meg:

- A művek ismerete,
- Irodalomtörténeti , esztétikai tudnivalók.

Természetesen az által ismertethetjük meg a műveket, ha azok szövegét elolvastatjuk, elemeztetjük, értelmeztetjük . A képességfejlesztésnek és az alkotás tartalmi megismerésének csakis az elolvasás az alapja, tehát nem elég csak a mű filmfeldolgozását megtekintetni!

Ismeretes, hogy a film és az irodalmi mű , ugyanannak az irodalmi alkotásnak a filmje , sem ugyanaz! Nem is kell, hogy teljesen azonosak legyenek! Más a formanyelv!

A tanár , aki megelégszik az elolvasandó darab megtekin-

tésével, vagy nincs tisztában ezzel, vagy leszállított az értékelési szintje. Mind a két dolog kárt okoz.

Károk vagy értékek születhetnek az emberi tevékenység során, az irodalmi nevelésben is.

Bakonyi Pál feltette a kérdést pedagóguscsoportnak :

Milyen tulajdonságokkal rendelkező embert akarnak nevelni? - Az anyag Báthory Zoltán könyvében van .- A vizsgálatokat többször megismételték /1956, 1966, 1976, 1980/ .

Arató Ágnes összefoglalta /1983/ a részeredményt:

"A kutatás feltárta , hogy a munkaszeretet , becsületesség , közösségiség , őszinteség , humanizmus, segítőkészség , műveltség, lelkiismeretesség az a nyolc tulajdonság , melyet a Bakonyi Pál által végzett három vizsgálatban a leggyakrabban említettek a pedagógusok." ⁶.

A fentiek közül fontosságát tekintve a humanizmust emelném ki. Hiszen ez átfogó , tartalmaz, sok mindent magába foglaló tulajdonság. De ez csak úgy juthat érvényre , ha a tanári morális állásfoglalások segítik a nevelést . Ha a nevelő őszintén véleményt nyilvánít.

Majdnem ugyanígy van az érzelmekkel is. Az etikai célok mellett az érzelmek fejlesztése is fontos, azért nagy jelentőségű, mert :

"...Az ember , aki nem tudja , nem tanulja meg kifejezni az érzelmeit, bajba kerül. Konrad Lorenz az emberiség nyolc fő bűne közé sorolja , hogy a civilizált embernek nincs érzelmi feldolgozási mechanizmusa , azaz az érzelmi élete annyira beszűkült, hogy képtelen bármilyen érzelmet megélni: minden kellemetlenséget elhárít magától, nem konfrontálódik önmagával , igazi problémáival.. Az ilyen érzelmileg sivár ember aztán sérülékenyebb .. A sérült emberek aszociálisak , türelmetlenek, sőt kegyetlenekké válhatnak.."

"Lehet , hogy túlzás, de messzire vezethet, ha elejtjük a gyerekek érzelmi nevelését." - közölte véleményét Andrásfalvy Bertalan oktatási miniszter 1990-ben. ⁷.

A pedagógusnak érzelemgazdagnak kell lennie, s ki kell

fejezni az érzelmeit , legfőképp alapvető követelmény ez a művészetet tanítóknál. A tanulók csak az által "csodálkozhatnak rá" az emberi élet nagyszerűségére, a természeti világ pompájára , sokszínűségére, szépségére.

Az esztétikai és irodalomelméleti ismeretek funkcionális szerepet töltenek be az elemzés során. Arra szolgálnak , hogy a műveket jobban megértessük. Tehát jobbára alapszinten kell ezeket is megtanítani és gyakoroltatni kell!

Ennek folytán az elemzési eljárások megválasztását befolyásolhatja , hogy az egyes korszakok , művek hogyan illeszkednek az ismeretszerzési folyamatba. Például Berzsenyi Dániel : Közelítő tél c. verse alkalmas az elégikusság érzékeltetésére , a házi olvasmányok közül Semprun:A nagy utazás c. regénye az idősikváltás funkciójának bemutatására.

Fontos azonban, hogy ne csak poétikai vagy egyéb szempontokat vegyünk figyelembe az elemzés során , hanem azt is, hogy milyen nevelési alkalom adódik a mű által! Vagyis az irodalmi mű értelmezése és elemzése is olyan legyen, hogy morális és emocionális értékeinket is átadhassuk!

A tanulókat aktivizálni kell az élmény befogadására és az olvasásra!

A tanulói aktivizálást segítheti irodalomórán : a gyűjtőmunka, a drámarészlet előadása, a kiselőadás, a csoportmunka . De morális szempontból nagy szerepe lehet és sikere az ún. etikai megbeszélésnek is, vagy "az ünnepi órának ", amelyet megemlékező -érzelmi céllal rendezünk . A versmondó, prózamondó vagy egyszerűen tartalmi elbeszélő órának /az utóbbi esetében több alkotás bemutatása valamilyen nevelési ,oktatási céllal /,is funkciója lehet ebben.

A kiselőadás: igen jó módszer a középiskolában. S eléggé elfogadott, hatékony. De meg kell tanítani!

Kiegészíthetjük azzal, hogy más tanulók a kiselőadást jegyzetelik. /Természetesen az előadás és "a jegyzet-visszakérdezés" utáni értékelés szempontjait ismerniük kell! / Az előadó érdekesen, tagoltan, tárgyszerűen és könyv nélkül beszéljen, szemléltessen, idézzon. A jegyzetekből pedig szabad szóval kell tudni visszaadni a lényegét.

A stratégia jellegű módszerek közül az individuálisan kívül a csoportmunka is az olvasásképzés szolgálatába állhat. Az aktivizációt szolgálhatja.

Sajnos, nem eléggé elfogadott és gyakoroltatott a csoportmunka! A frontális foglalkoztatás még ma is döntő szerepet tölt be a tanításunk során. /Ennek tárgyi feltételbeli és létszám okai is lehetnek./

A csoportórát úgy érdemes megszervezni, hogy a tanulókat megtanítottuk a lényeglátásra. Megismerték a logikus, jól áttekinthető vázlatkészítést, a tankönyv anyagát és a vázlatot képesek egységben szemlélni. /Eltérő csoportosítás esetén is. /A segédletek, segédkönyvek, folyóiratok használatát, a kivonatolást tudják. A forrásokat önállóan ismertetik. A szabad előadás tartása is megy náluk.

A magyar nyelv- és irodalomban csoportmunka alkalmazható: irodalmi alkotás feldolgozásánál epikai művek esetében, de élet- és jellemképeknél/Csinom Palkó, Pató Pál úr/. Kevésbé megfelelőek az olyan lírai művek, amelyekben az érzelem dominál, mert az megtöri a hangulati ívet. Jó a csoportmunka az összefoglalás során, gyakorlati alkalmazásnál, poétikai ismeretek esetében.^{8.}

Dr. Kozéki Béla azt állítja, hogy a nevelők elsősorban az aktuális motivációval foglalkoznak /óraindítás, szemléltetés/, azonban a tartós motiváció építőanyagai fontosabbak, mert ezek részei a személyiségfejlesztésnek.^{9.}

Ilyen szempontból az olvasási motiváció egyéb, folyamatos eszköze lehet a kedvcsinálás, a meggyőzés, a jutalmazás,

büntetés. Ezek a metodikai eszközök elég időigényesek, de megtérülnek.

Az olvasmányfeldolgozás javasolt módszeressége

A művészileg formált élettapasztalati anyagot tehát nevelési célból fel kell használni. Az alakok, a kapcsolatok, a konfliktusok, az életvezetés, az eszmék, az érzelmelek kibontása komoly lehetőségeket ad az epikai és drámai műalkotásoknál. A líraiaknál pedig a gondolatmenet, a képalkotás segít "eligazodni".

Mindenekelőtt azt kell ellenőriznünk, olvasták-e a kérdéses művet, s elég figyelmesen követték-e annak tartalmát. Részletesen és tömören is el kell mondatni az eseményeket. Az utóbbi természetesen sokkal nehezebb, mint az előbbi! Gyakoroltatni kell. /Elég sok időbe telik !/ Ma gyakran elfelejtik azt a nagyon szükségyszerű célt, hogy az embernek világosan, de tömören kell kifejeznie mondanivalóját! Sokan inkább beszélnek órákig, mint hogy mondanának is valamit!

A tömör előadásmód tanítása pedig a jó, rövid, de pontos cselekmény elmondásánál veszi kezdetét! Ez sokkal fontosabb tanítandó alapfokon, mint a választékosság vagy az író szavainak felhasználása a kifejezésben! Természetesen a választékosságot is meg kell rögtön ezután követelni!

A tartalmi elemzés során : ki kell bontani a művet szociológiai -etikai megközelítésben és az esztétikai jelenségek oldaláról, de szociológiai-történelmi szempontból is. /Az utóbbinak a magyar és történelem tantárgy koncentrációján kell alapulnia./

Ehhez kreatív órákat kell tartanunk, amelyeknek legfontosabb eszköze a problémafelvetés.

Az epikai és drámai művek elemzésének szempontjai: az emberi törekvések, a viselkedés, a jellemek főbb tulajdonságai, a jellemek konfliktusai, a lehetséges

döntési , választási lehetőségek ,

A műalkotásban rejlő élmények és értékek olyan műelemző módszerrel való feltárását kell megvalósítani, ami a legoptimálisabban képes hatni a személyiségre, vagyis kathartikus hatást eredményez.

Helytelen, hogy szinte csak a gimnáziumi fakultatív órák szolgálnak ma kathartikus hatást! A tanulók többsége nem gimnazista és nem jár fakultációra! S nekik éppúgy szükségük van erre, mint az érdeklődő kiválóknak, s talán még jobban!

A lírai művek "kezelése" :

A líra természetesen nehezebben megközelíthető. De ugyanúgy megszeretik, ha az, aki tanítja , szereti és érti a lírai alkotásokat. Az ilyen tanár megtanítja elemezni a költeményeket. Gyakran idéz és sok vers könyvnélküli tudását követeli meg. A gyermekeket elragadtatja , ha a pedagógus idéz és nem csak kikérdezi a lírai műveket. Látják, hallják, hogy tudja és szereti ő is az említett darabokat, átérzik a közvetített érzelmeket, hangulatokat. /Kifogástalan, jó prozódiajű idézésről van szó , nem művészi előadásmódról./

Az Oktatásügyi tájékoztatóban 1955-ben már megfogalmazták , hogy az irodalmi szemelvény hitelesebbé teheti a magyarázatot , színesítheti a történelemórát is. Kiválasztásának fő kritériuma a történelmi hitelesség legyen. 10.

Jó, ha ugyanaz a tanár tanítja a magyart és a történelmet! De a két tárgy párhuzamos tanítása akkor sem valósítható meg, csak a koncentráció. Ugyanis az irodalom főleg az új és legújabb kor irodalmi alkotásainak megismertetésére törekszik. Míg a történelem a kezdetektől nyújt ismereteket.

Jelentős feladat a történelmi személyiségek és a "névtelen hősök" : eszmények megismertetése. S ebben nagy segítséget adhat a történelemnek az irodalom az által, hogy adott irodalmi műveket bemutat.

Vagy a nacionalizmus, a sovinizmus , a faji gyűlölet ellen is segítségül hívhatjuk a művészetek, az irodalmi alkotások "tényanyagát."

A történelem tanításakor nagy lehetőség adódik az irodalommal való koncentrációra az alábbi témáknál:

- A reformáció kulturális jelentősége
- A felvilágosodás
- A barokk és a rokokó
- Magyarország három részre szakadása
- Az erdélyi fejedelemség
- Küzdelem a török terjeszkedés ellen
- A végvári harcok
- Zrinyi munkássága
- A Habsburg berendezkedés Magyarországon
- Művelődési viszonyok - a barokk ideológia és a barokk művészet Magyarországon
- A haladó nemzeti kultúra szerepe a polgári átalakulásért és a nemzeti függetlenségért vívott harcban
- A polgári forradalom és nemzeti szabadságharc Magyarországon 1848-49-ben
- A magyar társadalom az önkényuralom idején
- Művelődési viszonyok a XIX. század második felében, Budapest , az ország kulturális központja
- Az I. világháború
- A fasizmus
- A polgári demokrácia
- A II. világháború

Összegzés

Milyen sürgető teendők hárulnak tehát az irodalomtanításra az olvasásképzés fejlesztése érdekében?

- Az alsó tagozatban tanuljanak meg a gyerekek olvasni és pontosan, szöveghűen, érthetően! Értelmesen!
- Az irodalomtanárnak hivatása magaslatán kell állnia.
- A társadalom szakemberek által gondoskodjon megfelelő

tartalmú könyvkiadásról, tömegkommunikációról , jó tan-
könyvekről is ! Segédkiadványokról!

- A műveket el kell olvastatni.
- Állást kell foglalni vele kapcsolatban!
- Az irodalmi mű értelmezése és elemzése olyan legyen,
hogy a nevelés érdekeit minden esetben szolgálja.
- A tanulókat jól kell aktivizálni a pedagógiai gyakor-
latban, felhasználva az individuális és a csoportmunka
előnyeit is.
- Ugyanakkor ne legyen tantervi maximalizmus, időhiány
az oktatásban!
- Tanítsuk meg a tömör, pontos előadásmódot!
- Problémát vessünk fel az órán.
- Törekedjünk a kathartikus hatás elérésére!
- Szerettessük meg a lirát!
- A történelemórán is használjuk fel az irodalmi olvas-
mányokat!

IV. Politikai, társadalmi változások, új isko-
lapolitika, az olvasás és olvasásnevelés le-
hetőségei

Ismeretes , hogy Közép-Kelet-Európában és hazánkban véget ért a szocializmus kora.

Magyarország népének társadalma, gazdasága , kulturális élete a forrongás állapotában van. S csak lassú szemléletváltozás tapasztalható minden területen.

"Szociológiai jellegű" megállapítások a magyartanárok

helyzetéről

A magyartanárok szerepe és felelőssége természetesen óriási .Hiszen a nemzedékek kulturáltságának színvonalát nagy mértékben az határozza meg , milyen színvonalon oktatták és nevelték őket magyarórán.

De gondok vannak a könyvek kiadásával, a tankönyvek , az oktatási segédeszközök , az óraszám körül! A gyerekek kevés időben tanulnak magyart. S a társadalmi értékítélet háttérbe szorítja a humán érdeklődés fejlődését.

Ugyanakkor nem becsülik meg a magyart tanítókat! Kezdve azon , hogy a magyar nyelvet tanítót nem sorolják sem erkölcsileg , sem anyagilag a nyelvet oktatók táborába! Az irodalmi dolgozatok javításáért nem fizetnek!

Nem veszik figyelembe a magyar nyelv és irodalom tárgyak komplexitását , sem az ezzel járó többletmunkát!

Mind e mellett már a munkanélküliség is megjelent az említett vonatkozásban is. A magyartanároknak , akik dolgoznak, helyt kell állniuk! Mikor pedig az anyagiak és az időhiány fenyegető réme készenlétben áll, sok esetben

a lehetetlenek közé sorolandó a szakmai továbbfejlődés!

Az a legnagyobb "csapás" , hogy a tanulói kommunikációs készségek állapota is oda jutott , ahonnan nehéz lesz kiragadni. Mert elég sok képesítésnélküli és sarlatán is dolgozott a pályán , meg a közoktatásunk sem volt elég céltudatos és következetes. A dolgozó tanárok számára tehát nem sok a sikerélmény!

Várható változások az oktatásban

Várható az oktatásban, hogy a monolitikus és monopolisztikus ideológia hatalmából kiszabaduló pedagógia többpólusúvá válik a következő években -mondja Mihály Ottó. Eltérő típusú iskolák jönnek létre. Az oktatási centrum világnézetileg semleges lesz, a tanítási szemléletben erősödik a tudományosság és a humanizmus. Az emberi jogok értékrendjére alapozott procedurális értékeknek : a toleranciának, empátiának, az igazság és az evidencia respektálásának , a kooperativitásnak , a korrektségnek kell érvényre jutnia a képzésben.

Fontos cél a gondolkodás kiművelése, de az európai kultúra által kimunkált moralitásra támaszkodva biztosítani kell az érzelmi kultúra fejlődését. ¹.

A magyar országgyűlés 1990 januárjában alkotott törvényt a lelkiismereti és vallásszabadságról. Ezzel befejeződött a materialista-ateista világnézet iskolai oktatási egyeduralma.

Mészáros István szerint : "a humánus pedagógiai modell napjainkban .. főként három oldalról kaphat határozott erkölcsi érték-konkretizálást :

- a/a polgári liberális eszmékből,
- b/a közös zsidó-keresztény eszmékből,
- c/valamint a sajátos keresztény eszmékből." ².

Az állami oktatásban arra kell törekedni, hogy biztosítsa 10 éven keresztül a differenciált általános képzést. ³.

Nevelési, képzési feladatok és követelmények az

Alaptanterv szerint

A Nemzeti alaptanterv :

a kötelező iskolázás közös alapkövetelményeiről szóló vitaanyag 1991. áprilisában jelent meg. Szerkesztette Ballér Endre , Báthory Zoltán , Nagy József , Szebenyi Péter . A Magyar Köztársaság oktatási alapkövetelményeit kívánták körülhatárolni . Leszögezték , hogy az alaptanterv a demokratikus nemzeti és európai értékek közvetítésére vállalkozik. S különös súlyt kíván helyezni többek közt az anyanyelvi kommunikáció fejlesztésére s a művészeti képzésre. Nem határoz meg kötelező tárgyakat , csak műveltségterületeket , és csak elemi és alapszintre bont követelményeket.

Műveltségtöbbségei:

1. Az Anyanyelvi kommunikáció
2. Az Ember és társadalom
3. A Művészetek: Irodalom

Az Ember és társadalom /Második fogalmazványban/szerpel az elemi szint követelményei közt:

az Önismeret és mások megértése /empátia/ :

- Értse meg , hogy az emberek különböznek, de emberségében mindenki egyenrangú .
- Tudja meg, hogy az emberek gyakorta különbözőképpen értékelik a jelent és a múltat: mást tartanak jónak ill. rossznak.
- Legyen képes beleképzelni magát mások helyzetébe.
- Szokjon hozzá mások véleményének meghallgatásához.

Az alapszint követelményei pedig ugyanitt:

- Viseltessen empátiával és türelemmel más emberek , kultúrák , más népek, nézetek és hitek iránt.
- Legyen képes áttekinteni , hogy milyen választási lehetőségek voltak valamely személyiségnek egy adott helyzetben.

A Nemzeti alaptanterv vitaanyag: a Művészetek c. alatt a következőkben vélekedik az irodalom fontosságáról:

- Az irodalom a képzeletet, az elmét , a lelket iskolázza, gondolkodni és beszélni tanít.
- A felnövekvő nemzedék számára forrás ahhoz , hogy tapasztalatokat szerezzen az emberi természetről, gondolatokról, érzelmekről , eszmékről , az ember belső világáról , a valósághoz való sokrétű viszonyról, azaz az emberi létről magáról.
- Az olvasás szeretetére nevel. A megismert kifejezésformák , stílusok gazdagsága minta és hatóerő az önkifejezésben és a társas érintkezésben.
- Megmutatja az egy- egy korszakra jellemző , egymás mellett élő látásmódokat, irányzatokat, az alapállásban meglévő különbségeket , s ezáltal segíti az értékválasztást és alakítja az érveken alapuló erkölcsi ítélőerőt.

A művészeti elemi követelmények közé helyezi az Alaptanterv :

- A képzettársítások révén a nyelv poétikai használatából eredő többletjelentés felfogását.

Rendelkezik arról, hogy az olvasmányok adjanak módot mind az anyanyelvű irodalom, a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek irodalma, mind a világirodalom értékeinek olvasmányélményeken alapuló megbecsülésére. ⁴.

Az Alaptanterv tehát rendkívüli jelentőséget tulajdonít az ember és a társadalom "képességeinek" , valamint az irodalom ismeretének és művelésének. A kérdés csak az, hogy lesz-e valamilyen központi tantárgyi útmutatás erre vonatkozóan vagy nem, ill. hogyan lesznek képesek az iskolák az elméletet a gyakorlatba átültetni és megvalósítani.!

A közoktatási törvény koncepciója

Megjelöli a célt az iskolarendszerrel kapcsolatban: "Az 1946-ban létrehozott 8 évfolyamos egységes tantervű általános iskola mai formájában nem elégíti ki a középfokú tömegoktatás differenciált igényeit. Elégtelen a szakmunkásképző iskola közismereti és általános képzésének színvonala is.. Ezen az állapoton a korábbi korszakból ismert központi tantervi irányítással nem lehet segíteni. A közoktatási törvény az oktatási rendszer általános céljait és legfontosabb kimeneti követelményeit meghatározó alaptanterv , valamint struktúrált és egységes vizsgarendszer segítségével " stb. elő kívánja segíteni az iskolarendszer .. fejlődését.

"Az Alaptanterv lehetővé teszi, hogy a jelenlegi intézményi keretek között... az iskolázás elemi szakaszát a 6. osztályig, a középfokú tömegoktatást a 10. osztályig kiterjesszük. A kiterjesztés . .enyhíti a gyermekekre nehezedő elviselhetetlen követelményeket." ⁵.

A közoktatási törvény koncepciója tehát az iskolázás változtatását javasolja. Ez önmagában nem oldja meg a terhek csökkentését! Az viszont igaz lehet, hogy ha az időkeretben többet juttatnak az alapkészségek gyakoroltatására, jobb lesz az eredmény. Végző soron ebben is csak a lelkiismeretes , tudatos, elkötelezett, gyakorlatias , helyi/!?!/ oktatás léphet előre ezután.

A közoktatási törvény koncepciójában szerepel többek között : "Az elemi iskolafokon /1-6.osztály/ a nevelés és képzés célja ":

a modern írásbeliség elemi készségeinek /olvasás, írás , számolás, képi ábrázolás, zenei írás-olvasás/ alapos megtanítása, a művelt köznyelv használatára nevelés, a kulturált érvelés elemi szabályainak megtanítása, a gyermek életkorának és érdeklődésének megfelelő maradandó értékű szellemi alkotások élményszerű megismertetése."

"A tankötelezettséget befejező alapiskolai nevelés és képzés /7-10.osztály/"céljaiból emelem ki a következőket:

a haza féltő és gondoskodó szeretetére , más népek és nemzetek , kisebbségek tiszteletére és megbecsülésére nevelés , a másként gondolkodó és más világnézetű emberek tiszteletére nevelés , az alapkészségek és képességek megszilárdítása, az állampolgári műveltség alapját képező anyanyelvi , történelmi és társadalomismereti ..ismeretek elsajátítása, az esztétikai érzék és az alkotókészség fejlesztése.

"A felső középiskolai nevelés és képzés /11-13.osztály/" céljai közt pedig található:

a középfokú általános műveltség kiteljesítése ...

a felsőfokú tanulmányokhoz szükséges ismeretek és tanulási készségek elsajátítása.

A közoktatási törvény koncepciójában : az elemi iskolafok, a 7-10. osztály /=befejező alapiskolai nevelés és képzés/ és a 11-13. osztály /=a felső középiskolai nevelés és képzés/ céljai közt is azt tartom a legfontosabbnak, hogy az alapkészségek fejlesztését ill. a nevelés fontosságát kihangsúlyozzák. Véleményem szerint ez a két fő pont ma a legneuralgikusabb a közoktatásban!

A gondot azonban a taneszközök hiánya és a metodika hiái fokozzák! Helyes módszerek kidolgozása , elterjesztése alapvető követelés !Az óraszám felemelése mellett! Ugyanis például az olvasástanítás esetében alapfokon már sokféle kezdeményezés történt! /Talán túl sok is, és ez a fő baj! /Még sincs meg"a csodaszer"?!

A közoktatásügyi törvény koncepciójából idézem:

"A művelődési és közoktatási minisztérium gondozza az ajánlott tankönyvek jegyzékét. Az iskolában felhasznált tankönyvekről a pedagógus a nevelőtestület egyetértésével és a szülők közösségének meghallgatásával dönt. Döntésénél köteles figyelembe venni a mentálhigiénés szempontokat."

A közoktatási törvény koncepciójának e kitétele alapján a következő kérdéseim merülnek fel:

- Van-e /jelenleg-, lesz-e, legyen-e / annyi jó tankönyvféle magyar irodalomból , hogy ilyen "döntésekre" kerülhetne sor? /Szerintünk nincs./
- Érthet-e a szülő vagy a fizikatanár ahhoz igazán, melyik magyar könyv lesz a jobb?
- Rendelkezésre áll-e annyi idő alatt:összel /vagy bármikor /, hogy ezért értekezletet hívjunk össze?
- /El fogjuk-e ezeket olvasni előre!?!/

Dr. Kádárné Fülöp Judit, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium szakmai tanácsadója válaszolt arra a kérdésre, hogy "nő vagy csökken a tanár felelőssége?" A következőket mondta:

"... Változik a felelősségi köre. Nem köteles elszámolni, hogy azt tanította-e , amit a központi tanterv előír, hiszen ilyen már nincs. Viszont felel azért, amit saját választása alapján tanít, s felel azért , hogy az általa választott tananyaggal , tanítási módszerekkel olyan képességeket fejleszt-e a tanulóiban, amelyek a megfelelő szintű vizsgák letételéhez elégségesek. Felel azért, hogy minősíti a tanulót." ⁶.

Ez a tanári szakmai, erkölcsi indíttatásra való utalás. Mélni pedig nem azzal lehet, hogy van-e óravázlat, felletési terv, "mit csinál" a tanár egy bizonyos órán, hanem csak azzal, milyen tanulók kerülnek ki a keze alól. Tehát csak hosszú távon funkcionálhat ez a pedagógiai tényező. Dehát ez a méltó, és ez a pedagógiai jövő "követelése" !

Megjegyzés: A közoktatási törvényjavaslat vitája napjainkban is folyik. Azóta újabb változatok jelentek meg.

Miért nem tanultak meg eddig sokan olvasni az általános iskola alsó tagozatában?

A kérdőívek alapján az derült ki, hogy a képolvasás módszere nem a legmegfelelőbb olvasástanítási eszköz. Két másféle állítás is van erre vonatkozóan.

Ezek pedig a következők:

Az alsós tanulókat korrepetáló tanárnő nyilatkozik:

Nem minden gyermek tanul meg szóképesen olvasni. Vannak, akik még a 3. osztályban is olvasási nehézségekkel küszködnek. Ezeknél a tanulóknál célravezető módszer a szótagolás. Ez egy bizonyos olvasási stabilitást eredményez. Segít a megértésben. Ez különösen azért válik fontossá, mert az olvasmányok történelmi, földrajzi, biológiai ismereteket tartalmaznak és ezek az ismeretanyagok meghaladják a 9 éves értelmi szintjét.

Az olvasástanítás tapasztalata a tanító szemével:

A módszer az olvasástanítást két szakaszra osztja: Az egyik a szóképes program, a másik a betűtanítás.

A 2. héten kapcsolódik be a betűtanítás, és párhuzamosan halad a kettő. A szóképtanulás korai sikerekhez juttatja a gyermekeket. Ez még nem igazi olvasás, de a megismert szóképekkel már mondatokat is tud olvasni. A módszer előnyei közé tartozik, hogy figyelembe veszi a tanulók képességét, lehetőséget ad differenciált osztálymunkára. Nagyon jónak tartja a NYIK-program olvasástanítási módszerét /bár lassúbb, mint például a Tolnainé-féle/.

A Kossuth rádióban 1990. május 25-én elhangzott nyilatkozat szerint:

Ugyanakkor bizonyos gyermekek nem tanulnak meg olvasni, pedig az első osztályban öt módszer szerint válogathatnak a pedagógusok. A probléma gyökere az, hogy a nevelőket nem tanítják meg ezekre. Nincs pénz a továbbképzésre az iskolákban.

A tanító intézményekben is csak ismertetés

szintjén foglalkoznak a témával.

Tehát az egyik részről a képolvasás rossz, a másik részről nem mindenkinek ill. a tanító dicséri. A nevelők pedig igazán nem ismerhetnek célravezető módszereket anyagi okok miatt.

Ugy gondolom, azt kell elfogadni, hogy a gyerekek nagy része nem tud olvasni, nem tanul meg ez által, tehát tökéletes nem lehet! Olyan kell, ami a tömegeket olvasztatja, nem csak a jókat! Új programokat kell keresni, vagy régi, bevált módszerekhez kell visszatérni! S ebben nem lehet akadály az anyagi ok! Az iskolák ezek elterjesztésén nem spórolhatnak!

Vannak különféle próbálkozások az említett témában. Néhány stratégiáról szeretnék szólni a továbbiakban:

A problémátikus olvasástanítás "sikerei"

Békés megye szerte híre van annak, hogy akik az ún. Tolnainé-féle módszerrel tanulnak, néhány hónap alatt folyékonyan képesek olvasni. Tolnai Gyuláné hajdan Miskolcon tanított, tapasztalatokat gyűjtve eljutott Battonyára is, mert az 1. sz. Általános Iskolában is alkalmazzák módszerét, ez az iskola a Tolnainé-féle módszer bázisiskolája.

Tolnainé szerint az ő eljárása a világ valamennyi nyelvére alkalmazható.

A Nők lapja 1990. október 13. II. évf. 41. számában jelent meg cikk Kulcsár Mihályné, bicskei tanítóról, aki olvasás- és írászavarral, valamint egyéb tanulási nehézségekkel küszködő kisiskolások gondjain tud segíteni. Magyar és angol szakirodalom alapján vizsgálati módszert dolgozott ki és "terápiás" javaslatot állít össze.

A Zsolnai program "értékelése"

A hátránykompenzálást és a tehetségfejlesztést együtt

kezelik és próbálják megoldani az iskolakisérletben. A képességfejlesztő és tehetségfejlesztő tantervet Törökbálinton próbálják. Nagy súlyt helyeznek az önismeret, az önművelés, az önkifejezés képzésére.

A Zsolnai az életre nevel címmel a békési Népújságba írt értékelő cikket 1991. február 27-én Niedzielsky Katalin. Elmondja, hogy a békéscsabai 10.sz. Általános Iskolában az 1986-87-es tanévben fogtak hozzá a Zsolnai-féle Nyelvi, irodalmi és kommunikációs programhoz.

Bató Flórián osztályfőnök, történelem-orsz szakos tanár pozitív tapasztalatai alapján: a zsolnais tanulók figyelmesebbek, lényeglátásuk fejlettebb.

Kesiár Tamásné szerint pedig: "megtanultak nagyon szépen beszélni, kommunikálni, verset mondani, olvasni, tartalmat elmondani": a 3-4. osztályban.

"Sokkal többet gyakoroljuk az óráinkon a helyesírást és a szép olvasást, mint a hagyományos módszer szerint tanulók. Sikerült a gyerekeket megtanítani a tanulás alapjaira is, éppen a differenciált és a sok önálló munkát feltételező gyakorlás következményeképp."

A továbbiakban azt is állítja kolléganő, hogy a program alkalmas gyengébb képességűekkel való foglalkozásra és tehetségnevelésre is. A gyerekek tájékozódnak a könyvtárban, használnak lexikont, olvasnak folyóiratot stb.

Sok előnyét találják a pedagógusok a Zsolnai-módszernek: helyes hangképzés, artikuláció tréning, önértékelés, kritika, érvelés, felébred az önképzés igénye. Már az 1.osztályban az önálló munkavégzés és a szellemi képesség alapján csoportokba osztják a tanulókat. Minden egység ugyanazt az anyagot tanulja időbeli eltéréssel, más tempóban, eltérő szinten. A hivatalos elnevezés: jól haladók, közepes és lassabb tempóban haladók. Ha változik a teljesítmény, csoportot lehet változtatni. Ez egyéni fejlettségre szabott program, a tantervi

követelmény minimum és maximum szintjének érvényesítésével. Önálló gondolkodásra és eredményes munkára nevel, de a gyermekek viselkedését is formálja.

Alternatívák az olvasásoktatás, olvasásnevelés
segítéséhez

A tanulói személyiség legfőbb fejlettségi szintjeinek felismerése. A minimális kompetencia kérdése és a mikrocsoportos nevelés

A gyengébb képességű vagy a hátrányos helyzetű tanulók okozzák természetesen az iskolai továbbhaladásban a legtöbb gondot. Ők a lemaradók, akik hátrányukat önerőből nem képesek pótolni. Az ilyen gyermekek tanítása pedig mindig is foglalkoztatta és megoldgoztatta a szakembereket.

1. A minimális kompetencia meghatározása a tantervi követelményekkel kapcsolatos kutatások fontos területe volt még nem régen.

Meg kellene határozni a beilleszkedési , továbbhaladási minimumot = a minimális kompetenciát , ami a továbbfejlődéshez szükséges szokások, erkölcsi értékek, képességek , készségek és ismeretek rendszere.

Ezt "a minimummal alul zárt követelményrendszer" úgy kellene működtetni, hogy a minimumot addig tanítjuk, míg el nem sajátította a tanuló.

Mert a 6 éves gyermekek magatartásának fejlettsége ± 3 évvel különbözik - írta Nagy József - , de hasonló a helyzet az intellektuális mutatóknál is.

A szociális és intellektuális fejlődési különbségek az iskolában évről évre növekszenek. Az iskola nem képes a tanulók közti különbségekre tekintettel lenni. Olyan megoldásokra van szükség, hogy a nevelés és az oktatás az egyén aktuális fejlettségére építsen, ne az osztály fejlettségére.

El kellene érni, hogy minden ép gyermek eljusson a sikeres beilleszkedés és fejlődés minimumáig, a továbbtanulók pedig lehetőségeik határáig. ⁷.

A minimális kompetencia szint egyik kritériuma

lehetne:

néhány költemény , gyermekvers pontos megtanulása, értelmes /nem kifejező, mert azt ezen a minimumon nem lehet kívánni/ , könyvnélküli előadása.

Hiszen a verstanulás révén többféle pszichikai funkció megmozgatható, ill. a motiváltság, aktivizáltság személyes fokáról képet kaphatunk.

/Olyan műveket célszerű választani, amelyeknek esetleg gyermek a főszereplője, amelyekkel ismereteket , szokásokat , értékeket , érzelmeket kaphatott ./

A mese fogalmának körülíratása által lehetővé válhatna , hogy megismerjük a kis tanuló képességeit , szóbeli kifejezését.

- Kik szerepelnek a mesében?
- Mi szokott történni a gonosz boszorkával , meg a hétfejű sárkánnyal?
- Ha eljátszanánk a mesét, melyik szereplő szeretnél lenni?

Megtudhatjuk a fentiekre való válaszok alapján, megfelel-e a gyermek megismerő , kommunikativ , szociális /empatikus /, kognitív képessége , rendszerezési művelési képessége az iskolába lépésre alkalmas követelményeknek. Ill. ilyen jellegű feladatokkal készíthetnénk az iskolába szándékozókat.

2. Magasabb minimál szinteket is kialakíthatnának a nevelők a magyar irodalom tárgy segítségével abból a célból , hogy a tanulók képzet- és fogalomismeretét megismerjék , mérjék, s ezáltal a tanulási képességek állapotát regisztrálni tudják!

Erre alkalmasnak vélem a ritmussal kapcsolatos ismeretek mozgósítását. /Hangsúly, hangsúlytalan váltakozás=magyaros verselés ,verslábak felismerése , kijelölése=nyugateurópai verselés/ .Aki ugyanis erre 8.osztályban képes, annak nem csak fogalmai vannak, a kommunikativ-auditív

képessége fejlett /és feltehetően szeretni fogja a verseket / , hanem analizál, szintetizál, rendszerez. Továbbá, amelyik tanuló 14 éves korában röviden és tömören , valamint bőven ,részletesen el tudja mondani két irodalmi kötelező olvasmány tartalmát , az fejlett készségekkel rendelkezik. Ugyanis feltesszük , hogy ez nagyon komplex feladat és feltételezi a pontos, jó értékű, értelmes olvasási készséget. Az éles figyelmet és megfelelő emlékezetet, célszerű kifejezőkészséget . Ha az említetteket le is iratjuk, és pontosan elkészíti, akkor minden szempontból képes a továbbtanulásra. Hiszen ebben az esetben írásban is jól fogalmaz és a helyesírása is megfelelő.

Ha az előbbiekből valami is hiányzik, akkor a tanuló számára gyötrelme lesz a tárgyak bármelyikét is tanulni. A továbbtanulásra nem elég felkészült tanuló /az előbbieket értelmében gondolva/ nem fogja tudni kiemelni a lényegét és nem fogja tudni elolvasni a matematika szöveges példát sem.

3.A mikrocsoportos nevelés és a szövegtanulás

Nagy József tanulmánya szerint az 1960-as évek második felében és az 1970-es évek első felében az osztatlan iskolák alsó tagozatos eredményei alapján végeztek kutatásokat. Ismerteti az ún. "mikrocsoportos nevelés" lehetőségeit. Eszerint a tanító 1 csoport munkáját értékeli, az új résztémát elmagyarázza, az önálló munka feladatait előkészíti. A többi mikrocsoport ez alatt önállóan dolgozik. "A nyitott területi nevelési kísérletekben , ahol 10-15 csoport is van és 2-3 pedagógus dolgozik együtt: a közel egy szinten lévő mikrocsoport néhány hónap múlva különbözővé válik ! A lemaradó átmegy a megfelelő csoportba .A mikrocsoportos nevelési szisztéma erősen fölfelé differenciál= "föül nyitott" követelményrendszer".^{8.}

A mikrocsoportos foglalkoztatás hálás lehet az alapfokú készségfejlesztésben és a magasabb fokú irodalmi nevelés során is.

A mikrocsoportos gyakorlatot és korrekciót lehetne alkalmazni irodalmi szövegelemzéseknél és szövegtanuláskor. Az utóbbinál:kiemelés, dramatizálás, szép kiejtés, a hű szövegmondás, a kifejező versmondás gyakorlására.

A szó szerinti szövegtanulásról az utóbbi évtizedekben mintha megfeledkeznénk, vagy tartanánk a verbalizmus vádjától!

A verstanulás mélypontjához jutottunk."A Himnuszt és a Szózatot is csak minden negyedik-ötödik iskolában tudták úgy-ahogy elmondani a gyerekek"- írták 1984-ben.

A legfontosabb versekből és prózai munkákból is részleteket tudni kell - a teljes verstanulás mellett -, beszámolókból elemzésekben megfelelő formában ezeket idézni is kell tudni. Az igényes magyartanárnak ezeket meg kell követelni. 9.

Az 1978-as általános iskolai tanterv 60-100 sor könyvnélkülit jelöl meg. Az 1987-es korrekció alkalmával 150-250 sorra emelték ezt fel, belátva, hogy a fenti mennyiség kevés. 10.

A szövegtanulásnak felmérhetetlen haszna van!

Fejlődik az olvasás készsége, a szókészlet /a fogalmazási készség/, a stílus! Ha sikert ér el, önbizalmat és irodalomszeretetet nyer a tanuló.

És mennyi gondolat, érzelem, még moralitás is található a versekben!A mondák, balladák az eseményigényt is kielégíthetik! Nagy érdemük a költeményeknek - az irodalmi művek közt - a kisebb terjedelem is. /Ez is segíthet aktivizálni./

Az utóbbi évtizedekben az iskolai oktatásban hanyagolják a szövegtanítást, ezen belül a verstanítást, az ének-zene egyre inkább "elméletivé és történetivé" válik. A középiskolában már a legtöbb helyen nincs

énekóra. Nem olvasnak, nem beszélnek, nem dalolnak a gyerekek!

150-250 sor szövegtanulástól várnak csodákat! Ez olyan, mintha meghatároznánk , hogy kevés szövegtanulással is legyen képes az ember egy nyelvet elsajátítani!

A magyar anyanyelv ugyan nálunk a legtöbb gyermek számára , de szépségeit és "bölcsességeit" ennek is csak sok szövegtanulással lehet elnyerni!

Befejezés

1991. október 24-én holland könyvtárosok jártak Békéscsabán viszonzásképpen. Békéscsabára és Gyulára látogattak. A Békés Megyei Hírlap munkatársa kérdéseket tett fel J.H. M. van Velzen úrnak, az Amszterdami Városi Könyvtár igazgatójának.

- Hollandiában is csökkent az utóbbi évtizedekben a könyv, az olvasás iránti igény?
- A magyar könyvtárosok panaszkodnak, milyen nehéz olvasóvá nevelni a fiatalokat. Önöknél hasonló a helyzet? stb.

J.H. M. van Velzen úr azt válaszolta többek közt, hogy "a technikai fejlődés náluk is háttérbe szorította a könyvet, mint hagyományos információhordozót", s ezért igyekeznek könyvtáruk által több szolgáltatást nyújtani, szorosabban együttműködni az iskolákkal. A könyvtárlátogatók 80 %-a 18 év alatti. "Az iskolai tanulmányokhoz egyszerűen nélkülözhetetlen az olvasás. Aki nem olvas, nem tud jó eredményt elérni."

A hollandok tehát megkövetelik az olvasást!

A mi társadalmunkban nincsenek meg még ma sem az olvasásra ösztökélő feltételek. Bár igaz, hogy minden sarkon árulnak ma könyveket, de mégis továbbél az a felfogás, hogy a könyv egy kicsit felesleges időtöltés, s az értelmiségi munka szimbóluma. A tömegeket csak a szakácskönyvvel, természetgyógyászattal, szexszel, detektívregényekkel akarják megnyerni, s ők arra áldoznak első sorban. Nem kíváncsiak meg mindenkitől minden foglalkozásban és szakmában a szakmai műveltség ill. az alapvető szépirodalmi tájékozottság.

Persze az olvasás életformává válásának civilizációs, életszínvonalbeli feltételei is vannak. Az olvasáshoz elmélyülés, nyugalom, csend szükséges. Aki a megélhetésért küzd és rohan - legyen az értelmiségi vagy nem -, attól nem lehet várni erején felül.

Annak ellenére, hogy nálunk még mindig minden a helyén a műveltségi értékekkel kapcsolatban sem, az olvasás a legértékesebb fajtájú információszerzési eszköz ma is.

Bár elterjedt az a kifejezés, elmélet, hogy a számítógép korszak felváltja a nyomtatott írás uralmát, de az igazság inkább az, amit Gereben-Katsányi -Nagy irt, hogy az olvasás feleslegessé válásához az kellene, hogy a számítógépek az eredeti, alkotó gondolkodásra is képessé váljanak. ^{11.}

Dehát reméljük, ez nem következik be! Ez az emberiség halálát jelentené!

A mai olvasásvizsgálatban már nem fontos, hogy ki-nek mennyi könyve van otthon, ez már nem is aktuális! Nincs túlzott jelentősége annak, hogy az olvasott könyvek otthonról vagy a könyvtárból valók-e. Mert nem igaz az az állítás, hogy minél több könyve van valakinek, annál többet olvas! S legalább olyan művelt lehet valaki, ha a könyvtári kölcsönzéshez kell folyamodnia, mert bár szeretné a házi könyvfeltételeket javítani, de nincs elég pénze, vagy kicsi a lakás. "A jól felszerelt" sznobok gyűjthetik a könyveket /vagy az értéktárgyakat/, ha nem is olvassák.

Ma már az a lényeg, ki hogy olvas, mit olvas és mennyit olvas! És még inkább az, hogy a jövő generációkhoz igazán mikor fog közel kerülni az a kultúrtechnikai vívmány, ami 1945 óta nincs az őt megillető helyen és nem "működik" úgy, ahogy kellene!

Milyen szerepet töltöttek be az iskolai olvasmányok a nevelésben 1945-től napjainkig?

Erre a végső válasz csak az lehet, hogy kevés, méltatlan szerepet! Igazán nem használtuk ki ezt a gigantikus lehetőséget, bár szeretettük volna. Azt hiszem, kicsit túlbonyolítottuk. Túl sokat akartunk, majd "elhanyagoltuk", s kevés az eredmény!

A civilizált, demokratikus jövő útját pedig csak

a könyvek , a jó olvasmányok segítségével találhatjuk meg!

A. humán tárgyak közül a magyar tanítása csak több óraszámban , "céltudatosabb" pedagógiai ráfordítással lehet eredményesen kamatozó.

A magyar nyelv és irodalom óraszámának alakulása az
osztott általános iskola felső tagozatában

Év	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.
1946	6	6	5	5
1950	1 0 1 2 x	6 6 x	6 7 x	6 7 x
1958	4 + 4	3 + 3	2 + 3	1 + 3
1963	6	5	5	5
1978	192 96	160 96	128 64	128 64
1991	95 xx	85 xx	75 xx	65 xx

x = Ahol orosz nyelvet nem tanítottak

xx = Az 1987-es óraterv szerint - csak irodalom !

Az 1978-as és az 1991-es = évi óraszám!

A magyar nyelv és irodalom /illetve az irodalom/
óraszámának alakulása a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1950	H.: 7 R.: 6	H.: 5 R.: 4	H.: 5 R.: 5	H.: 5 R.: 5
1955	4 i.	3 i.	4 i.	4 i.
1957	3 i. T.:3 i. x	3 i. T.:3 i. x	H.:4 i. R.:3 i. x T.:2 i. x	H.: 4 i. R.: 3 i. x T.: 2 i. x
1963	2 i.	H.: 2 i. R.: 2 i.	H.:4 i. R.:2 i.	H.: 3 i. R.: 3 i.
1964	4	4	4	4
1965	4	4	4	4
1978	2 - 2 SZK.:1-2	2 - 3 SZK.:1-2	1 - 3 Szk.:1-2	1 - 3 SZK.:1-2
1991	2-2	2-3	1-3	1-3

H.: humán tagozat R.:reál tagozat T.: Technikum

SZK.:szakközépiskola - x=A mezőgazd. technikumban ennél
kevesebb az óraszám. - Az 1.sz.= nyt.-A 2.sz.= irod.

A dolgozatok száma az általános iskola felső
tagozatában

Év	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.
1946	8	8	7	6
1950	8	8	8	7
1958	6	5	5	5
1963	4	4	4	4
1978	3	3	3	3

A dolgozatok száma a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1950	8	8	8	8
1955	3	3	3	3
1957	4 T.:4	3 T.:3	H.:4 R.:3 T.:3	H.: 4 R.: 3 T.: 3
1963	4	H.:5 R.:4	H.:5 R.:4	4
1964	4	5	4	4
1965	4	4	3	2
1978	2 SZK.:2	2 SZK.:2	2 SZK.:2	3 SZK.:3

H.: humán tagozat , R.: reál tagozat , T.: technikum
SZK.: szakközépiskola

Történeti áttekintés a kötelező olvasmányokrólÁltalános iskola

Év	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.
1946	Nincsenek kimondottan kötelezők !			
1950				
1955	Ajánlott olvasmányok vannak!			Jókai: A kőszívű ember fiai
1958	Ajánlott van!	Gárdonyi: Egri csil- lagok	Jókai: A kőszívű ember fiai	Móricz: Légy jó, mindhalá- lig
1963	Molnár: A Pál ut- cai fiúk	Gárdonyi: Egri csil- lagok	Jókai: A kőszívű ember fiai	Móricz: Légy jó, mindhalá- lig
1978	Molnár: A Pál ut- cai fiúk	Gárdonyi: Egri csil- lagok	Jókai: A kőszívű ember fiai v. És mégis mozog a f. v. Az arany ember Mikszáth: A gavallé- rok v. Szent P. es.	Móricz: Légy jó, mindhalál- ig v. Tatay: Puskák és galambok Solohov: Emberi sors

Az ajánlott olvasmányok áttekintéseÁltalános iskola

Év	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.
1955	-	Gárdonyi: Egri csil- lagok	Móricz: Légy jó, mindhalá- lig	Kötelező van!
1958	Molnár: A Pál utcai fiúk	Kötelező olvasmány van!		
1963	Móra: A rab ember fiai Fekete: Tuskevár Gajdar: Timur és csapata	Hegedüs: Erdőntúli veszedelem Defoe: Robinson Katajev: Távolban egy fehér vitorla	Mikszáth: A beszélő köntös Hollós Korvin L.: A Vörösto- rony kin- cse Beecher - Stovve: Tamás bá- tya kunyhó- ja	Mikszáth: A gavallé- rok Tatay:Pus- kák és ga- lambok Gogol: A revizor

Az ajánlott olvasmányok áttekintése
Általános iskola

Év.	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.
1978	<p>Egy mese és egy mondagyűjt. Egy gyermekverskönyv /VVeöres , Nemes N.Á./ Fekete: Vuk Téli berek Mándy: Csutak és szürke Antoine de Saint-Exup. A kis herceg Fekete: Igy élt.. Gajdar: Timur és csapata Dickens: Tvvist O. Eric Knight Lassie..</p>	<p>Gárdonyi: A láthatatlan ember Móra: A rab ember fiai Verne: Kétévi vak. Eric Kästner: A két Lotti Május 35 Defoe: Robinson Dickens: Copperfield Dávid Katajev: Távolban egy fehér vitorla Mak Tvvain Huckleberry Finn kalandjai</p>	<p>Egy Jókai regény Mikszáth: Tót atyafiak , A jó palócok Néhány vers a mai magyar irodalomból Mándy: Robin Hood Beecher Stovve: Tamás bátya kunyhója</p>	<p>Móra: Aranykoporsó Tamási: Ábel a rengetegben Anna Frank naplója John Steinbeck: Lement a hold Sütő: Anyám könnyü álmat igér Hemingway: Az öreg halász és a tenger</p>

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1950	Petőfi: Válogatott versei, válogatott prózája Az apostol Móricz: Légy jó, mindhalá- lig Fagyeejev: Az ifjú gárda	Csokonai: Tempefői Kazinczy: Fogságom naplója /szemelv./ Katona: Bánk bán Shakespea- re:Szent- ivánéji álom Moliére: Tartuffe Svviift: Gulliver utazásai Puskin: A kapitány leánya	Kölcsey: Válogatott művei Vörösmarty Csongor és Tünde Eötvös: A falu jegyzője Petőfi: Válogatott versei Arany: Toldi-tri- lógia, Buda ha- lála Jókai: Fekete gyé mántok Mikszáth: Különös házasság Gogol: Bulyba Tarasz	Ady: Válogatott versek Móricz: Rózsa Sán- dor József A.: Válogatott versek Illyés Gyula: Puszták népe Veres Pé- ter: Próbatétel Révai Jó- zsef:48 útján Irodalmi tanulmá- nyok Gorkij: Gyermekek Beck: x Solohov: x Azsájev :x Zsdánov: x

x A volokalamszki országút , Új barázdát szánt az eke,
Távol Moszkvától, Irodalmi tanulmányok

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1954 1955	Petőfi: A helység kalapácsa Jókai: És mégis mozog a föld Arany: Toldi estéje Gorkij: Az anya	Zrinyi: Szigeti veszedelem Csokonai: Dorottya Katona: Bánk bán	Vörösmarty Csongor és Tünde Eötvös :A falu jegyzője Petőfi: Az apostol A helység kalapácsa Arany: Buda halála Jókai:A kőszívű .. Mikszáth: Különös házasság v. A Noszty fiú esete. Gárdonyi: Egri csillag Gogol: Holt lelkek v. Arevizor v. A köpönyeg	Móricz: Rokonok Boldog ember A mai irodalomból egy vagy két regény Solohov: Új barázdát szánt.. Fagyetejev: Az ifjú Gárda

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1957	Gorkij: Az anya helyett Illyés: Fáklya- láng	Zrinyi, Csokonai, Katona mű- vei marad- nak Fazekas: Lúdas Ma- tyi Shakespea- re: egy drámája /Hamlet/ Moliére: egy szinmű /Tartuffe/ Kisfaludy: A kérők	Uj: Madách: Az ember trag. Mikszáth: csak A Noszty fiú esete ..	Uj:Móricz: Boldog em- ber Gorkij: Az anya Fagyetejev: Az ifjú Gárda :ki- maradt

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1963	Külön je-	Zrinyi:	Petőfi:Az	Móricz:
1964	lölve nin-	Szigeti	apostol	Rokonok,
	csen ,de	veszed.	Arany:	Boldog em-
	tárgyal-	Katona:	Buda halá-	ber
	ják:	Bánk bán	la	Egy kriti-
	Arany:Tol-	Shakespea-	Madách:Az	kai rea-
	di estéjét	re: egy	ember trag.	lista író
	Jókai: És	trag.	Jókai: A	egy regénye
	mégis mo-	Moliére:	kőszivü	v. novellá-
	zog a föld	egy vigjá-	ember fiai	ja a XX.szá-
	c. művét	ték	/és még	zadi világ-
		Vörösmarty:	egy/	irodalomból
		Csongor és	Mikszáth:	Gorkij: Az
		Tünde	A Noszty	anya v.
		Balzac:egy	fiú esete	Az Artamo-
		regénye	../és még	novok
		V.Hugo:egy	egy/	Egy "fel-
		regénye	Dickens :	szabadulás
		Puskin:	egy regény	után" irt
		Anyegin	Tolsztoj	regény és
		Gogol no-	és Csehov	dráma
		vella v.	egy-egy	
		A revizor	novella	

Ajánlott olvasmány nem volt.

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1965	Szophoklész: Antigoné Shakespeare: Julius Caesar Moliére: A fősvény v. a Kényeskedők Mai magyar elbesz.v. kisregény	Puskin: Anyegin Katona: Bánk bán Petőfi:Az apostol 10 költ. önálló feldolg. Egy mai magyar és egy modern külföldi író műve	Arany: Toldi estéje Madách:Az ember trag. Jókai:És mégis mozog a föld Mikszáth: Tóth atyafiak v. A jó palócok A Noszty fiú esete. Ady :10 vers elemzése Shakespeare:Hamlet Moliére: Tartuffe 2 kisreg.v. 1 reg. a mai magyar ill. a világirodalomból	Móricz: Rokonok Elb.kötet: Tömörkény, Gárdonyi, Móra,Krúdy. Nagy Lajos Gelléri A. E.irásaiból Nagy Lajos: Kiskunhalom Illyés: Puszták népe József A.: 10 költ. Illés Béla: Kárpáti rapszódia v. Lengyel J.:Igéző Gorkij:Az anyja v. Solohov: Feltört ugar :I-II. 1 reg.v. elb.köt.a mai magyar irodalomból 1 reg.: XX.sz.nyug.

Kötelező olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1978	Az 1.téma- kör olvas- mányai a tanár kijel- szerint Szophoklész Antigoné Shakespeare Romeo és Júlia v. Hamlet	Moliére: A fősvény v.Tartuffe Voltaire: Candide E.T.A.Hoff- mann:Az arany vi- rágcserep Puskin: Anyegin Katona: Bánk bán Petőfi:Az apostol Arany:Toldi estéje Jókai:Sárga rózsa Madách:Az ember trag.	Stendhal: Vörös és fe- kete v. Balzac: Goriot apó Gogol:Az orr v. A köpönyeg Csehov: Sirály v. Ványa bácsi Ibsen: A vadkacsa v.Solness építőmester Mikszáth: Beszterce ostroma v. Uj Zrinyi- ász Móricz: Szegény emberek, Barbárok Tündérkert v.Uri muri Kosztolányi Édes Anna	A tanár ál- tal kijel. világirod. és magyar alkotások Kafka:Át- változás Th.Mann: Tonio Krö- ger v. Mario és a varázsló Gorkij:Az Artamono- vok Babel:Egy ló törté- nete, Gedali Brecht: Kurázsi ma- ma A kaukázusi krétakör Nagy Lajos: Január Illyés: Puszták né- pe Gelléri A. E. :Facipó

Ajánlott olvasmányok nincsenek. /Törzsanyag, kieg. anyag
van/

Ajánlott olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1950	Gorkij: Az anya, Emberek kö- zött Makarenko: Igor és tár- sai Katajev:Tá- volban egy fehér vi- torla	Zrinyi: Pólitikai írások Bessenyei: A filozó- fus Batsányi: Válogatott versei Csokonai: Dorottya, Válogatott művei Cervantes: Don Quijo- te Shakespea- re:Lear király , Julius Cae- sar Moliére:A fösvény , Urhatnám polgár Puskin: Válogatott költeményei	Eötvös: Magyarorsz. 1514-ben Arany:Az elveszett alkotmány , Bolond Is- tók , Válogatott költeményei Jókai:Rab Ráby Tolnai L.: Az urak Mikszáth: A Noszty fiú esete. Válogatott elbeszélé- sek és cik- kek ,karco- latok, Beszterce ostroma Gogol: A köpönyeg, Holt lelkek A revizor Balzac:Go- riot apó Dickens:Cop- perfield D.	Móricz: Boldog emb. Rokonok Darvas J.: Egy par.csa- lád tört. Veres P.: Szolgaság Illés B.: Fegyvert s vitézt... Szabó P.: Talpalatt- nyi föld Asztalos I. Szél fuvat- lan.. A.Tolsztoj: Kenyér Makarenko: Az új ember kovácsa Majakovszk. Vál. versek Szovjét írók Sztálinról Osztrovszk. Az acélt megedzik Pavlenko: Boldogság

x= Dickens:Tvivist Olivér, Turgenyev:A vadász naplója,
Goncsarov: Oblomov, L. Tolsztoj: Háboru és béke

Ajánlott olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1955	Veres P.: Pályamunkák Illyés Gy.: Fáklyaláng	Shakespeare és Molière 1-1 szindarabja /Hamlet, Tartuffe/ Goethe: VVerther Puskin: Anyegin Kisfaludy: A kérők	Vörösmarty: A Rom , Két szomszédvár Eötvös: Magyarország 1514-ben Arany:Toldi trilógia Jókai:Fekete gyémántok , Rab Ráby Mikszáth: Uj Zrinyiász Balzac:Goriot apó Hugo:A nyomorultak Dickens: Tivvist O . Tolsztoj: Háboru és béke Jókai:Az arany ember Mikszáth: Különös házasság is	Kaffka: Színek és évek Móricz:Rózsa Sándor Móra:Ének a búzamezőkről Zalka: Doberdo A.Tolsztoj: Golgota
1957	Ua!?	U.a!?	Jókai:Az arany ember Mikszáth: Különös házasság is	Uj:Kosztolányi: Aranyasszony Thomas M.: Buddenbrook ház

x

x= Kimarad: Zalka:Doberdo

Ajánlott olvasmányok a gimnáziumban

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV. o.
1965	Homérosz: Odüsszeia Kalevala Cervantes: Don Quijote Zrinyi: Szigeti veszed. Moliére: Képzelt beteg , Tudós nők, Dandin György	Lermontov: Korunk hő- se Schiller: Tell Vil- mos Hugo: A nyomorultak 1793, A tenger munkásai Balzac: Goriot apó, Eugene Grandet Eötvös :A falujegyzője, Magyarország 1514-ben Vörösmarty: Csongor és Tünde Petőfi: A helység k. Illyés Gy. Petőfi S. Mai írók elbeszélései	Gogol:Holt lelkek Arany:Buda halála Jókai:Egy magyar ná- bob, Fekete gyé- mántok, Az arany ember, Gazdag sze- gények Mikszáth: Különös há- zasság, Két válasz- tás Magyar- országban , A fekete város Ibsen:Nóra B. Shavv: Barbara őrn. Pygmalion Egy modern külf.reg. v. dráma Turgenyev: Apák és fi- úk x	Kafka: Színek és évek Móricz: El- beszélések, Rózsa Sán- dor Kosztolányi vál. elb. Pacsirta v. Édes Anna Gorkij: Az Artamonovok Móra: vál. elbeszélé- sek Nexő:Szür- ke fény R.Martin du Gard:A Thibault család Aragon:Az omnibusz utasai Lirai ant.: a XX.sz. világiroda- lomból

x= L.Tolsztoj:Háboru és béke, Csehov:Cseresznyéskert,
1-1 mai magyar v. szovjet elb.kötet v. lirai antológia

Házi olvasmányok a szakközépiskolában

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1978	Szophoklész: Antigoné Shakespeare: Romeo és Júlia Moliére: A fősvény v.Tartuffe	Voltaire: Candide Hugó:1793, v.A nyomorultak v. A nevető ember Puskin: Anyegin Katona J.: Bánk bán Jókai M.: Fekete gyémántok v.Sárga rózsza	Madách:Az ember tragédiája Gogol:A köpönyeg Stendhal: Vörös és fekete v. Balzac: Goriot apó Tolsztoj: Iván Il - jics halála v. Csehov: A 6-os számú kórterem Mikszáth: Beszterce ostroma v. Uj Zrinyi-ász Móricz: Szegény emberek , Uri muri, Barbárok	Brecht: Kurázsi mama Gorkij:Éjjeli menedékhely Kafka: Az átváltozás Thomas M.: Mario és a varázsló Solohov: Idegen vér Semprun : A nagy utazás Ajtmatov: A versenyló halála Dürrenmatt: A fizikusok v. A Nagy Romulus Miller :Az ügynök halála Egy mai magyar regény és dráma

Házi olvasmányok a műszaki szakközépiskolában

Év	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.
1985	Homérosz: Odüsszeia Szophok- lész:Anti- goné v. Oidipusz király Shakespea- re: Romeo és Júlia v.Hamlet Racine: Phaedra v. Moliére: Tartuffe valamint a tanár által megjelölt	Voltaire: Candide Goethe: VVerther Puskin: Anyegin Katona: Bánk bán Vörösmarty: Csongor és Tünde Arany J.: Toldi esté- je Jókai M.: Egy magyar nábob v. Az arany ember valamint a tanár által megjelölt	Madách:Az ember trag. Mikszáth: Tót atya- fiak v. A jó palo- cok Beszterce ostroma v. A Noszty fiú esete. Stendhal: Vörös és fekete v. Balzac: Goriot apó v. Flaubert Bováryné Gogol:A kö- pönyeg Tolsztoj: Iván Iljics halála Csehov: A 6-os számú kórterem , Ványa bácsi v. Cseresz- nyés kert Móricz:Az isten háta mögött v. x	Kafka:Az átváltozás v. A per Thomas M.: Tonio Krö- ger v.Mario és a var. Babel:Lo- vashadsereg Bulgakov: Mester és Margarita Gorkij: Éj- jeli men.h. Brecht:Ku- rázsi mama v. A kau- kázusi kré- takör Illyés Gy.: Puszták né- pe valamint a tanár által megjelölt: a XX.sz. 2. fele : magy. és világirod.

x= v.Árvácska ,Krúdy: Utolsó szivar .. ,Karinthy:Tanár úr kérem, Kosztolányi:Édes Anna v. Esti Kornél - valamint a tanár által megjelölt

I. 1.

1. 1946-os általános iskolai tanterv :OKT
Budapest, 1946.
2. Uo.
3. Az 1950-es Tanterv az általános iskolák szá-
mára
Kultúra Nyomda
Budapest , VIII. Conti u. 4.
4. U.o.
5. U.o.
6. Tanterv és utasítás az általános iskolák 1-4.
osztálya számára
Budapest, 1960. 6-7.
7. 1958-as általános iskolai tanterv
Tankönyvkiadó Vállalat
Budapest, 1958. Egyetemi Nyomda
8. 1963-as általános iskolai tanterv
Tankönyvkiadó,Budapest, 1970.
9. Báthory Zoltán : Tanítás és tanulás
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987. 219.1.
10. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve :
1978. OPI
11. Tanterv az általános gimnázium számára: 1950.
Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest
12. U.o.

13. Dr. Tóth Gábor: A nevelés története:III.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1984. :712.1.
14. 1961. III. törvény: a Magyar Népköztársaság
oktatási rendszeréről
M.K. V. évf. 22.sz.
15. A gimnáziumi tantervek vitájához /Kézirat/
Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
16. Tantervi tervezet anyanyelv és irodalomból
a gimnáziumok számára / Kézirat/
Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
17. U.o.
18. Tanterv és utasítás a gimnáziumok számára
Tankönyvkiadó Vállalat: 1965.
19. U.o.
20. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve
1978. Athenaeum Nyomda , Budapest
21. U.o.
22. U.o.
23. Tanterv a magyar nyelv és irodalom tanításá-
hoz az ipari és mezőgazdasági technikumok szá-
mára
Tankönyvkiadó, Budapest, 1957.
24. U.o.
25. A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve
1978. OPI

26. Tájékoztató és módszertani ajánlások a műszaki szakközépiskolai történelemtanításhoz
OPI, 1986.
27. A műszaki szakközépiskolák nevelési és oktatási terve
OPI, 1985.

I. 2.

28. Tanterv az általános iskolák számára :1950.
Kultura Nyomda , Budapest, VIII.
29. Tájékoztató a Magyar Könyv az általános gimnáziumok I.osztálya számára c. tankönyvhöz
1950-51-ben
Egyetemi Nyomda, Budapest
30. U.o.
31. U.o.
32. U.o.
33. Továbbképzési anyag .Általános továbbképzésben résztvevő óvónők számára.Kézirat :1952.
Készítette a Közoktatásügyi Jegyzetellátó Vállalat, Budapest
34. Módszertani levelek : Magyar irodalom
Tankönyvkiadó, Budapest, 1952.
35. U.o.
36. U.o.

37. Utmutató a "Magyar irodalmi olvasókönyv a középiskolák I. osztálya számára" c. tankönyv használatához
Tankönyvkiadó, Budapest, 1954.
38. Az oktatási miniszter 61/1955. /O.K.16./ O.M. sz. utasítása
39. Tananyag-beosztás a gimnáziumok számára
Magyar nyelv és irodalom
Tankönyvkiadó, Budapest, 1957.
40. Tanterv a magyar nyelv és irodalom tanításához az ipari és mezőgazdasági technikumok számára
Tankönyvkiadó, Budapest, 1957.
41. Utmutató a Magyar könyv /Fogalmazástan II.rész/ az ipari és mezőgazdasági technikumok II. osztálya számára c. tankönyv használatához
Tankönyvkiadó, Budapest, 1959.
42. U.o.
43. Gimnáziumi érettségi vizsgaszabályzat
Tankönyvkiadó, Budapest, 1963.
44. Tananyagcsökkentés a gimnáziumban .Magyar irodalom. Tanári útmutató :1973.
Művelődésügyi Minisztérium ,Gimnáziumi Főoszt.
45. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve.Magyar irodalom .Az 1979-ben bevezetett tanterv korrekciója, Budapest, 1988. OPI

I. 3.

46. Dr. Ballér Endre: Tantervelmélet és tantervi reform
Tankönyvkiadó ,Budapest,1981.
47. U.o.
48. Módszertani levelek :1984/8 :A magyar nyelv és irodalom helyzete .Készítette: Huszár János - Magyar Pedagógiai Intézet
49. Tankönyvekről mindenkinek . A pedagógia időszerű kérdései. Válogatta és szerkesztette: Karlovitz János .Tankönyvkiadó,Budapest,1980. /109.,101.,125./
50. Margócsy József:Irodalom-középiskolásoknak Az új IV. osztályos gimnáziumi magyarkönyvek. Jelenkor,1969. 2.sz.
51. Tankönyvekről mindenkinek /1.: előbb/
Tóth Béla: Irodalmi érdeklődés az olvasástannítás kezdetén
52. U.o.
Petró András: Új tanév, új tankönyvek
53. Módszertani levelek:1984/8 /1.:előbb//
54. Madocsai László: Irodalom a gimnázium IV. osztálya számára: I-II.rész
Tankönyvkiadó,Budapest,1984.

55. Kovács-Szerdahelyi :Irodalomelméleti alapfogalmak
Tankönyvkiadó, 1980. 120.1.
56. Horváth György: A tananyag és a tankönyv strukturája
Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. /25.1./

II.1.

1. Platón Összes művei:
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984. :Az Állam
2. A nevelés története : I.,II., III.
Szerkesztette: Dr. Tóth Gábor
Tankönyvkiadó, Budapest , 1984.
3. U.o.
4. U.o.
5. U.o.
6. U.o.
7. U.o.

II. 2.

1. Nagy József :A tudástechnológia elméleti alapjai ,1985. Veszprém , Pannon Nyomda
2. Orosz Sándor : Korszerű tanítási módszerek
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

3. Nagy József :A tudástechnológia elméleti alapjai , 1985. Veszprém, Pannon Nyomda
4. Orosz Sándor: Korszerű tanítási módszerek Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.
5. Nagy József :A tudástechnológia elméleti alapjai , Veszprém, Pannon Nyomda ,1985.
6. Gereben-Katsányi-Nagy:
Olvasásismeret , Tankönyvkiadó, Budapest,1983.
7. Ranschburg Jenő: A szocializáció fogalma és résztvevői
A társadalom, az iskola és a pedagógia,
Budapest, 1986.
8. Pedagógiai szociológia /olvasókönyv/
Szerkesztette:Dr. Csirikné dr.Czachesz Erzsébet adjunktus
JATE ,Pedagógiai Tanszék :1985.
Kozma Tamás : A szocializáció mechanizmusai
9. Az érett személyiség : U.o.
G.VV. Allport
10. Báthory Zoltán: Tanítás és tanulás
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987. /30.1./
11. U.o.
12. U.o.
13. Tehetségnevelés Magyarországon.Szöveggyűjtemény
Szeged, 1990. Bevezető tanulmány

199.

14. U.o.
Nagy József :Tehetséggondozás az iskolában
15. U.o.
16. U.o.
17. Dr. Kozéki Béla: Személyiségfejlesztés az iskolában
Békés megyei Pedagógiai Intézet : 1984.
18. U.o.
19. Tehetségnevelés Magyarországon
Szöveggyűjtemény, Szeged, 1990.
Nagy József:Tehetséggondozás az iskolában

II. 3.

1. Pedagógiai lexikon.Akadémiai Kiadó
Budapest , 1976-1979. III.
2. U.o.
3. U.o.
4. U.o.
5. U.o.

II. 4.

1. Hoffmann Ottó: Az anyanyelvi nevelés az általános iskola felső tagozatában
Tankönyvkiadó , Budapest, 1976.

200.

2. U.o.

3. U.o.

4. U.o.

5. Nemzeti olvasókönyv
Gondolat Kiadó, Budapest, 1988. /101.1./

6. Pedagógiai lexikon: 1976-79. I. köt.
Akadémiai Kiadó, Budapest

III.2

1. Módszertani levelek :Magyar irodalom
Tankönyvkiadó, Budapest, 1952.

2. U.o.

3. Hoffmann Ottó: Anyanyelvi nevelés az általános iskola felső tagozatában
Tankönyvkiadó, Budapest ,1976.

4. Elek László : Irodalmi nevelés, dialektikus gondolkodás, iskolareform
Különnyomat a Békési Élet 1977/3. számából

5. U.o.

6. Módszertani levelek : 1984/8
A magyar nyelv és irodalom helyzete ...
Készítette: Huszár János . Magyar Pedagógiai Intézet

7. U.o.

8. U.o.

9. Báthory Zoltán: Tanítás és tanulás
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987. /75-76./
10. U.o.
11. U.o.
12. 1978-as általános iskolai tanterv
Az általános iskolai nevelés és oktatás ter-
ve : III. köt. OPI

III. 4.

1. Elek László :Irodalmi nevelés, dialektikus
gondolkodás , iskolareform
Különnyomat a Békési Élet 1977/3. számából
2. Békés Megyei Hírlap: 1991. máj. 25-26.
Az olvasás haszna: Kántor Zsolt írása
3. Népújság : 1990. máj. 3. Maróti István cikke
Mit és miért nem olvasnak a kamaszok?
4. Népújság : 1990. máj. 3. Kiss Katalin cikke
Verseny után, vizsga előtt
5. Az új tantervek bevezetésének küszöbén .OPI
1980. /Az 1978. jún. 25-27 . között megrende-
zett Nyiregyházi Anyanyelvoktatási Napok
anyaga /
6. Báthory Zoltán: Tanítás és tanulás
Tankönyvkiadó , Budapest, 1987.

7. Nők lapja: 1990. aug. 31. Interjú Andrásfalvy Bertalannal - Schäffer Erzsébet cikke
8. Buzás László :A csoportmunka
Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
9. Dr. Kozéki Béla: Személyiségfejlesztés az iskolában
Békés megyei Pedagógiai Intézet, Békéscsaba, 1984.
10. Oktatásügyi tájékoztató : 1955. júl-aug.
43.sz. /59.1./
Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat
Budapest, 5511190

IV.

1. Iskola és pluralizmus .Szerkesztette:Mihály Otto
Edukáció , Budapest, 1989.
2. Kis magyar neveléstan- rendszerváltás idejére
Irta:Mészáros István. Honi alapítvány ,
Budapest
3. Iskola és pluralizmus .Szerkesztette:
Mihály Otto
Edukáció, Budapest, 1989.
4. Nemzeti Alaptanterv: 1991.ápr.
5. A közoktatási törvény koncepciója
Művelődési és Közoktatási Minisztérium
1991. nov. 5.
6. U.o.

7. Nagy József :Mikrocsoportos nevelési rendszer - Tanítóképzés Békésben
Békéscsaba, 1987.
8. U.o.
9. Módszertani levelek:1984/8
A magyar nyelv és irodalom helyzete ..
Készítette: Huszár János
Magyar Pedagógiai Intézet
10. Utmutató az általános iskolai magyar nyelv és irodalom tananyagának korrekciójához /9.1./
5-8.osztály,Budapest, 1987. OPI
11. Gereben-Katsányi-Nagy:Olvasásismeret
Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.

III. K é r d ő i v e k

Felnőttek olvasási szokásainak , nézeteinek , valamint szakemberek olvasási helyzetéről vallott véleményének felmérésére és az iskolás korosztály olvasási készségeinek megítélésére

I.A/

A felnőttek számára készült kérdések

/választásos forma/

A megfelelő választ x-szel szíveskedjék bejölni!
/Több válasz is lehetséges./

	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>
1. Mit vár Ön az olvasástól?		
- szórakozást
- kikapcsolódást
- új ismeretet
- választ az élet kérdéseire
2. Mely műveket szereti jobban?		
- a lírai
- az epikai
- a drámai
3. Milyen típusú könyveket kedvel?		
- tudományos
- ismeretterjesztő
- tudományos fant.
- szépirodalmi
4. Érdekli-e?		
- a detektívregény
- a pornográfia
5. Politikai beállítottsá- gú alkotásokat olvas-e?		
- politikai drámát
- dokumentumot
6. Szokott-e történelmi té- májú olvasmányokat tanul- mányozni?

	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>
7. Mi a véleménye az abszurd művekről?		
/Pl.: Camus: Közöny/		
- kimondottan kedveli
- elfogadja
- elrugaszkodtak a valóságtól
- beteges agyszülemények
- szorongásra szoktatnak
- iskolai kötelező olvasmánynak alkalmaskak
8. Milyen tudományos irodalmat olvas?		
- természettudományi
- társadalomtudományi
- mérnöki
- orvosi
- jogi
9. Csak a cselekményes műveket, az eseményt kedveli?
10. A kötelességteljesítés után nincs ideje csak újságot olvasni?

I.B/

A felnőttek számára készült kérdések

/esszé-válasz/

4-5 mondatban sziveskedjék leírni a gondolatait!

1. Hallott-e az olvasással kapcsolatban:
babonát, előítéletet, illemszabályt, szellemes megjegyzést, értékes gondolatot?Hogyan hangzik?
2. Vannak-e Ön szerint az olvasás tanulásában a nemek között különbségek?Ezek miből adódnak?
3. Változik-e Ön szerint az olvasási kedv az egyes életszakaszokban? Hogyan?
4. Milyen hatással bír az olvasás az ember személyiségére?
5. Mennyiben hatnak a gyermekkori anyanyelvi , irodalmi készségek , képességek , ismeretek a pályaválasztásra? Miért lett Ön tanár, újságíró, író, óvónő, jogász, orvos, mérnök stb./Húzza alá, ill. egészítse ki a sort!/
6. Mi a véleménye az olvasott emberről?
Könnyebb vagy nehezebb az élete?
7. Mit olvasott legutóbb ?/cim,író, kiadó, kiadás/
8. A tanulmányai során kötelezően előírtak közül melyik nyerte meg leginkább a tetszését, miért?
9. Könnyű vagy nehéz az anyanyelvi olvasás megtanulása?
Mi okozza a tanulás kezdetén a problémát?
Miért nem fejlődik megfelelő ütemben a generációk olvasási készsége?

10. Hogyan járjon el a mindenkori iskola és a magyartanítás a kommunikációs képesség fejlesztése , s ezen belül az olvasási képzés érdekében?
11. Mi a véleménye a 14-18 éves tanulók szakmai kifejezési készségéről? Hogyan értelmezik a szakmai szövegeket? /Mit tesz Ön az előbbiek javítása érdekében? /
12. A gyenge olvasási alkalmasság és a szóbeli kifejezőképesség hiányossága milyen gondokat okozhat a társadalmi élet különböző területein?
/pl.: a bíróság vagy az egészségügy vonatkozásában/
13. Milyen következményekkel jár az Ön szerint , ha nem elég művelt emberek intézik ügyes-bajos dolgainkat a társadalmi gyakorlatban?
14. Mi jut eszébe az alábbi szavak alapján? Válogatás nélkül sziveskedjék leírni a gondolatait!:
olvasás, munka, emberség, empátia, érzelmek, tolerancia, gondolkodás, érzelmi szabadság, konfliktusok, műveltség

II.A/

A magyar tárgy szakértőinek és a magyart
tanító tanároknak a megállapításai

/választásos forma/

A megfelelő választ x-szel sziveskedjék bejelölni!
/Több válasz is lehetséges./

	<u>Megfelelő</u>	<u>Jó</u>	<u>Gyenge</u>
1. Milyen a tanulók olvasottsága? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/ gimnázium szakközépiskola általános iskola
2. Mit olvasnak az iskolások?	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>	
-csak a kötelező szép- irodalmat	
-ajánlottat is	
-tudományos szakirodal- mat is	
-értéktelen műveket is	
-sok értéktelen művet	
-nem olvasnak	
3. Mi az oka annak ,hogy a tanulók olvasottsága így alakul az utóbbi időben?			
-a felkészülési idő hiánya	
-a családban nincs pénz könyvekre	
-érdektelenség	
-a TV elvonja az ér- deklődést	
-a tanulók nagy része nem tud megfelelően ol- vasni	
-felismerték az olvasás hasznát	

4. Milyen az érettségizők olvasottsága? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
 gimnázium
 szakközépiskola
5. Milyen az érettségizők szóbeli és írásbeli kifejező készsége? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
 gimnázium
 szakközépiskola
6. Milyen az érettségizők kifejező olvasása? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
 gimnázium
 szakközépiskola
7. Milyen a gimnáziumba, szakközépiskolába, az általános iskola 5. osztályában lépők hangos, értelmes olvasása? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/

Ha van az alábbi kérdésekre adott válaszhoz megjegyzése, kiegészítése, sziveskedjék azt közölni a kihagyott sorban!

8. A kialakult hangos, értelmes olvasás készsége sok tanulónál gyengül a felsőbb osztályokban?/Miért?/ Igen Nem

.....

	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>
9.A néma,értelmező olvasás képességét tudatosabban és rendszeresebben kelle- ne fejleszteni a felső tagozatban?/Miért?/

.....

10.A megfelelő szintű néma, értelmező olvasás csak a középiskola I.osztályosa- nál szokott kialakulni? / Miért?/
--	------	------

.....

II.B/

A magyar tárgy szakértőinek és a magyart tanító
tanároknak a megállapításai

/esszé-válasz/

4-5 mondatban sziveskedjék leírni a gondolatait!

1. Hogyan befolyásolhatja a szülői ház a kommunikatív képességek fejlődését?
2. Hogyan járjon el az iskola a kommunikációs képességek /s legfőképp az olvasástanítás/ eredményessége érdekében? Mit kellene reformálni? A magyartanítást, az iskolai általános követelményrendszert, vagy ezek megfelelőek?
3. A középiskolai magyar irodalom oktatásában mi a jelenlegi legfontosabb feladat: a művek megismertetése, a poétikai elemzés vagy a művészeti és morális nevelés?
4. Sok vagy kevés a kötelező olvasmányok száma az Ön iskolájában? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
gimnázium szakközépiskola általános iskola
5. Milyen kötelező olvasmányt /olvasmányokat/ tanított a legsikeresebben az eddigi munkássága során? Miért?
6. Alkalmasak -e az abszurd alkotások a nevelésre?
7. Mennyi legyen a kötelező olvasmányok száma az egyes évfolyamokban?
8. Milyen művek vesztették el politikai aktualitásukat?
9. Melyik tanuló a tehetséges olvasó? Milyen kritériumai vannak a néma és hangos olvasásnak ? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
gimnázium szakközépiskola általános iskola

10. Milyen módszerekkel fejleszti az olvasási készséget a felső tagozatban, a szakközépiskolában , a gimnáziumban ?/Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
 11. Felhasználja-e a kötelező olvasmányt tanításkor tárgyi koncentráció teremtésére , milyen művek oktatásakor , milyen sikerrel?
12. Mi a véleménye az olvasmánytárgyalásról és az olvasmányok értelmezésének gyakorlatáról? /Funkciójuk, Szükséges-e az utóbbi/
13. Hogyan szolgálja az olvasás a személyiségfejlesztést?
14. Milyen érzelmeket fejleszt az olvasás?
15. Milyen erkölcsi tulajdonságok fejlődhetnek az olvasás segítségével?
16. Hogyan "alapozza meg" az olvasástani tanítás a tudományok tanulását?
17. Szokott-e olvasmánynaplót vezettetni? Milyen szempontok szerint dolgoztatja fel az olvasmányt a naplóban?
18. Megfelelőnek tartja-e iskolájában az érvényben lévő irodalom tankönyveket , vagy nem? Melyiket nem? Miért igen, miért nem? Ujat kellene írni, vagy átdolgozni? Mennyiben? /Huzza alá a megfelelő iskolatípust!/
 gimnázium szakközépiskola általános iskola

19. Volt-e , van-e megfelelő szakirodalom , vannak-e jó tanulmányok az olvasmányok tárgyalásához?
/Melyiket tartja megfelelőnek , miért?/

20. Pedagógiai gyakorlata alapján foglaljon állást :
fejlődőnek , stagnálónak vagy hanyatlónak látja-e az olvasási készség, képesség fejlődését az iskolásoknál ill. a felnőtteknél, s miben látja a pozitív vagy a negatív változás okát?

III.A/

A tanulók "ismeretei"

/választásos forma/

A megfelelő választ x-szel sziveskedjék bejelölni!
/Több válasz is lehetséges./

	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>
1. Szeret-e olvasni?
2. Mit vár az olvasástól?		
- szórakozást
- kikapcsolódást
- új ismeretet
- választ az élet kérdéseire
3. Milyen típusú műveket ked- vel?		
- tudományos
- tudományos fantaszti- kus
- ismeretterjesztő
- szépirodalmi
4. Érdekli-e a detektívregény?
5. Olvas-e politikai beállított- ságú művet?		
- politikai drámát
- dokumentumot
6. Milyen szakirodalmat tanulmá- nyoz?		
- természettudományi
- matematikai
- társadalomtudományi
- mérnöki
- orvosi
- jogi

	<u>Igen</u>	<u>Nem</u>
7. Szereti-e a képtelen, meg- hökkentő tartalmú irodalmi alkotásokat? /Pl.:Camus:Közöny, Ottlik:Iskola a határon/
8. Melyik műnemet részesíti előnyben?		
- a lírát
- az epikát
- a drámát
9. Csak a cselekményes műveket, az eseményt kedveli?
10. A kötelező irodalom elolva- sásán kívül nincs ideje csak ujtságot olvasni?

III.B/

A tanulók esszé-jellegű válaszai

4-5 mondatban sziveskedjék leírni a gondolatait!

1. Szereti-e a magyar irodalom tantárgyat, miért?
Miért nem?
2. Milyen pályára készül? Befolyásolja-e a pályaválasztásban a magyar irodalom eredményes /eredménytelen / tanulása, s az, hogy szeret /ill. nem szeret / olvasni?
3. Hallott-e az olvasással kapcsolatban:
babonát, előítéletet, illemszabályt, szellemes megjegyzést, értékes gondolatot? Hogyan hangzik?
4. Mit olvasott legutóbb? /cim, író, kiadó, kiadás/
5. A tanulmányai során kötelezően előírtak közül melyik nyerte meg leginkább a tetszését? Miért?
6. Milyen hatást tesz az olvasás az ember személyiségére?

III.C/

Olvasás, szövegértelmezés

Az általános iskola 5. osztályosai számára

Részletek a Daidalosz és Ikarosz c. görög regéből

Daidalosz , az athéni ezermester Krétába menekült, majd Minósz király szolgálatába került. Minósz szörny-szülött gyermekének, a Minótaurosznak Daidalosz építette - a király kívánságára - a labürinthoszt. Az uralkodó nem akarta, hogy titka kitudódjék , s fogságba vetette a mestert és gyermekét. Nem hagyhatták el a helységet.

Daidalosz megunta a hosszú számkivetést , és megérintette lelkét a honvágy, de minden oldalról tenger állta útját.

- A földön és a tengeren feltartóztathat , de az ég bizton nyitva áll - gondolta magában - , meneküljünk arra! Mindent elfoglalhat, de nem foglalja el a levegőt Minósz.

Tollakat rakott szépen egymás mellé, a legkisebb után egyre nagyobbakat , majd a legnagyobbakat egyre kisebbre váltva . Aztán a közepén lenfonállal fűzte össze őket, alul viasszal kötötte meg , amint így összeállította , egy kevésbé meghajlította , hogy az igazi madarakat utánozza vele. Mellette állt fia, Ikarosz, s nem tudta, hogy a saját vesztében gyönyörködik.

Mikor az utolsó simítást is elvégezte alkotásán a művész, kitanitotta gyermekét:

- Mindig középre tarts, nehogy, ha alant repülsz, a tenger habja neheztse el tollaidat, ha pedig magasabban, a tűz égesse össze!

S megmutatta, hogy kell repülni, és a fiú vállához illesztette az újfajta szárnyakat. Megcsókolta, mintha tudta volna , hogy ezek az utolsó csókok , s szárnyán felemelkedve , ő repült elöl , és aggódott útitársáért ,mint a madár, mikor gyöngé fiókáját a magas fészekből az égi útra bocsátja.

S már bal felől Héra szigete, Szamosz , Délosz mind elmaradtak, mikor a fiú örülni kezdett a vakmerő repülés-

nek , elhagyta vezetőjét, és az ég felé vágyódva magasabbra vette útját. A hevesen tűző nap szomszédságában meglágyult a viasz, ami összetartotta a tollakat , és szétfolyt. Szárnyát elvesztve , meztelen két karját már hiába rázta , nem tudott a levegőben megkapaszkodni. Zuhanás közben még atyja nevét kiáltotta. De hamarosan elnyelte a kék víz, amelyet aztán róla neveztek el Ikaroszi-tengernek.

Válaszolj a következő kérdésekre egy-egy kifejezéssel, mondattal!

1. Kik az olvasott mű főszereplői?
2. Hol történik az esemény?
3. Hogyan akart Daidalosz fiával együtt elmenekülni Minósz király fogságából?
4. Miért nem sikerült a repülésük?
5. Mi lett Ikarosz sorsa?

III.D/

Olvasás, szövegértelmezés

A középiskola I. osztályosai számára

/Átvétel: az Utmutató a szakközépiskolai tanulók felzárkóztatásához c. kiadványból

OPI.: 1980. Budapest/

Részlet Illyés Gyula :Puszták népe c. könyvéből

A mértant rokonszenves fiatalember tanította. Őszintén vonzódtam hozzá. Lelkesülten bámultam rá, ha a padok közti sétájában néha mellettem állt meg. Ruhájának illata ma is az orromban van. Magas, szőke fiú volt, egy évre rá elesett a háborúban.

A táblánál álltam, körzővel, vonalzóval, és a jó tanulók biztonságával szerkesztettem az ábrát, az aznapi leckét. Egyenest húztam B és F pontok között. "Mondd is, amit csinálsz!" - szólt a tanár.

- Egyenest húzok a bé és áf pontok között - ismételtem. Egy kicsit tájszólásban beszéltem.

- Nem áf, hanem ef.

- Igenis.

- Mondd ki, hogy ef!

- Áf - mondtam tisztán és félreérthetetlenül.

- Nem áf ! Mondd, ahogy kell!

Hallgattam.

- No mondd hát! - s nyelvem megbénult. Hirtelen meggyűlöltem a kiejtésemet.

- Mi lesz?

- Áf - nyögtem ki végre halkán, végső erőfeszítéssel.

Az osztály felröhögött.

- Hová való vagy? - kérdezte a tanár.

Nem válaszoltam.

- Pusztai - kiáltotta valaki.

- Bregócs.

Igy gúnyolják a pusztaiak a pusztaiakat. Ezt a kifejezést a falusiak nem ismerik. Ezt csak valamelyik pusztai társam mondhatta, az általános derültség növelésére.

A tanár leintette őket. Kétszer-háromszor szépen, világosan kiejtette előttem a helyes e-t. De hasztalan biztatott, hogy utánozzam. Azután megmagyarázta, hogy okvetlenül meg kell tanulnom, mert különben hogy tudhatja ő, melyik betűre gondolok.

-Holnapra megtanulod a rendes kiejtést - mondta kicsit türelmetlenül. - És jelentkezni fogsz.

Egész délután a Kapos partján a fűzfabokrok közt föl-alá járva gyakoroltam magam. Néha úgy éreztem, sikerült. Tátoztam, hápogtam, égre fordított arccal a torkom szorítottam.

Reggel első dolgom volt , hogy próbát tegyek. Sirni szerettem volna. Kétségbeejtő gikszer szökött ki a torkomból, s mint egy bosszúálló jelenés , szinte megállt a levegőben.

Az óra előtt nem jelentkeztem, s most már nemcsak a szerencsétlen hang , de az égvilágon semmi sem jött ki a számon. Elég hosszas rábeszélés után , amelyet az osztály helyeslő harsány nevetése tarkított , a fiatal tanár végre dühbe gurult , s kiutasított az osztályból. Nem emlékszem rá, mi volt az utolsó szava. "Az olyan buta tuskónak, aki még beszélni sem tud - valami ilyesmit mondhatott - , nincs helye az osztályban." Azt értettem belőle, hogy örökre kitettek a gimnáziumból? Nem hiszem, nem voltam olyan együgyű. Hirtelen kimondhatatlan fáradtság urhodott el rajtam, erre emlékszem.

Szóttalanul kifordultam az ajtón, s még a kilincs eleresztése előtt elhatároztam, hogy hazautazom.

Véleményed szerint melyik helyes a kérdések után következő feleletek közül? A helyesnek vélt válasz betűjelzését keretezd be!

1. Amit olvastál, milyen iskolában történik?

- a/ Általános iskolában
- b/ Gimnáziumban
- c/ Szakközépiskolában

2. Hol van az iskola?

- a/ Egy vidéki városban
- b/ A fővárosban

3. Mikor történhetett , amiről olvastál?
 - a/ Mostanában
 - b/ A közelmúltban
 - c/ Evtizedekkel ezelőtt
4. Hány napnak az eseményeiről olvastál?
 - a/ Egy hét
 - b/ Egy nap
 - c/ Két nap
5. Ki felel a táblánál mértanórán?
 - a/ Illyés Gyula
 - b/ Illyés Gyula egyik osztálytársa
 - c/ Egy kitalált regényalak
6. Aki a táblánál felel, miért mond áf-ot ef helyett?
 - a/ Beszédhibája van
 - b/ Tájszólásban beszél
 - c/ Nem tudja, hogyan kell egy mássalhangzót magában kimondani
7. Miért nem mondta a gyerek az e hangot úgy , ahogyan a tanár kívánta?
 - a/ Buta gyerek volt
 - b/ Megharagudott a tanárra, és dacból nem engedelmeskedett.
 - c/ Csak úgy tudott beszélni, ahogyan megszokta.
8. Miért nevettek a gyerek osztálytársai?
 - a/ Még sohasem hallottak senkit így beszélni.
 - b/ Hadd lássa a tanár , hogy ők is csúnyának tartják az áf-ot.
 - c/ Kicsufolták osztálytársukat, mert nem szerették.
9. A tanár miért küldte ki másnap a gyereket az osztályból?

- a/ Azért , mert még mindig áf-ot mondott.
- b/ Azt gondolta, hogy a gyerek azért hallgat, mert nem akar engedelmeskedni.
- c/ Azt akarta, hogy ez a gyerek ne járjon gimnáziumba.

10. Miért határozta el a gyerek, hogy hazautazik?

- a/ Ugy érezte, hogy az iskolában olyasmit kívánnak tőle, amit a legnagyobb erőfeszítéssel sem tud megtenni.
- b/ Attól félt, hogy a tanár meg fogja buktatni mértanból.
- c/ El akarta panaszkodni a szüleinek, hogy az iskolában igazságtalanul bánnak vele.

III.E/

Olvasás, szövegértelmezés

a középiskola végzős osztályai számára

Részlet:Sarkadi Imre:Farkaskaland c. elbeszéléséből

Ha elesnék , rám ugorna?

Ugy irányítottam a futást , hogy hirtelen kanyarral eléje kerüljek s megálljak. Ő nem tudott olyan gyorsan megállni , mint én, a lendület keresztülbuktatta a lécen már,szétterpesztett lábbal próbált fékezni, s ez adott annyi időt, hogy az orrára csaphattam a bottal. Felhőrdült, érzékenyen találhatta az ütés , a bot felé kapott , de rögtön eleresztette , odább ugrott , mielőtt a másik bottal elérhettem volna. Ott állt oldalt tőlem két lépésre , nekem fordulva, vicsorgott , s nem maradt abba a hörgő morgás. Lelapult ugrásra készen.

Hamis kutyával voltam már így gyerekkoromban. Először ugatott , s egy lehajlás, toppantás visszariasztotta , de egyre kevésbé , egyre közelebb jött , s végén már nem riadt vissza, támadott, utánakapott a feléje rugó lábnak. Ez a farkas is bátorította magát idáig ,most már nem hátrál meg.

A botom alumínium , mint ütőfegyver nem sokat ér. S hogy indulok el? Ha elindulok, nekem ugrik?

Elindultam , meglódult az is, felém. A botot tartottam elé , azt kapta el, a másik bottal rávágta. Leesett, újra ugrott, most majdnem a kezemnél kapta el a botot , a kezem után kapott volna, olyan közel volt, hogy ütni se tudtam, beledöftem a másik bottal a hasába. Oldalt hengeredett , s ekkor hirtelen egy, máig se tudom , milyen gondolattól vezérelve, mielőtt talpra állt volna , az egyik léccel ráléptem. A léccel kicsit benyomta a hóba , s most ráléptem a másikkal is. Tekergett a léccel alatt , felém tekergett , a lábam után próbált kapni , a bottal nyomtam vissza a fejét, beleharapott a bot hegyébe, s a hókosár lenyomta a fejét.

Álltam a farkason , és reszkettem a félelemtől , tulajdonképpen bénult voltam, egészen ösztönösen és görcsösen tettem , amit tettem, s most nem tudtam hogy folytat-

ni. A bottal, aztán a másik bottal is, rátámaszkodtam a fejére, nyomtam bele a hóba, s a lécs is fölötte volt, beleágyazódott a hóba, nem tudott erőt kifejteni, szerencsére mély, puha hó volt, csak taposta, kaparta lábbal, nem akadt támpontja, hogy az erejét kifejtse s kibujjon a lécs alól.

De mi lesz, ha mégis kibujik, s egyszer csak megtörténik, s kárt tenni benne nem tudok, a botnak ugyan hegyes vége van, de nem annyira, hogy avval komoly sebet ejtsek rajta, előbb-utóbb előkerül a hóból, s újra támad. Léccel a lábamon, ha elesek, birokra se tudok vele kelni, s egyáltalán mi lenne a birok? Az, hogy harapna, s én próbálnám megfojtani. Az nem jó.

Néhány másodpercig volt időm gondolkozni, az is megfordult a fejemben, hogy ellököm magam róla, nekivágok a lejtő meredekjének, s igyekszem olyan gyorsan menni, ahogy tudok, szóval a menekülés ösztöne dult bennem. Háttha akkor nem is jön utánam! De nem, ezt nem lehet kockáztatni, mert háttha utánam jön, s ilyen előnyös helyzetbe sose kerülök még egyszer.

Igy kell végezni vele. Végül is egyelőre mozdulatlan, s nekem két hegyes botom van.

A füle alatt érzékeny lágy réteg van: oda szurtam be a másik bottal, s rátámaszkodtam erősen. Üvöltött, s kinjában úgy vonaglott, kezdett kicsuszni a lécs alól. A havon most láttam megjelenni a vérét, egyre több piros foltot. Eh, a szemét is célba kell venni, ha lehet.

Csuf állatkinzás volt, amit félelmemben csináltam, s csináltam, izzadtan, reszketve, megszállottan. Kiszurtam a fél szemét, három-négy helyen a nyakába döftem, hogy eltaláljam a nyakütőerét, amíg be nem láttam, hogy ez reménytelen: ilyen alapjában véve tompa végű szurószerszámmal az érfalat ugyse tudom elroncsolni, az rugalmasan kitér előre, még ha beletalálok is.

A hó már csupa merő vér volt, a farkas dühös, hörgő

morgása hörgő vonitássá változott, ahogy egyszer az első lába a lécz fölé került, egy döféssel szétroncsoltam a csuklóizületét is. Az volt a szerencsém, hogy a bal bot, amit bekapott, a szájába furódhatott, mert a fejét egész idő alatt lenyomva tudtam tartani.

Aztán mégis eltalálhattam a füle alatt beledöfve a nyultagyat, mert egy rándulással megmerevedett. Nem akartam hinni, mert nem mertem hinni. Eltelt egy kis idő, amíg leszálltam róla: nem mozdult.

Reszkettem: le kellett ülni. Rágyújtottam egy cigarettára, s néztem a feldult véres havat körülöttem. Elvergődött, elvonszolta magát vagy egy méterre körben. Csodás szerencse, hogy mindig újra és újra rá tudtam állni. Vajon, ha a közepén, mikor már vérzett, elmegyek róla, újra támad?

Ezt nem tudom már meg, de ez foglalkoztatott mégis, mert sajnáltam tulajdonképpen a farkast. Sajnáltam, hogy ilyen csuf, kinos halált halt s azért is, hogy elpusztult. Volt valami nemes ebben a bolond állatban: nemes, hogy elfogadta a kihívást, hogy szemtől szembe küzdött, s nem futamodott meg.

Válaszoljon egy-két szóval vagy rövid idézetekkel az alábbi kérdésekre!

1. Milyen módon és eszközzel ölte meg az ember a farkast?
2. A főszereplő vagy az állat kezdeményezte a harcot?
3. Emelje ki a brutalitás összes mozzanatát rövid idézetekkel!
4. Milyen kifejezéssel illeti a novella alakja "tettét"?
Emelje ki a szót!

5. Milyen érzéssel gondol az áldozatul esett vadállatra?
6. Mivel és hogyan szolgáltat elégtételt erdei áldozatának? Idézzé!
7. Mi a mondanivalója a novellának? Válassza ki a megfelelő álláspontot az alábbi megállapítások közül!
 - a/ Az ember erősebb, mint a farkas.
 - b/ Az ember kegyetlen dolgokat is művel.
 - c/ A helyzetből adódó döntések rávilágíthatnak a jellemre.

Javitókulcs az Olvasás , szövegértelmezésekhez

A III.C/ feladat megoldása /az 5.osztályosok számára/

1. A főszereplők :Daidalosz és Ikarosz 2 p.

2. Kréta szigetén játszódik. 1 p.

3. A tenger felől repülve akartak elmenekülni .

Viasszal szárnyakat ragasztott

össze a mester.

4 p.

4. A fiú nem tartotta be az intelmeket.

A nap megolvasztotta a viaszt.

2 p.

5. Ikarosz a tengerbe fult.

1 p.

10 p.

Értékelés:

10-8 pont = 5 Figyelmesen olvasott

6-7 = 4 Megértette

5 = 3 Részben megértette

4 = 2 Alig érti

A III.D/ feladat megoldása /a középiskola I.osztályosai számára/

A helyes válaszok: 1.b 6.b

2.a 7.c

3.c 8.b

4.c 9.b

5.a 10.a

Értékelés:

10 kérdésre helyesen

válaszolt: teljesen megértette

7-9 kérdésre válaszolt:részben megértette

0-6 " " :nem értette meg

Megoldások a III.E/ feladathoz /a középiskola végzős
osztályosai számára/

1. silécekkel , brutálisan	2 p.
2. a főszereplő	1 p.
3. "orrára csaphattam"	
"a másik bottal rávágtam"	
"beledöftem a hasába"	
" az egyik léccel ráléptem"	
"oda szúrtam a másik bottal"	
"kiszúrtam a fél szemét"	
"a nyakába döftem"	7 p.
4. "csúf állatkinzás volt"	1 p.
5. "sajnáltam tulajdonképp"	1 p.
6. "Volt valami nemes ebben a
bolond állatban : nemes,hogy
elfogadta a kihívást, hogy
szemtől szembe küzdött, s
nem futamodott meg."	2 p.
7. A c/ megoldás a megfelelő	<u>1 p.</u>
	15 p.

Értékelés:

15 pont = 5	Értelmezni is képes
14-13	4 A megfigyelő analízise jó
10-12	3 Megértette
8- 9	2 Figyelmetlenül olvas

1. Tantervek, útmutatók , tananyag-beosztások

- Az 1946-os általános iskolai tanterv
OKT, Budapest

- Tanterv az általános iskolák számára:1950.
Kultúra Nyomda , Budapest, VIII.

- Tájékoztató A "Magyar könyv az általános gimnáziumok
I. osztálya számára " c. tankönyvhöz
1950-51 , Tankönyvkiadó, Budapest, Egyetemi Nyomda

- Tanterv az általános gimnázium számára:1950.
Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat , Budapest

- Tájékoztató az általános gimnáziumok II. osztálya
számára kiadott magyar irodalomtörténeti tankönyvhöz:
1950.

- Módszertani levelek .Magyar irodalom
Tankönyvkiadó , Budapest, 1952.

- Továbbképzési anyag.Általános továbbképzésben részt-
vevő óvónők számára .Kézirat. 1952.
Készítette: a Közoktatásügyi Jegyzetellátó Vállalat,
Budapest

- Utmutató A "Magyar irodalmi olvasókönyv a középiskolák
I.osztálya számára " c. tankönyv használatához
Tankönyvkiadó, Budapest, 1954.

- Tananyag-beosztások az általános gimnáziumok számára.
Magyar nyelv és irodalom
Tankönyvkiadó Vállalat:1955

- Oktatásügyi tájékoztató : 1955 . júl-aug. 43.sz.
Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat
Budapest, 5511190

- Melléklet az oktatásügyi miniszter 61/1955 ./O.K.16./
O.M. sz. utasításához.
Állami Nyomda , Budapest, I. Kapisztrán tér 1.
1955- 5128 /5.

- Tanterv és utasítás az általános iskola 1-4 .osztálya
számára
Tankönyvkiadó, Budapest, 1956.

- Egyetemeink , főiskoláink
Tankönyvkiadó , Budapest, 1956.

- Tananyag-beosztás a gimnáziumok számára
Magyar nyelv és irodalom:1957.
Tankönyvkiadó,Budapest

- Tanterv a magyar nyelv és irodalom tanításához az ipari
és mezőgazdasági technikumok számára
Tankönyvkiadó , Budapest, 1957.

- Utmutató a Magyar Könyv /Fogalmazástan I. rész/ az
ipari és a mezőgazdasági technikumok I.osztálya számára
készült tankönyv használatához
Budapest, 1958.Tankönyvkiadó

- Az 1958-as tanterv az általános iskola számára
Tankönyvkiadó Vállalat ,Budapest, 1958.

- Utmutató a Magyar Könyv /Fogalmazástan II. rész/ az
ipari és mezőgazdasági technikumok II.osztálya számára
c. tankönyv használatához
Tankönyvkiadó , Budapest, 1959.

- Tanterv és utasítás az általános iskola 1-4.osztálya számára
Budapest ,1960.

- A gimnáziumi tantervek vitájához /Kézirat/
Tankönyvkiadó , Budapest, 1962.

- Tantervi tervezet anyanyelv és irodalomból a gimnáziumok számára /Kézirat/
Tankönyvkiadó,Budapest,1962.

- Az általános gimnáziumok tananyaga
Magyar nyelv és irodalom
Budapest ,1963.

- Az 1963-as általános iskolai tanterv
Tanterv és utasítás :Az általános iskolák számára
Tankönyvkiadó ,Budapest, 1970.

- Gimnáziumi érettségi vizsgaszabályzat
A művelődésügyi miniszter 186/1963 . /M.K. 24./ M.M.
sz. utasítása
Tankönyvkiadó, Budapest, 1963.

- A gimnáziumok tananyaga . Magyar nyelv és irodalom
Tankönyvkiadó Vállalat , 1964.

- Tanterv és utasítás a gimnáziumok számára .Magyar nyelv és irodalom,Történelem
Tankönyvkiadó Vállalat,1965.

- Óvónőképző intézetek Nevelési programja
Budapest,1972. /Művelődésügyi Minisztérium/
OPI Könyvtár és Múzeum

- Tananyagcsökkentés a gimnáziumban .Magyar irodalom
Tanári útmutató :1973.
Művelődésügyi Minisztérium Gimnáziumi Főosztály

- Elek László : Irodalmi nevelés, dialektikus gondolkodás, iskolareform
Különnyomat a Békési Élet 1977/3. számából

- Az általános iskolai nevelés és oktatás terve:III.
köt. - 1978. Kiadta: OPI

- A gimnáziumi nevelés és oktatás terve
Megjelent: 1978. aug. 31.
Athenaeum Nyomda ,Budapest

- A szakközépiskolai nevelés és oktatás terve
Magyar nyelv és irodalom, Történelem
OPI: 1978.

- Az új tantervek bevezetésének küszöbén
OPI,1980.
/Az 1978. jún. 25-27. között megrendezett Nyiregyházi
Anyanyelvi Napok anyaga/

- Módszertani levelek :1984/8.
A magyar nyelv és irodalom helyzete és fejlesztésének feladatai .Készítette: Huszár János vezető szakfelügyelő .Magyar Pedagógiai Intézet

- A műszaki szakközépiskolák nevelési és oktatási terve
Magyar irodalom ,Történelem
OPI, 1985.

- Tájékoztató és módszertani ajánlások a műszaki szak-középiskolai történelemtanításhoz /A szakközépiskolai tananyag korrekciója/
OPI,1986.
- Utmutató az általános iskolai magyar nyelv és irodalom tananyagának korrekciójához- 5-8.osztály
Budapest,1987. OPI
- Tantervi korrekció a gimnázium számára
Budapest, 1988.OPI

2.A tankönyvek

- Horváth György:A tananyag és a tankönyv struktúrája
Tankönyvkiadó ,Budapest , 1972.
- Margócsy József: Irodalom - középiskolásoknak
Az új IV. osztályos gimnáziumi magyar tankönyvek
Jelenkor ,1969. 2. sz.
- Tankönyvekről-mindenkinek
A pedagógia időszerű kérdései .Válogatta és szerkesztette Karlovitz János
Tankönyvkiadó,Budapest,1980.
- Madocsai László: Irodalom a gimnázium IV.osztálya számára - I- II. rész
Tankönyvkiadó,Budapest ,1984.
- Irodalmi szöveggyűjtemény a gimnázium IV. osztálya számára -Összeállította Madocsai László
Tankönyvkiadó ,Budapest, 1984.

- Irodalmi szöveggyűjtemény a 20.század világirodalmából és magyar irodalmából :I.,II.rész
A középiskolák IV.osztálya számára
Tankönyvkiadó ,Budapest,1988.
Összeállította Madocsai László

3.Pedagógia - irodalom - olvasás

- Dr. Ballér Endre: Tantervelmélet és tantervi reform
Tankönyvkiadó,Budapest ,1981.
- Nagy József:A tudástechnológia elméleti alapjai
Pannon Nyomda ,Veszprém :1985.
- Nagy József:A megtanítás stratégiája
Köznevelés XXXVII. évf. 33.sz. 1981. okt. 16.
- Nagy József:Mikrocsoportos nevelési rendszer
Tanítóképzés Békésben
Békéscsaba ,1987.
- U.o.: Zsolnai József:A képességfejlesztő iskola és a tanítóképzés megújítása
- Csapó Benő: A "Mastery learning" elmélete és gyakorlata
Magyar pedagógia :1978/1.
- Dr. Buzás László :A csoportmunka
Tankönyvkiadó,Budapest,1980..
- Nagy József-Gubán Gyula :A rendszerezési képesség kialakulása és fejlesztése
Pedagógiai Szemle :XXXVII.évf. 11. sz.
1987 november

- Vidákovich Tibor: A logikai műveleti képességek fejlesztése : feladatok és lehetőségek
Pedagógiai Szemle: XXXVII. évf. 10.sz.
1987 október

- Csapó Benő : A kombinatív képesség fejlesztése az általános iskolában
Pedagógiai Szemle : 1987. , 9.sz.

- Orosz Sándor : Korszerű tanítási módszerek
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

- Báthory Zoltán: Tanítás és tanulás
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

- Dr. Kozéki Béla: Személyiségfejlesztés az iskolában
Békés megyei Pedagógiai Intézet
Békéscsaba, 1984.

- Tehetségnevelés Magyarországon - Szöveggyűjtemény
Szeged, 1990.
Bevezető tanulmány

- U.o. : Báthory Zoltán: "A mentés és a nevelés" alternatívája

- U.o.: Nagy József: Tehetséggondozás az iskolában

- U.o.: Zsolnai József: A képességfejlesztés , tehetséggondozás kutatásának tapasztalatai

- A társadalom, az iskola és a pedagógia - Szemelvények
Szerkesztette: Illyés Sándor és Nádasi Mária
Budapest, 1986.
Ranschburg Jenő: A szocializáció fogalma és résztvevői

- U.o.: Ancsel Éva: Az értékek változása és az ifjúság
- U.o.: Buda Béla: Az empátia jelentősége a pedagógiai munkában és a gyermeknevelésben
- Pedagógiai szociológia /Olvasókönyv/
Szerkesztette: Dr. Csirikné dr.Czachesz Erzsébet
JATE ,Pedagógiai Tanszék :1985.
Kozma Tamás: A szocializáció mechanizmusai
- U.o.: Cseh-Szombathy László:A gyermekkori szocializáció jelentősége
- U.o.: G.VV. Allport:Az érett személyiség
- U.o.: Kuczi Tibor: A pedagógusszerep néhány szociológiai jellemzője
- Pedagógiai lexikon: I-IV. köt.
Akadémiai Kiadó: 1976-1979., Budapest
- Kis magyar neveléstan- rendszerváltás idejére
Irta:Mészáros István
Hani alapítvány ,Budapest
- A nevelés története: I-III.
Szerkesztette:Dr.Tóth Gábor
Tankönyvkiadó,Budapest,1984.
- Iskola és pluralizmus
Szerkesztette: Mihály Otto
Edukáció ,Budapest ,1989.
- Nemzeti Alaptanterv
Budapest,1991. ápr.

- A közoktatási törvény koncepciója
Művelődési és Közoktatási Minisztérium
1991. nov. 5.

- Hoffmann Otto: Anyanyelvi nevelés az általános iskola
felső tagozatában
Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

- Az anyanyelvi nevelés fejlesztésének nemzetközi tapasztalatai
Tankönyvkiadó, Budapest, 1985.

- Merényi József: Erkölcsei nevelés az irodalomórán
Tankönyvkiadó, Budapest, 1963.

- Orbán Józsefné- Csákvári József: Esztétikai nevelési
lehetőségek a gimnáziumi fakultatív irodalomtanításban
Pedagógiai Szemle: XXX.évf. 3.sz.
1980. márc. /227.1./

- Spielmann-né Boga Ildikó: A középiskolai irodalmi nevelés
lehetőséges útjai
Pedagógiai Szemle: XXX.évf. 3.sz.
1980. márc. /217.1./

- Katona Béla: Az irodalom története 1945 után
Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

- Nemzeti olvasókönyv:
Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.

- Pomogáts Béla : Sorsát kereső irodalom - Tanulmányok
Magvető Kiadó, 1979.

- Pomogáts Béla: Regénytükör - Harminchárom új magyar
regény- Budapest, 1977.

- Juhász Béla: Irodalom és valóság
Szépirodalmi Könyvkiadó ,Budapest,1977.
- Tüskés Tibor: Mérték és mű
Szépirodalmi Könyvkiadó,1980.
- Kovács-Szerdahelyi :Irodalomelméleti alapfogalmak
Tankönyvkiadó,1980.
- Gereben-Katsányi-Nagy: Olvasásismeret
/Olvasásszociológia ,olvasáslélektan ,olvasáspedagógia/
Tankönyvkiadó,Budapest,1983.
- Platón Összes művei: Európa Könyvkiadó,
Budapest,1984.
- Kerékgyártó Imre- Lengyel Dénes: A fogalmazás tanítása
Tankönyvkiadó Vállalat,Budapest,1954.
- Népújság: 1990. máj. 3.
Verseny után, vizsga előtt - Kiss Katalin cikke
- Népújság: 1990. máj. 3.
Mit és miért nem olvasnak a kamaszok? -Maróti István
cikke
- Nők lapja: 1990. aug. 31.
Interjú Andrásfalvy Bertalannal - Schäffer Erzsébet
cikke
- Nők lapja : 1990. okt. 13. II. évf. 41. sz.
Kulcsár Mihályné bicskei tanítóról
- Népújság: 1991. febr. 27. -Niedzielsky Katalin tollá-
ból : A Zsolnai az életre nevel

- Békés Megyei Hírlap: Az olvasás haszna:
Kántor Zsolt írása
1991. máj. 25-26.
- Békés Megyei Hírlap: 1991. okt. 24.: Holland könyvtá-
rosok Békéscsabán - G.K. cikke